

ΝΙΚΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ & ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΡΟΥΛΙΑΣ

ΜΙΚΡΟ ΨΥΧΟ ΛΟΓΙΑ

ΜΙΚΡΟΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

ΝΙΚΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΡΟΥΛΙΑΣ

CONTENTS

Νίκος Ρούσος

Θοδωρής Δρούλιας

Σχετικά με το βιβλίο

1. Οι βροκόλακες της τελειομανίας
2. Κρίσεις Πανικού - Ο Θεός Πάνας Ζει!
3. Ο Σπόρος του Παιδικού Πένθους
4. Στη Σκιά της Ενσυναίσθησης
5. Για το ειδικό πρόβλημα του Ανεκπλήρωτου Έρωτα
6. Το “Βλέμμα”
7. Το Σύμπλεγμα της Πεταλούδας
8. Τι χρώμα να έχουν τα μάτια της Μέδουσας;
9. Σκόρπιες σκέψεις για τη “ρατσιστική εμπειρία”
10. Πόσο νόημα μπορούμε να αντέξουμε;
11. Συζητώντας με το χαρακτήρα μας
12. Οι ευεργετικές ιδιότητες της Χυλόπιτας
13. Το βάθος του δέρματος
14. Αυτό δεν είναι μία πίπα
15. Η προδοσία
16. Το “νεκρό” παιδί

17. Η ντροπή
18. Αγάπη για εκδίκηση
19. Ερωτική Αίρεση
20. Ο ζητιάνος
21. Υποχονδριακά Πάθη
22. Οικογενειακά Τραπέζια
23. Θεραπεία, Προφητεία, Νοσταλγία
24. Μαμούνια
25. Το εφικτό της θεραπείας
26. Κογιότ και Μπιπ Μπιπ

ΝΙΚΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ

Ο Νίκος είναι ψυχολόγος. Ζει και εργάζεται στη Ζάκυνθο. Σπούδασε στη Θεσσαλονίκη, έχει εκπαιδευτεί στο Συμβολόγραμμα και το Sandplay Therapy και είναι μέλος του Ελληνικού Κέντρου Μελέτης Αναλυτικής Ψυχολογίας. Έχει εργαστεί για 10 χρόνια σε κοινοτικές δομές ψυχικής υγείας(ΚΜΨΥ), ενώ διατηρεί και ιδιωτικό γραφείο. Έχει εκδώσει το πρώτο του βιβλίο με τίτλο «Το Παντοπωλείο» από τις εκδόσεις Ιβίσκος. Μπορείτε, επίσης να βρείτε το βιβλίο του “Το παιδί που κατάπιε μια φάλαινα” σε μορφή pdf, στη σελίδα Innerself.gr

www.creativetherapy.gr

nsroussos@yahoo.gr

ΘΟΔΩΡΉΣ ΔΡΟΥΛΙΑΣ

Ο Θοδωρής Δρούλιας είναι ψυχολόγος. Σπούδασε στη Θεσσαλονίκη και ζει στην Αθήνα. Έχει εκπαιδευτεί στο Συμβολόγραμμα και συνεχίζει να εκπαιδεύεται στη Συστημική και Οικογενειακή Θεραπεία στο ΑΚΜΑ. Έχει εργαστεί για χρόνια σε κοινοτικές δομές ψυχικής υγείας ως θεραπευτής και ως επόπτης. Παράλληλα εργάζεται στο ιδιωτικό του γραφείο

thodorisdroulias@gmail.com

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Tο μικρό αυτό βιβλίο, είναι μια συλλογή αποσπασματικών σκέψεων και προσεγγίσεων των ψυχολόγων και φίλων από τα φοιτητικά τους χρόνια, Νίκου Ρούσσου και Θοδωρή Δρούλια. Όλα τα άρθρα έχουν γραφτεί σε διάστημα δύο περίπου χρόνων και μπορεί να τα βρει κανείς στον ιστότοπο innerself.gr

Η “Μικροψυχολογία”, είναι η απόπειρα τους να αντισταθούν στις Μεγάλες Ιδέες, της διαρκούς βελτίωσης, της θετικής σκέψης και του φανατισμού της θεραπευτικής κανονικοποίησης

που αναπαράγονται, σχεδόν χωρίς αντίλογο από τη τρέχουσα ποπ ψυχολογική ιδεολογία.

Στα κείμενα που ακολουθούν δε θα βρείτε μια ενιαία θεωρία. Τα μικρά άρθρα, είναι περισσότερο απόπειρες φλερτ με τα ζητήματα που συναντούν στη κλινική πράξη. Απόπειρες παιχνιδιάρικου διαλογισμού στο σημείο που τέμνονται το ατομικό και το συλλογικό. Αν και η προσέγγιση τους θα μπορούσε να θεωρηθεί επηρεασμένη από την Αναλυτική Ψυχολογία, σίγουρα δε σταματά εκεί. Διότι το ασυνείδητο είναι ένα δημόσιο αγαθό και ως εκ τούτου ο καθένας μας έχει ευθύνη και δικαιώματα απέναντι του..

Έρωτας, φθόνος, συμπτώματα, τέχνη, όνειρα, μύθοι και ζωήφια τρυπώνουν στην άτακτη ροή των κεφαλαίων που ελπίζουμε ότι θα απολαύσετε!

Στην είσοδο της παλαιάς Φιλοσοφικής του ΑΠΘ

ΟΙ ΒΡΙΚΟΛΑΚΕΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΟΜΑΝΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Σε αυτό το άρθρο θα εξετάσουμε μια πολύ παράδοξη ιδέα: οι βρικόλακες δε ζούνε μόνο τη νύχτα, ζούνε – μερικές φορές μάλιστα κυρίως, την ημέρα. Δε θα αμφισβητήσουμε τίποτε άλλο από τη παραδοσιακή αντίληψη περί βρικόλακων, παρά μόνον αυτό. Δηλαδή θα συνεχίσουμε να πιστεύουμε ότι πρόκειται για καταραμένες ψυχές που δε τους επιτράπηκε, συνήθως εξαιτίας κάποιου φοβερού αμαρτήματος, να ξεκουραστούν στον άλλο κόσμο. Θα δεχτούμε επίσης ότι διψούν για ανθρώπινο αίμα, είναι χλωμοί, έχουν

κοφτερούς κυνόδοντες, δε μπορούν να δουν τον εαυτό τους στον καθρέπτη, μπορούν να μεταμορφωθούν σε νυχτερίδες ή λύκους ή οτιδήποτε επιθυμούν και τέλος ότι μπορούν να μετατρέψουν και άλλους ανθρώπους σε απέθαντα βαμπίρ.

Στη δουλειά που κάνω έχω τη τύχη(η την ατυχία) να γνωριστώ με πολλούς βρικόλακες. Πρέπει να σας πω, πως μερικές φορές είναι τόσο σαγηνευτικοί που μπορεί και να ξεχάσεις το πόσο επικίνδυνοι μπορεί να γίνουν. Η βαθιά, χαλαρωτική τους φωνή σε υπνωτίζει με τη σιγουριά και τη στιβαρότητα της. Άλλες φορές είναι άντρες, άλλες φορές γυναίκες. Δείχνουν να έχουν πολύ σοβαρά επιχειρήματα για την αναγκαιότητα, να ρουφούν το αίμα των αθών θυμάτων τους. Μάλιστα διαβεβαιώνουν πως γίνεται για το καλό τους. Έχουν και το αφοπλιστικό επιχείρημα, ότι μπορούν καθένα να τον κάνουν να ζει για πάντα, κλείνοντας το μάτι υπαινισσομένοι ότι έχουν ξεγελάσει τους θεούς.

Προτού βιαστεί κανείς να απορρίψει τα παραπάνω ως μια ανεπίκαιρη μεταφυσική, τον

προσκαλώ να αναλογιστεί εκείνες τις στιγμές που άδειος, μετά από μια πολύ κοπιαστική μέρα, ακούει μια φωνή στο μυαλό του να του λέει, ότι δεν τα κατάφερε όπως θα έπρεπε. Ή ας θυμηθεί κανείς τις στιγμές που κοιτάζοντας το σώμα του, κάτι καθοδηγούσε το βλέμμα του στις ατέλειες προσκαλώντας τον να προσπαθήσει κι άλλο. Ή ας σκεφτεί κανείς τη ντροπιαστική φωνή, ότι κατά κάποιον τρόπο όλοι οι υπόλοιποι είναι καλύτεροι στον έναν ή τον άλλο τομέα. Και όταν πράγματι τα φέρει στο νου του όλα αυτά, ας προσπαθήσει να υπολογίσει πόσο αίμα, δηλαδή πόση ενέργεια έχει χάσει, τρέφοντας τον ακόρεστο εσωτερικό του βρικόλακα.

Κάθε άνθρωπος, ειδικά στα πρώτα στάδια της ζωής του, έχει ανάγκη το λεγόμενο “καθρέφτισμα”. Μέσα στους καθρέπτες του βλέμματος των σημαντικών άλλων ένα παιδί, μπορεί να αντιληφθεί τον εαυτό του. Αν το βλέμμα έχει αγάπη το παιδί θα μάθει να αγαπάει τον εαυτό του. Αν το βλέμμα έχει υπομονή θα μάθει να υπομένει τις δυσάρεστες εμπειρίες. Αν το βλέμμα έχει σιγουριά θα μάθει να

εμπιστεύεται το κόσμο. Αν το βλέμμα κοιτάει αλλού, τότε το παιδί βλέπει έντρομο έναν άδειο καθρέπτη και αποκτά μια πρώτη γεύση της ανάδυσης αυτού του εσωτερικού βρικόλακα.

Οσοδήποτε αιρετικό και να ακούγεται αυτός ο βρικόλακας στην αρχή δεν είναι απαραίτητα κακός. Μερικές φορές είναι η μόνη συντροφιά ενός ανθρώπου. Είναι ένας σκοτεινός προστάτης που διασφαλίζει ότι το βαθύ τραύμα της απόρριψης του άδειου βλέμματος δε θα ξανασυμβεί ποτέ. Ρουφάει βέβαια μπόλικη ψυχική ενέργεια εξαντλώνοντας τον ψυχισμό, αλλά φροντίζει ότι τουλάχιστον ο τραυματισμός δε θα έλθει από έξω. Η λειτουργία του λοιπόν είναι κατά κάποιον τρόπο αμυντική.

Όσο όμως πίνει αίμα, τόσο περισσότερο απαιτεί. Ψιθυρίζει θέλω κι' άλλο. Δεν είναι αρκετό... Περισσότερη δουλειά, περισσότερη γνώση, περισσότερη ομορφιά, περισσότερη διασημότητα. Αποκτά τεράστια εξουσία και εμπειρία και στο τέλος η επιχειρηματολογία του είναι αφοπλιστική. Άλλωστε είναι μετρο των διλημμάτων και της μανιχαϊκής

καταστροφολογίας. Ή επιτυχημένος ή αποτυχημένος, ή πανέμορφος ή τέρας, ή πρόοδος ή θάνατος, ή μέρα ή νύχτα. Νομίζω ότι είναι αυτό ακριβώς το χαρακτηριστικό του, που έκανε τους περισσότερους να πιστεύουν ότι είναι ον της νύχτας.

Όπως αναφέραμε παραπάνω ο βρικόλακας έχει την ικανότητα να μεταμορφώνεται. Μπορεί να πάρει την μορφή ενός σπουδαίου ιδανικού. Μπορεί να πάρει τη μορφή της απόδοσης δικαιοσύνης ή της ανάγκης προστασίας. Μπορεί επίσης να παλεύει για το ωραίο και τη τέχνη. Ο βρικόλακας, εξειδικεύεται στο να παίρνει τη μορφή της άδολης αγάπης, ακόμη και της θεραπείας. Πόσες αγάπες έπνιξαν! Πόσες θεραπείες σκότωσαν!

Η τελειομανία μας είναι καλά κρυμμένη στα τις δαγκωματιές του βρικόλακα στον λαιμό μας, με μπόλικο makeup. Και είναι το τραύμα στο λαιμό, συμβολικό της διχοτόμησης του κεφαλιού μας από το υπόλοιπο σώμα μας, του νου από τη σωματική μας ύπαρξη. Άλλωστε ο τελειομανής δεν έχει συνήθως καμιά εκτίμηση για το σώμα

του. Το χρησιμοποιεί εξαντλητικά είτε ως ένα περιττό βάρος, είτε ως βιτρίνα. Είτε αδιαφορεί για την υγεία και ευεξία του, είτε το υποβιβάζει σε ένα διακοσμητικό αντικείμενο.

Η συνύπαρξη για πολλά χρόνια με τον βρικόλακα της τελειομανίας, μπορεί να κάνει και εμάς κατά μία έννοια βρικόλακες, όπως ο θρύλος μας προειδοποιεί. Όταν εκείνος μας ρουφάει το αίμα, έτσι και εμείς τρέχουμε να ρουφήξουμε μπόλικά τσιγάρα, αλκοόλ, φαγητό, καθαρτικά, ναρκωτικά, καταναλωτικά αντικείμενα, προσοχή κτλ. Νιώθουμε ότι θα καταφέρουμε με αυτό το τρόπο να αντισταθμίσουμε την απώλεια της ενέργειας. Νομίζουμε ότι θα καθρεφτιστούμε μέσα σε εκείνα. Πόσο ειρωνικό για εμάς που καμωνόμαστε τους πολιτισμένους, να είμαστε πιο ανιμιστές και από τους πρωτόγονους. Να αποδίδουμε ψυχή στα πράγματα, γιατί αδυνατούμε να την ανακαλύψουμε μέσα μας.

Η βασική ιδέα, ότι δηλαδή οι βρικόλακες ζούνε και στο φως του ήλιου, προέρχεται από το γεγονός ότι λίγο πολύ ο “φωτεινός” πολιτισμός μας ευνοεί τους βρικόλακες. Ένας πολιτισμός

τόσο προσανατολισμένος στην παραγωγικότητα, τόσο άδειος από αγάπη για την ανθρώπινη φύση, τόσο γεμάτος μίσος για τις ανθρώπινες σχέσεις. Ένας πολιτισμός καταστροφικός για τον πλανήτη, που ρουφάει καθημερινά μανιωδώς τα αποθέματα του. Όπου μπροστά στην αποθεωμένη ατομικότητα, υποβιβάζει το συλλογικό σαν κάτι παιδιάστικο. Όπου πιστεύει ότι έμαθε τα πάντα, γιατί νομίζει ότι δάμασε τη φύση και τερμάτισε την ιστορία.

Ο βρικόλακας, επιβιώνει στις ρωγμές της ψυχής μας. Τις ρωγμές που δημιουργεί ο εύθραυστος ναρκισσισμός μας. Ο φόβος μας δηλαδή να αποδεχτούμε ταυτόχρονα το μεγαλείο και τον περιορισμό του να είναι κανείς άνθρωπος!

ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΑΝΙΚΟΎ - Ο ΘΕΟΣ ΠΑΝΑΣ ΖΕΙ!

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Η λέξη Πανικός έχει τις ρίζες της στον ταπεινό θεό Πάνα. Ο τραγοπόδαρος αυτός θεός, σύμφωνα με το μύθο, με τις κραυγές του και την οργιαστική του κίνηση λέγεται ότι προκαλούσε τον παν-ικό στους ανθρώπους. Ιδίως σε αυτούς που τολμούσαν, έστω και άθελα τους να ταράξουν τον μεσημεριανό του ύπνο. Λέγεται μάλιστα ότι βοήθησε τους Αθηναίους να κερδίσουν τον πόλεμο με τους Πέρσες δημιουργώντας πανικό στις τάξεις τους. Αυτός ήταν ο λόγος που μια τέτοια βουκολική θεότητα της Αρκαδικής γης,

λατρευόταν μέσα στα τείχη της πολιτισμένης Αθήνας. Η ασχήμια του ήταν τέτοια που όταν τον αντίκρισε η μητέρα του, τον εγκατέλειψε. Τότε τον περιμάζεψε ο Ερμής, τον μετέφερε στον Όλυμπο, όπου οι θεοί διασκέδασαν με το πονηρό του γέλιο και τον συμπάθησαν. Ιδιαίτερα, όπως ήταν αναμενόμενο, ο Διόνυσος. Η αγάπη όμως του Πάνα προς την απλοϊκότητα και τις ταραχές, τον έκανε να μην είναι ευπρόσδεκτος στο βουνό των Θεών, παρότι συχνά εκμεταλλεύονταν τις δυνάμεις του (όπως τη προφητεία και της δημιουργία του μουσικής). Ο θεός Πάνας ήταν προστάτης των βοσκών και των κοπαδιών. Μισός θεός, μισός τράγος ήταν ακούραστος εραστής των νυμφών. Η φύση του απόλυτα ενστικτώδης και σωματική, αγαπούσε να ζευγαρώνει με αιθέριες υπάρξεις (όπως η Σελήνη).

Οι περισσότεροι άνθρωποι που περιγράφουν την εμπειρία τους με τις κρίσεις πανικού, λένε ότι αυτές έρχονται από το πουθενά. Είναι σαν μια ακατανόητη αόρατη ενέργεια να παρουσιάζεται κάνοντας το σώμα να δονείται. Η ανάσα γίνεται γρήγορη, η καρδιά σφυροκοπά, ένας εσωτερικός

κρότος γεννιέται. Φοβούνται ότι θα χάσουν τον έλεγχο: ενεργοποιείται η αντίδραση φυγής- από τι και προς τα πού όμως; Πηγαίνουν στο γιατρό, καθώς φοβούνται ότι έπαθαν έμφραγμα ή ότι τέλος πάντων το σώμα τους καταρρέει. Όμως ο θεός Πάνας έχει κρυφτεί και δεν υπάρχει τίποτε το παθολογικό. Μαθαίνουν ότι υποφέρουν από κρίσεις πανικού.

Σύμφωνα με τη ψυχοδυναμική θεωρία οι κρίσεις πανικού, είναι αποτέλεσμα ενός συμβιβαστικού μηχανισμού ανάμεσα στις ασυνείδητες επιθετικές παρορμήσεις, τις επίσης ασυνείδητες ευχές εξάρτησης και την αυτοτιμωρία. Στη γνωστική θεωρία οι κρίσεις πανικού πιστεύεται ότι είναι αποτέλεσμα λανθασμένης και καταστροφολογικής ερμηνείας των σωματικών ερεθισμάτων.

Όπως και να έχει οι κρίσεις πανικού θα μπορούσαν να θεωρηθούν το αποτέλεσμα αποσύνδεσης ή διαταραχής στη σχέση των ανώτερων λειτουργιών μας(σκέψη, πνεύμα) με το σώμα μας(ένστικτο, φύση).

Στον πολιτισμένο μας κόσμο, στη

διαπαιδαγώγηση μας μαθαίνουμε να «δίνουμε τον καλό αγώνα ενάντια στις κακές παρορμήσεις». Οτιδήποτε δε χωράει στη φωτεινή πλευρά της προσωπικότητας μας, γρήγορα αποκόβεται. Οτιδήποτε υποτιμάται από την ανατροφή μας, την αισθητική μας ή την ιδεολογία μας, κρύβεται γοργά στο σκοτάδι. Όπως ο καημένος ο θεός Πάνας, περιπατητής των πιο ταπεινών βοσκοτοπιών, ανεπιθύμητος στον Όλυμπο, που δε λατρευόταν σε υπέροχους ναούς αλλά σε γκροτέσκα σπήλαια.

Οι κρίσεις πανικού δε θέλουν προφανή δικαιολογία για να μας επισκεφθούν. Μας εξαναγκάζουν σε μια αυτόματη επαφή με το φόβο και την επιθυμία. Το φόβο που ενυπάρχει τη ζωή όλων των έμβιων όντων και την επιθυμία της σχέσης και της συνδεσιμότητας μέσα από την επιδιωκόμενη ασφάλεια. Μας εξαναγκάζουν επίσης πολλές φορές σε μια εσωτερική αναζήτηση, μέσα από την παραδοξότητα, αλλά κυρίως μέσα από την απεχθάνουσα αμεσότητα τους. Μας εξαναγκάζουν να κοιτάξουμε στο σκοτάδι που πριν απεχθανόμασταν, σα φορέα του

κακού, του ποταπού, του βρώμικου. Και σε αυτό το σκοτάδι, δε βρίσκουμε παρά μια άλλη όψη του θεϊκού, δηλαδή τη φύση μας.

Η διάσχιση είναι η γνωστή ψυχολογική διεργασία που μας κάνει να χωρίζουμε τον κόσμο και τις πλευρές του εαυτού μας σε καλό και κακό. Αν ο Πάνας, και οι ποιότητες που εκπροσωπεί δεν είναι καλές, τότε είναι κακές. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι ο Πάνας κατά την επικράτηση του χριστιανισμού αποτέλεσε άλλη μια απεικόνιση του Διαβόλου. Αφού λοιπόν, οι σωματικές και άρα ψυχολογικές αλήθειες της φυσικής μας καταγωγής είναι επικίνδυνες(οργή, επιθυμία, ζήλεια, κτητικότητα κτλ), θα πρέπει να τις εξορκίσουμε, να τις καταδικάσουμε στο απόλυτο σκοτάδι. Αυτό δεν είναι άλλωστε το όραμα του πολιτισμού μας; Συνεχής πρόοδος, φως, προσαρμογή, παραγωγικότητα. Ακόμη και η σύγχρονη προτροπή για περιποίηση του σώματος μας, μέσα από τη διατροφή και την άθληση, συχνά δε γίνεται με σεβασμό στις αλήθειες της φυσικής- σωματικής ζωή. Πολλές φορές μοιάζει με εργαλειοποίηση του σώματος προς όφελος της

ορθότητας, της αισθητικής, της «τελειότητας».

Οι κρίσεις πανικού λοιπόν, οσοδήποτε αδυσώπητες και αν είναι- άλλωστε η φύση δεν είναι αδυσώπητη; – μας προσκαλούν σε έναν αναγκαστικό επαναπροσδιορισμό της σχέσης μας μαζί της. Ανεξάρτητα από τη σχεδόν βάρβαρη μορφή τους οι κρίσεις πανικού μας θυμίζουν την επιθυμία μας προς τη ζωή, την αναζήτηση του οξυγόνου, της ελευθερίας, της ανακούφισης των διεγέρσεων μας.

Ο Πάνας δεν είναι θεός του πολέμου. Δε σκοπεύει να φέρει τη καταστροφή: οι κρίσεις πανικού δεν είναι επικίνδυνες- δε μπορεί κανείς να πεθάνει από αυτές, ούτε καν να λιποθυμήσει. Ο Πάνας επίσης, που μερικές φορές η πατρότητα του αποδίδεται στον Ερμή, είναι φορέας μαντικών ικανοτήτων και μεταφορέας θεραπευτικών μηνυμάτων. Έτσι και οι πανικοί μας μπορεί να αποτελέσουν αφορμή για ενδοσκόπηση και αυτοβελτίωση. Ο Πάνας επίσης σαν θεός της μη διανοητικής σοφίας της φύσης μας βοηθά να έρθουμε σε πιο ισορροπημένη επαφή με τα συναισθήματά μας. Όταν η Ψυχή απογοητευμένη

από την απώλεια του θεού Έρωτα με τον οποίο ήταν ερωτευμένη, έπεσε στον ποταμό να αυτοκτονήσει, τη βρήκε ο Πάνας στις όχθες και με την προτροπή του συνέχισε τη διαδρομή και τη ζωή της.

Θα ήταν σίγουρα προτιμότερο να συναντήσουμε τον Πάνα σε κάποιο γλέντι, παρά να γνωριστούμε μαζί του τρέμοντας από τις φρικαλέες κραυγές του. Όπως όμως και αν τελικά παρουσιαστεί στη ζωή μας χρειάζεται να αναλογιστούμε τι έχει να μας προσφέρει αλλά και ποιες ποιότητες του μπορούν να μας παρασύρουν σε μια ζώδη κατάσταση. Κάθε επαφή μας με το φαντασιωσικό θέλει προσοχή και σεβασμό. Και το φαντασιωσικό σαν νοητική αναπαράσταση του ενστίκτου είναι δυνατό και απόλυτα αληθινό.

Ο Πλούταρχος (Moralia, Volume V-Obsolescence of Oracles) μας πληροφορεί ότι ο θεός Πάνας πέθανε. Μάλιστα μας περιγράφει τους φοβερούς θρήνους που ακούστηκαν στις όχθες όταν το θλιβερό νέο ανακοινώθηκε στους ανθρώπους. Πολλά θα μπορούσαν να ειπωθούν

για το συμβολισμό μιας τέτοιας ιστορίας. Προς το παρόν, θυμάμαι πως σε ένα όνειρο μου, μια σκοτεινή ανδρική παρουσία(πιθανότατα τσιγγάνος) με ένα μωρό στην αγκαλιά και ένα τσιγάρο στο στόμα, παραβίασε την είσοδο ενός κτηρίου που βρισκόμουν. Όταν πλησίασα να δω τι συμβαίνει ένα συναίσθημα τρόμου, ανατριχίλας και θαυμασμού με συνεπήρε. Ξύπνησα προσπαθώντας να πάρω ανάσα. Νομίζω ότι ο θεός Πάνας ζει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Busch F, Milrod B, Singer M, Aronson A, Manual of Panic Focused Psychodynamic Psychotherapy, Routledge, 2011

Hillman J, Pan and The Nightmare, Spring Publications, 2014(revised e-book edition)

Graves R, The Greek Myths. Complete Edition, Penguin, 1960

Ο ΣΠΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΠΕΝΘΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Ο εννιάχρονος Γιάννης, λίγους μήνες μετά τον θάνατο του πατέρα του, ζήτησε από το συνονόματο ξάδελφο του να τον βοηθήσει σε μια ιδιαίτερη τελετή. Ήταν μια περίεργη εποχή καθώς μια τεράστια σιωπή είχε στοιχειώσει το σπίτι του. Μια σιωπή “προστατευτική”, όπως πίστευαν εκείνη την εποχή τουλάχιστον. Βάλθηκαν, λοιπόν, να σκάβουν με τα χέρια τους το χώμα σε ένα μικρό παρτεράκι. Έσκαβαν αρκετή ώρα και ιδρώσαν αν και το φθινόπωρο έκρουβε περίτεχνα τον ήλιο. Όταν η τρύπα ήταν αρκετά μεγάλη ο Γιάννης

έτρεξε γρήγορα στο σπίτι και γύρισε κρατώντας ένα παιχνίδι. Ήταν η φιγούρα του Λάϊονο, μέλους μιας θρυλικής ομάδας υπερηρώων με το όνομα Θάντερκατς. Είχε βγει το πόδι του καημένου του Λάϊονο και μικρός Γιάννης σκέφτηκε να τον θάψει. Τον έβαλε χωρίς πολλά συναισθήματα στο χώμα και τον σκέπασε. Πήρε τον ξάδελφο του και συνέχισαν να παίζουν. Ποτέ του δε μοιράστηκε με κανέναν αυτή την ανόητη κίνηση να θάψει ένα παιχνίδι, ούτε την ακόμη πιο ανόητη ελπίδα του ότι ίσως το πόδι του αγαπημένου του ήρωα ξαναφυτρώσει μέσα στη γόνιμη λάσπη της αυλής του σπιτιού του.

Ο Edward Edinger συγγραφέας του βιβλίου *Ego and Archetype* θεωρεί ότι η απώλεια του πατέρα δημιουργεί μια τρύπα στη ψυχή του παιδιού. Γράφει ότι μια τέτοια τρύπα είναι επικίνδυνη επειδή “μπορεί να απειλήσει με πλημμύρα το Εγώ από τις δυναμικές ενέργειες του ασυνειδήτου, προκαλώντας αποπροσανατολισμό και απώλεια της σχέσης με την εξωτερική πραγματικότητα, Αν, ωστόσο, το Εγώ μπορεί να επιβιώσει από τον κίνδυνο, η

τύπα στη ψυχή, γίνεται ένα παράθυρο που προσφέρει ενόραση μέσα στα βάθη της ύπαρξης” (σελίδα 132). Πρακτικά το παραπάνω σημαίνει ότι η έλλειψη της εμπειρίας του πραγματικού πατέρα αφήνει το παιδί εκτεθειμένο στις φαντασιώσεις του σχετικά με εκείνον. Και όλοι γνωρίζουμε ότι η φαντασία μπορεί να μας ταξιδέψει από τις παραδείσιες κορυφές έως τα πιο γκροτέσκα υπόγεια. Από την αγκαλιά του τρυφερού Ουράνιου Πατέρα, μέχρι το στομάχι του αχόρταγου Κρόνου.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι οποιαδήποτε σημαντική απώλεια, ειδικά μια πρόιμη, αφήνει κενά στη ψυχή μας. Κενά που πονάνε και αργοπορούν να γεμίσουν. Ορισμένες φορές μάλιστα μπορεί και να μεγαλώσουν, μαζεύοντας άφθονη ψυχική ενέργεια δημιουργώντας τις μαύρες τύπες της κατάθλιψης. Το πένθος φυσικά δεν είναι μια ασθένεια. Είναι μια διεργασία. Μια αυθόρμητη προσπάθεια του ψυχισμού μας να επανασυστηθεί με τη πραγματικότητα. Άρνηση, θυμός, παζάρεμα, θλίψη, αποδοχή είναι τα, λίγο-πολύ γνωστά,

στάδια του. Το πένθος είναι η απόπειρα της ψυχής να δώσει νόημα σε αυτή τη τρύπα.

Ακολουθώντας την όχι και τόσο πρόσφατη αλλά σίγουρα ενεργή ακόμη και σήμερα ιδεολογία ότι τα συναισθήματα δεν είναι παρά οι φτωχοί συγγενείς της νόησης, ύποπτα επιφαινόμενα ή βάρβαροι πρόγονοι της ζωικής μας καταγωγής, το πένθος έπρεπε πάση θυσία να αντιμετωπιστεί ως μια ενοχλητική αδυναμία που οφείλουμε να αγνοήσουμε. Οι άνθρωποι προσπαθούσαν να τη προσπεράσουν και να κάνουν τους αγαπημένους τους να ξεχάσουν όσο πιο σύντομα την απώλεια. Ειδικά τα παιδιά, θεωρήθηκε ότι θα ήταν καλό να απομακρυνθούν διακριτικά ή όχι και τόσο διακριτικά, από οτιδήποτε θύμιζε το χαμένο πρόσωπο. Να συνεχίσουν να είναι χαρούμενα. Μια τέτοια πρακτική, τί άλλο θα μπορούσε να εξυπηρετήσει πέρα από την άρνηση; Και για πόσο καιρό, αλήθεια, μια τέτοια άρνηση μπορεί να είναι λυτρωτική;

Σήμερα γνωρίζουμε περισσότερα πράγματα για το πως ένα παιδί βιώνει την απώλεια ενός

γονέα ή άλλου σημαντικού προσώπου. Μπορούμε να δούμε την απώλεια μέσα από τα μάτια του, δηλαδή μέσα από την αντιληπτική και συναισθηματική του ικανότητα ανάλογα με το αναπτυξιακό του στάδιο. Εν συντομία: Ξέρουμε ότι τα βρέφη δε κατανοούν την έννοια του θανάτου, αντιλαμβάνονται όμως το στρες στα οικεία τους πρόσωπα μετά από μια απώλεια. Στη προσχολική ηλικία αντιλαμβάνονται το θάνατο περισσότερο ως κάτι που αντιστρέφεται παρά ως ένα μόνιμο γεγονός. Επίσης σε αυτήν την ηλικία(μερικές φορές και σε λίγο μεγαλύτερη), τα παιδιά έχοντας μαγική σκέψη συνδέουν, άσχετα γεγονότα ακόμη και φαντασιώσεις με τις αιτίες του θανάτου. Στις ηλικίες περίπου 5 με 10 χρόνων, τα παιδιά αρχίζουν να αντιλαμβάνονται την οριστικότητα του θανάτου. Επίσης, αρχίζουν να κατανοούν ότι ορισμένα γεγονότα μπορεί να τον προκαλέσουν. Ιδιαίτερες συνέπειες έχει το γεγονός ότι τα παιδιά από 7 έως περίπου 11 ετών καθώς χρησιμοποιούν κυρίως την άμυνα της άρνησης, μερικές φορές μπορεί να παρεξηγηθούν ως μη πενθούντα ή ακόμη και αδιάφορα. Οι

έφηβοι έχουν κατακτήσει μεγαλύτερη γνωστική ωριμότητα και συμβολική σκέψη. Πολλές φορές εκδραματίζουν τα έντονα συναισθήματα τους και έχουν αυξημένο ρίσκο να αναπτύξουν καταθλιπτικές αντιδράσεις.

Ευτυχώς τα πράγματα δείχνουν να αλλάζουν. Οι περισσότεροι άνθρωποι πια αντιλαμβάνονται την ανάγκη να συνοδευτεί ένα παιδί στο πένθος του, χωρίς να πιεστεί να πενήσει με το ζόρι ή να ξεγελαστεί στην τεχνητή ανεμελιά. Οι γονείς αντιλαμβάνονται ότι η υπερβολική προστασία από την πραγματικότητα σκάβει τρύπες μέσα στις ψυχές των παιδιών και τις γεμίζει με θυμό και θλίψη. Και τι στα αλήθεια θα συμβεί εάν τέτοιοι σπόροι φυτρώσουν;

Ο μικρός Γιάννης άθελα του προσπάθησε να θεραπεύσει τον εαυτό του. Η κίνηση να θάψει τον κουτσό μα αγαπημένο του ήρωα, νομίζω ότι ξεκάθαρα αναφερόταν στο θάνατο του πατέρα του. Αξίζει να δούμε το συμβολικό περιεχόμενο μιας τέτοιας κίνησης.

Για ένα παιδί, ο πατέρας του, εκτός και αν υπάρχει τραυματική σχέση μαζί του, είναι ένας

σούπερ ήρωας. Μπορεί με την ικανότητα του και το σπαθί του να σκοτώσει όλους τους κακούς δράκους προσφέροντας ασφάλεια στην οικογένεια και μαγευτικές προσδοκίες περιπέτειας στα παιδιά. Ο τραυματισμένος ήρωας, ο πατέρας που ηττήθηκε, πρέπει να ταφεί με όλες τις τιμές. Μαζί του όμως θάβεται και ένα τμήμα της ψυχής του παιδιού. Μια ηρωική, μα τραυματισμένη δική του πλευρά: μια αίσθηση ότι λείπει το ένα πόδι. Αλήθεια, δε θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ο μικρός Γιάννης έθαψε το τραύμα του με την ελπίδα να θεραπευτεί; Να «ξαναφυτρώσει» το πόδι!

Η κίνηση να κρυφτεί στην αγκαλιά της μητέρας Γης, ο αγαπημένος μα χωλός σύντροφος του μικρού Γιάννη στις φαντασιωσικές του περιπέτειες, φαίνεται να σηματοδοτεί την δυσκολία του εξωτερικού περιβάλλοντος να προσφέρει επαρκή συναισθηματική ανακούφιση στον πόνο της απώλειας. Ακριβώς είναι η διαδικασία της προστασίας του τύπου «να μη στεναχωρηθεί το παιδί» που τελικά καταλήγει να το αφήνει μόνο του με συναισθήματα που είναι

αδύνατον να μεταβολίσει. Μερικές φορές, ειδικά όταν δεν έχουμε πολλές επιλογές, είναι σοφό να κρύψουμε τις πληγές μας, όπως μερικοί θάβουν τους θησαυρούς τους σε περιόδους πολέμου. Τουλάχιστον έτσι ελπίζουμε ότι θα έρθει καταλληλότερη εποχή να τις ξεθάψουμε.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά η ιστορία μας, αν τη δούμε από τη προοπτική της Μυθολογίας. Ο Ήφαιστος κατά τη πτώση του από τον Όλυμπο τραυματίστηκε τόσο σοβαρά που ήταν αδύνατον να περπατήσει χωρίς βοηθήματα. Ο κουτσός μεταλλουργός είναι ένα αρχέτυπο της δημιουργικότητας που προέρχεται από την έλλειψη. Η ασχήμια και το σωματικό του μειονέκτημα αντισταθμίστηκαν από την δημιουργικότητα του και τη θαυμάσια τέχνη του. Είναι η μυθολογική ενσάρκωση της αλήθειας, που μας είναι αρκετά οικεία, ότι η δημιουργικότητα μπορεί να είναι θεραπευτική για τα τραύματά μας. Ο Kohut για παράδειγμα θεωρεί ότι στους ναρκισσιστικά τραυματισμένους ασθενείς η ανάπτυξη της δημιουργικότητας είναι ακόμη πιο σημαντική και από την αυτονομία.

Μια άλλη μυθολογική μορφή που θα μπορούσαμε να συσχετίσουμε με την ιστορία μας είναι ο κένταυρος Χείρων. Σε ένα καβγά, ο φίλος του Ηρακλής, κατά λάθος τον τραυμάτισε στο πόδι με ένα βέλος ποτισμένο από τη δηλητήριο της Λερναίας Ύδρας. Ο κένταυρος υπέφερε, και παρότι ο ίδιος υπήρξε δάσκαλος της ιατρικής και θεραπευτής δε κατόρθωσε να θεραπεύσει τον εαυτό του. Μερικές φορές λοιπόν, ίσως τα ανοιχτά τραύματα μας, γίνονται το όχημα για να κατανοήσουμε τον πόνο των άλλων ανθρώπων. Προσπαθώντας να θεραπευτούμε, βυθιζόμαστε στην ανθρώπινη κατάσταση και αναδυόμαστε με τα δώρα της ανακούφισης.

Έχουμε να κάνουμε, λοιπόν, με δυο μυθολογικές μορφές που προσφέρουν «λύσεις» στο δράμα της απώλειας, χωρίς φυσικά να υπαινίσομαι ότι όλα αυτά υπήρξαν κατά το ελάχιστο συνειδητά. Μοιάζουν περισσότερο με σπόροι, που αν βρουν τις κατάλληλες συνθήκες θα μπορούσαν να προσφέρουν διέξοδο στον βουβό πόνο.

Ήφαιστος και Χείρωναξ ξανασυναντιούνται

μυθολογικά γύρω από το δράμα του Προμηθέα. Ο Τιτάνας αυτός, λάτρης των ανθρώπων, έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς για να τη προσφέρει στους ανθρώπους. Οσοδήποτε φιλόνητο και γοητευτική και αν είναι η φιγούρα του, δε μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε την παράτολμη φύση του: τολμάει να κλέψει από τους θεούς. Ο Προμηθέας, θα μπορούσε να αποτελέσει το σύμβολο του αισθήματος παντοδυναμίας που συχνά υπάρχει στα παιδιά, αν και μερικές φορές κρύβεται ακόμη σε μια γωνιά του ενήλικου Εγώ μας. Και για τον μικρό Γιάννη μια τέτοια παντοδυναμία, ηλικιακά αναμενόμενη φυσικά, θα μπορούσε να αποτελέσει ένα εμπόδιο για την φυσική κατάληξη του πένθους του. Ο θάνατος του πατέρα του θα ήταν δυνατό να γεμίσει το παιδί με φοβερές ενοχές ή ακόμη με τη διαρκή, ασυνείδητη προσπάθεια ανάστασης του χαμένου του ήρωα. Τούτο το ατέλειωτο πένθος, δε μοιάζει άραγε με τη τιμωρία του Προμηθέα, όπου δεμένος σε έναν βράχο, κάθε μέρα υπέφερε τις επιθέσεις ενός αετού που έτρωγε το συκώτι του, μόνο και μόνο για να ανανεώνεται την επόμενη μέρα; Ο

Αισχύλος, στο «Προμηθέας Δεσμώτης» μας περιγράφει ότι ο Δίας ζήτησε από τον Ήφαιστο να φτιάξει τις αλυσίδες αυτής της φρικιαστικής τιμωρίας. Το δράμα του ήρωα μας τελείωσε, μέσα από τη θυσία του Χείρωνα που εξαιτίας των φρικτών πόνων του αποφάσισε να ανταλλάξει την αθανασία του με την απελευθέρωση του Προμηθέα. Ο ήρωας λοιπόν, άλλοτε μας δένει στο πόνο και άλλοτε μας απελευθερώνει. Ο κουτσός Λάϊονο, μπορεί να αποτελέσει από τη μία το σύμβολο του δεσίματος σε μια άρνηση(το πόδι θα ξαναφυτρώσει – αν το δούμε κυριολεκτικά) ή της οδυνηρής απελευθέρωσης που μερικές φορές προσφέρει το να αποδεχτούμε την απώλεια και να αφεθούμε εθελοντικά στη συνειδητή εγκατάλειψη της παντοδυναμίας μας. Άλλωστε, όλοι το λέμε καμιά φορά: «δεν είμαστε θεοί.»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ambler Walter C., McCoyd J. Grief and Loss Across the Lifespan, A Biopsychosocial Perspective, Springer, 2009

Edinger E., Ego and Archetype: Individuation and the Religious Function of the Psyche, Shambhala Publications Inc, 1991

Graves R, The Greek Myths. Complete Edition, Penguin, 1960

Lee R. Colby Martin J, Psychotherapy After Kohut: A Textbook of Self Psychology, Routledge, 1991

<http://www.theoi.com/Georgikos/KentaurosKh>

ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΗΣ ΕΝΣΥΝΑΪΣΘΗΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Στο βιβλίο της “The Interpretation of Fairy Tales”, η Marie Louise von Franz περιγράφει ένα φαινόμενο που παρατηρείται συχνά στο ξεκίνημα μιας ψυχοθεραπείας: την απότομη, βελτίωση του θεραπευόμενου που εκπλήσσει τον ίδιο και συχνά το θεραπευτή του. Ένα θαύμα(;) συντελείται και ο πελάτης μέσα σε ένα πολύ μικρό διάστημα, νιώθει πολύ καλύτερα- πετάει στα σύννεφα. Παίρνει μια μικρή γεύση του παράδεισου, που η ίδια η von Franz, πιστεύει ότι λειτουργεί ευεργετικά προσφέροντας μια εικόνα ευημερίας

ως στόχο- κίνητρο για τη δύσκολη, γεμάτη σκαμπανεβάσματα συνέχεια της διεργασίας του.

Η ενσυναίσθηση είναι η βασιλική οδός προς την υποκειμενικότητα του άλλου. Στις κλινικές έρευνες του, ο ανανεωτής της ψυχαναλυτικής σκέψης και τεχνικής Heinz Kohut, ανακάλυψε τη σημασία της ενσυναισθητικής βύθισης στην εμπειρία του ασθενή, σε αντίθεση με την «από τα έξω» ερμηνεία και παρέμβαση. Παρατήρησε πως όταν καθρέπτιζε με ακρίβεια το συναίσθημα ή τη ψυχική κατάσταση του πελάτη, ο δεύτερος βίωνε άμεση ανακούφιση και αίσθημα χαλάρωσης. Σε αντίθεση, όταν οι ερμηνείες αδυνατούσαν να αγγίξουν την υποκειμενική λειτουργία του, ο ασθενής αντιδρούσε με απογοήτευση και θυμό που επιδιορθώνονταν μόνο όταν ο θεραπευτής επικοινωνούσε την, εκ νέου, ακριβή κατανόηση του. Άνοιξε νέους δρόμους προς την μελέτη της μεταβίβασης, θεωρώντας πως ο θεραπευτής θα μπορούσε να αποτελέσει τον προμηθευτή μιας ζωτικής ψυχικής λειτουργίας ως μια αναγκαία διορθωτική προέκταση του εαυτού των θεραπευόμενων.

Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η παρατήρηση της von Franz, και οι μελέτες του Kohut, τέμνονται σε εκείνο το σημείο όπου ο Freud περιέγραψε ως ωκεανικό συναίσθημα- ένα βρεφικό απομεινάρι μαγικής σκέψης και παντοδυναμίας. Είναι ένα βίωμα θρησκευτικής έκστασης ή ονειρικής αίσθησης ένωσης με τον κόσμο όπου τα όρια του Εγώ και του μη Εγώ δεν είναι πια σαφή. Ίσως όλοι το έχουμε γευτεί, όταν ερωτευόμαστε- ξεχνάμε να φάμε, γινόμαστε απόλυτα ευτυχείς, όλα είναι μέρος μας και είμαστε μέρος τους. Πιθανόν να θυμόμαστε κάποιο όνειρο, όπου μια μαγική ακατάληπτη λέξη, γίνεται η λύση σε όλους τους γρίφους της ύπαρξης. Στην έναρξη λοιπόν μιας θεραπευτικής σχέσης, όπου ο εκπαιδευμένος ειδικός προσφέρει τη κατανόηση και τη μη επικριτική αποδοχή του πελάτη του, ο δεύτερος είναι πιθανό να βιώσει προσωρινά τον Εαυτό του σαν ένα Όλον, χωρίς εσωτερικές συγκρούσεις όπου όλα γίνονται ξεκάθαρα, χρησιμοποιώντας το θεραπευτή σαν την απτή μεσολαβητική ενέργεια για την αποδοχή του εαυτού του. Όπως γράφει και ο

Roland Barthes στα Αποσπάσματα του Ερωτικού Λόγου: «Μόνο με τον άλλο νιώθω ο 'εαυτός μου'» και σε άλλο σημείο «το ερωτευμένο υποκείμενο βιώνει τον άλλο σαν ένα Όλον... εναβρύνεται(καυχιέται) που διάλεξε αυτόν τον τέλειο». Η πραγματική όμως αποδοχή του εαυτού μας δε μπορεί να συμβεί, χωρίς την αποδοχή της σκιάς μας και άρα της σκιάς του θεραπευτή ή του άλλου γενικότερα. Και αυτό είναι μια επίπονη διαδικασία που προϋποθέτει την απογοήτευση.

Στο παραμύθι της Χιονάτης, αν ο καθρέπτης στην ερώτηση της μητριάς: «Καθρέφτη, καθρεφτάκι στον τοίχο πάνω τώρα, Ποια είναι η ωραιότερη σ' ολόκληρη την χώρα;» απαντούσε μονίμως: «Κυρία Βασίλισσα, εσύ είσαι η ωραιότερη στην χώρα» δε θα υπήρχε ποτέ κανένα παραμύθι, καμιά ναρκισσιστική οργή της κακιάς βασίλισσας δε θα δηλητηρίαζε τη Χιονάτη και κατά πάσα πιθανότητα καμιά αναγέννηση δε θα λάμβανε χώρα – θα έμενε για πάντα στο γυάλινο-αόρατο της φέρετρο.

Αν προσέξει κανείς τη συμπύκνωση της τρέχουσας ψυχολογικής διαλέκτου που σαν

«ηχώ» αναπαράγεται στους καθρέπτες της κοινωνικής μας δικτύωσης(τοίχους του facebook) θα δει λίγο πολύ τις προτροπές: «να κάνεις αυτό που πραγματικά θέλεις» ή «αυτός που πραγματικά σε αγαπάει είναι αυτός που σε καταλαβαίνει απόλυτα» ή «αν κάτι το θέλεις πραγματικά θα γίνει». Αν και δε θα μπορούσε κανείς να διαφωνήσει με αυτές τις διαπιστώσεις εφόσον τις δει επιφανειακά, νομίζω ότι κρύβουν έναν αρκετά σοβαρό κίνδυνο: τη διαμόρφωση μιας καινούριας ηθικολογίας. Μιας μοραλιστικής αντιμετώπισης των ερωτημάτων του ανθρώπου που μονότονα απαντούν: κοίτα τον εαυτό σου, χωρίς να αναγνωρίζουν ότι ο εαυτός είναι κάτι κατά πολύ ευρύτερο από τα λεγόμενα «θέλω» του. Αντιβαίνουν το «γνώθι σ αυτόν», διότι απλά υποβιβάζουν τον εαυτό σε έναν καταναλωτή, μια μηχανή επιθυμιών που μαγικά απολαμβάνει αυτό που έχει φανταστεί ή που ακόμα χειρότερα θα έπρεπε να έχει φανταστεί. Υποτιμούν επί της ουσίας το άτομο, θεωρώντας το μια στατική και προφανή ύπαρξη, μια στέρεα μάζα ενστίκτων χωρίς νόημα που δεν έχουν καμιά δυναμική,

παρά μόνο την αποσυμβολοποιημένη ικανοποίηση. Δεν αναγνωρίζουν καμιά διαλεκτική στις εσωτερικές και εξωτερικές συγκρούσεις του ανθρώπου, παρά μόνο διλήμματα.

Σύμφωνα με τον Kohut κατά το μέγλωμα του ένα παιδί χρειάζεται να βιώσει το αίσθημα της αποδοχής, τη «λάμψη στο βλέμμα της μητέρας του» όταν το κοιτάζει. Ταυτόχρονα χρειάζεται να θαυμάσει τον γονέα, να τον εξιδανικεύσει ως έναν δυνατό άλλο που θα μπορούσε να αποτελέσει το μοντέλο δράσης και συνείδησης. Η μία ανάγκη εξισορροπεί την άλλη προσφέροντας ταυτόχρονα το αίσθημα της προσωπικής αξίας αλλά και την αποδοχή των χαρακτηριστικών που απαιτούνται για να είναι κανείς δημιουργικός.

Οι προτροπές που αναφέραμε παραπάνω, είτε στα πλαίσια μιας ποπ ψυχολογικής θεωρίας, είτε μέσα στη θεραπευτική σχέση δημιουργούν ένα παράδοξο. Η ενσυναίσθηση γίνεται αντανακλαστικό και άρα παύει να έχει νόημα ή να είναι ενσυναίσθηση. Αν μια γυναίκα μας ρωτήσει «μου πάει το φόρεμα;» και εμείς της

απαντήσουμε χωρίς καν να κοιτάξουμε «ότι και να φορέσεις σου πάει», οπωσδήποτε της δίνουμε χαρά, αλλά πόσο στα αλήθεια απαντάμε στο ερώτημα της; Νομίζω ότι μια ψυχολογία που φανατίζεται με την άνευ όρων απενοχοποίηση, μια ψυχολογία που βασίζεται στη λογική του γοητευτικού γονέα, που θεωρεί ότι καθήκον της είναι το παραφούσκωμα της ατομικότητας βρίσκεται ήδη στη σκιά της ενσυναίσθησης. Γίνεται η ίδια σκιά, δημιουργώντας έναν σκοτεινό παράδεισο, που φυσικά δεν επιτρέπει την ανακάλυψη της προσωπικής μας σκιάς.

Αν αποφύγουμε να κοιτάξουμε το σκοτάδι μέσα μας και προσπαθήσουμε να ζήσουμε σε μια αδιατάρακτη “θετικότητα”, απλά μεταφέρουμε το σκοτάδι εκεί έξω. Στη κακή μάγισσα, τη κακή πρόην μας, στους κακούς εχθρούς, τρομοκράτες κτλ. Και βλέποντας το εκεί έξω, δεν υποψιαζόμαστε ότι τελικά λειτουργεί αυτόνομα και κρυφά μέσα μας, διαλύοντας δυνατότητες και εγκαταλείποντας μας στο βρεφικό μοιρολόγι της θυματοποίησης. Αυτό φυσικά δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν κοινωνικές αδικίες, επικίνδυνες

ιδεολογίες κτλ. Πως μπορούμε όμως να πολεμήσουμε το “κακό” αν δεν έχουμε κατανοήσει ότι θα μπορούσαμε άθελα μας να γίνουμε και εμείς φορείς του;

Το να αγαπήσουμε τον εαυτό μας, αν δε θέλουμε να μείνει μια κενολογία, σημαίνει να είμαστε προετοιμασμένοι με τις εκπλήξεις του. Σημαίνει να μπορούμε να αντέξουμε τις απογοητεύσεις του. Σημαίνει να μπορούμε να σεβαστούμε τους περιορισμούς του, να κατανοήσουμε τα λάθη του. Σημαίνει, όσο και αν ακούγεται αυτό αντιφατικό, ότι θα πρέπει να αποδεχτούμε ότι δε θα μπορούμε πάντοτε να τον αγαπάμε.

Οπωσδήποτε για να μπορέσει ένας άνθρωπος να κοιτάξει με ειλικρίνεια μέσα του θα πρέπει να νιώθει ασφαλής. Μόνο η ενσυναίσθηση, δηλαδή η από κοινού συμμετοχή στο μυστήριο της ανθρώπινης ύπαρξης μας προσφέρει τη ζεστασιά που χρειάζεται. Αν μας παρασύρει η φοβερή ταχύτητα της εποχής, στην ανάγκη βιαστικής επίλυσης του μυστηρίου, το πιθανότερο είναι να αποφανθούμε ότι δεν υπάρχουν μυστήρια. Θα

αναπαυτούμε στη ταύτιση με τη μισή αλήθεια.

Η επανάληψη λοιπόν, των προτροπών «να είμαστε ο εαυτός μας», κινδυνεύουν να παραμείνουν ανεκπλήρωτες, όπως ο ανεκπλήρωτος έρωτας της νύμφης Ηχώ, που αδυνατώντας να κάνει τον Νάρκισσο να τη προσέξει, έπεσε σε βαθιά θλίψη, έχασε τη μιλιά της και απλά επαναλάμβανε τους ήχους των άλλων. Στη σκιά της ενσυναίσθησης θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί γιατί υπάρχει ένας καινούριος τύραννος που θέλει εκ νέου να μας κανονικοποιήσει. Ένας νέος, λίγο πιο “φωτεινός” Προκρούστης.

ΓΙΑ ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΑΝΕΚΠΛΗΡΩΤΟΥ ΈΡΩΤΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ ΚΑΙ ΤΟ ΘΟΔΩΡΗ ΔΡΟΥΛΙΑ

Ας το παραδεχτούμε. Ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος είναι το πιο κουραστικό πρόσωπο του κόσμου. Τα λόγια του, αμφιθυμικά ταλαντεύονται ανάμεσα στο μοιρολόι και την προσευχή. Οι εξαντλητικές αφηγήσεις του, που βρίθουν από φρικτές επαναλήψεις, βγαίνουν από το στόμα του μηχανικά. Ενώ είναι γεμάτες ερωτηματικά δε περιμένουν καμιά απάντηση. Η σημειολογία του, που φλερτάρει με το παρανοϊκό παραλήρημα, κάπως διασκεδαστική στην αρχή, σύντομα αποδεικνύεται μια γκιλοτίνα νοήματος. Ο

ανεκπλήρωτα ερωτευμένος άλλωστε, όπως θα δούμε και παρακάτω, δεν ενδιαφέρεται καθόλου να αποκτήσει μια κοινή γλώσσα με το συνομιλητή του. Το μόνο που επιθυμεί είναι να αγκαλιαστεί με το αντικείμενο του πόθου του, σε ένα ιδιωτικό σύμπαν, που η ανθρώπινη γλώσσα πια δε θα έχει καμιά σημασία. Αυτός ο υποκριτικός ιεροκήρυκας της συνδεσιμότητας, που με περίσσια αιδημοσύνη εγκαταλείπει τα εγκόσμια για την αγάπη του, δεν ενδιαφέρεται να συνάψει δεσμό με κανένα υποκείμενο. Ο συνομιλητής του γίνεται ένα αντικείμενο βραχείας ανακούφισης ή δυσφορίας και αυτό μάλλον είναι που τον καθιστά τόσο κουραστικό. Όποιος πει πως δε ντρέπεται για τον εαυτό του όταν βρισκόταν σε αυτή τη κατάσταση, όποιος υποστηρίξει πως δεν είχε σαδιστικές φαντασιώσεις για το κολλητό του που απεραντολογούσε για την αγαπημένη του, μάλλον λέει ψέματα.

Προς τι αλήθεια το καταγγελτικό ύφος της προηγούμενης παραγράφου; Προς τί, η άδικη επικριτικότητα απέναντι στον ερωτευμένο; Ίσως

να φταίει η ζήλεια μας- πως να το κάνουμε, ο έρωτας αν μη τι άλλο, είναι ηδονικός. Ίσως, επίσης, να φταίει η αμηχανία που μας προκαλεί η φιγούρα του. Πιθανολογούμε πως προκαλεί την ίδια συναισθηματική αντίδραση με τη θέαση ενός θλιμμένου κλόουν. Κατά παρόμοιο τρόπο ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος είναι ένα πρόσωπο κωμικό και συνάμα τραγικό. Κωμικό, επειδή τα πάθη του από απόσταση φαίνονται μικρά. Είμαστε σίγουροι πως το βουνό της απελπισίας του είναι εύκολα προσπελάσιμο «αρκεί να πάψει να παιδιαρίζει» ή «να δει επιτέλους τη πραγματικότητα». Τραγικό διότι η απροσπέλαστη συναισθηματική του παγίδα, μας φέρνει σε επαφή με τη δική μας «ανθρώπινη κατάσταση». Με τη δική μας μικρότητα απέναντι στις εμμονές, τις νευρώσεις και τους έρωτες μας. Από εδώ και πέρα ας προσπαθήσουμε να είμαστε τρυφερότεροι απέναντι του. Τι στοιχίζει λίγη επιείκεια απέναντι στον εαυτό μας;

Για να προχωρήσουμε θα χρειαστεί να κάνουμε την αυθαίρετη υπόθεση πως υπάρχει «εκπληρωμένος έρωτας». Συνεπώς το

ανεκπλήρωτο θα αναφέρεται στις καταστάσεις εκείνες όπου ο ερωτευμένος είτε δεν έχει εξομολογηθεί τον έρωτα του, είτε οι πρακτικές περιστάσεις τον εγκατέλειψαν με ένα αίσθημα μη ολοκλήρωσης, όπως για παράδειγμα ένα πρόωρο σταμάτημα της σχέσης ή ακόμη και η πεποίθηση ότι δεν έχει γευτεί ολόκληρο το εύρος των συναισθημάτων του σημαντικού άλλου.

Ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος βρίσκεται, λοιπόν, σε μια διαρκή πάλη με τη πραγματικότητα. Βυθισμένος στις ονειροπολήσεις του, στις αναμνήσεις τυχαίων δήθεν συναντήσεων με το ποθητό αντικείμενο, αναπαράγει την επιθυμία του, κρατώντας ψηλά (πολύ ψηλά!) το άτομο που αγαπά. Με θρησκευτική ευλάβεια γίνεται πιστός στη προσωπική του θρησκεία όπου το θείο ον αποκτά δικαιώματα ζωής και θανάτου πάνω του. Η απόλυτη εξάρτηση του από αυτή καθ' εαυτή τη φαντασίωση απόλυτης εξάρτησης τον καθιστά αδύναμο να κάνει οποιαδήποτε κίνηση. Και έτσι αδύναμος όπως είναι χρειάζεται κάτι να τον στηρίξει. Τι άλλο; Ο έρωτας του! Τι

αυτοεκπληρούμενη αιχμαλωσία!

Ο ερωτευμένος μας είναι ένα πρόσωπο, λοιπόν, αιχμάλωτο στην ανεκπλήρωτη επιθυμία του. Ως εκ τούτου υποφέρει. Στη περίπτωση του η πληγή και το όπλο που τη προκάλεσε, έχουν μια ξεκάθαρη συγγένεια- το όπλο είναι και η θεραπεία. Ας το σκεφτούμε, καλύτερα. Προκειμένου το ερωτικό του αντικείμενο να μπορέσει να θεραπεύσει τη πληγή της μη εκπλήρωσης, θα πρέπει μοιραία να μείνει πολύ δυνατό- εξιδανικευμένο. Αν μείνει όμως τόσο δυνατό, είναι ταυτόχρονα και απρόσιτο, άρα βαθαίνει τη πληγή της έλλειψης. Ένα είναι σίγουρο. Η πληγή αυτή δε κλείνει. Και θα δούμε παρακάτω τι είδους πληγή είναι αυτή.

Ας μείνουμε προς το παρόν στη παραδοχή ότι ο ερωτευμένος βρίσκεται σε μια σχεδόν μόνιμη κατάσταση πόνου. Η στοιχειώδης ψυχολογική σκέψη μας καλεί να αναλογιστούμε τι είδους απόλαυση- δευτερογενές όφελος, έχει από αυτό; Μια πρώτη, κάπως περίεργη απάντηση είναι ότι οι άνθρωποι ερωτεύονται από βαρεμάρα. Να εξηγηθούμε. Ο ρομαντικός έρωτας εμφανίζεται

στις απαρχές της εφηβείας. Έρχεται όπως ο κακός λύκος στις σκοτεινιές του δάσους της διευρυμένης μας κοινωνικοποίησης, να ταράξει τα νερά της παρωχημένης παιδικότητας. Έρχεται να αμφισβητήσει τις κατακτήσεις και την αλαζονεία της υποτιθέμενης παντοδυναμίας που τάχα έχουμε κατακτήσει μαθαίνοντας δυο γράμματα και κλωτσώντας ένα τόπι. Έρχεται, σχεδόν να γελοιοποιήσει την σχετική αυτονομία που μέχρι εκείνο το σημείο απολαμβάνουμε, προσφέροντας το μεγαλειώδες όραμα της ενηλικίωσης. Ο έρωτας λοιπόν, σκαρφάζει στην καρδιά του έφηβου και τη γαργαλάει. Και τι αμφιθυμική αίσθηση είναι το γαργάλημα αλήθεια! Τι φοβερό μείγμα ευχαρίστησης και ενόχλησης!

Υπαινισσόμαστε, λοιπόν, πως ο έρωτας τόσο παράλογος, τόσο μεθυστικός και σαγηνευτικός μας τραβάει από τη μύτη προς το καινούριο. Είναι ο ανανεωτής του νοήματος και ο καταστροφέας του. Ο έρωτας είναι μια βίαιη εξέγερση ενάντια στον εαυτό. Πιο συγκεκριμένα ίσως, στην εικόνα του εαυτού που εκπληρώνεται στις καθημερινές μέριμνες μέσω της επανάληψης και της

νοηματοδότησης των «σημαντικών» πραγμάτων. Ο επαναστάτης φοιτητής, από αυταπόδεικτα υλιστής, μετατρέπεται σε «σύννεφο με παντελόνια». Ο συντηρητικός λογιστής, ξάφνου, αντί για νούμερα αναπολεί τις καμπύλες της νεαρής βοηθού του. Οτιδήποτε, κανείς θεωρεί ταυτότητα, χάνει την εγκυρότητα του, παύει να έχει μεγάλη επενδυτική αξία στη ψυχική οικονομία.

Ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος απαιτεί την επιστροφή στη συγχώνευση. Χωρίς ξεκάθαρη ταυτότητα άλλωστε, δεν υπάρχουν πολλές επιλογές. Δεν υπάρχει εγώ και εσύ. Υπάρχουμε μαζί σε ένα κοινό υπερβατικό σώμα. Η απουσία βιώνεται σα πόνος στο στομάχι, η παρουσία σαν τάισμα. Το σώμα αυτό έχει μια συνέχεια, αν το έντερο υποφέρει, το συκώτι δε μπορεί να είναι χαρούμενο. Τούτο είναι, πιθανόν, που τον πείθει πως όλοι γύρω του ενδιαφέρονται, μέχρι θανάτου, για τις διηγήσεις των παθημάτων του. Τούτο είναι που τον πείθει ότι συνδέεται βαθιά με το αντικείμενο της αγάπης του. «Μου χαμογέλασε σήμερα», λέει μέσα από τα δόντια του και εννοεί

«ο κόσμος μου είναι χαμογελαστός». «Δεν την είδα σήμερα», μοιρολογεί και το σύμπαν μετατρέπεται σε ένα πένθιμο κενό. Ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος ψιθυρίζει μέσα του «Σε σκέφτομαι άρα υπάρχω», και ο συλλογισμός αυτός τον σώζει από τον σκεπτικισμό για το νόημα της ύπαρξης του, που καταρρέει μαζί με όλες τις παλιές βεβαιότητες.

Το σπήλαιο της συγχώνευσης του έρωτα, είναι ο ζεστός, υποσχετικός χώρος θεραπείας της πληγής του διαχωρισμού. Ο ερχομός μας στη ζωή μας επιφυλάσσει μια φρικτή έκπληξη. Ξεκινάμε απόλυτα διαβεβαιωμένοι πως οτιδήποτε χρειαστούμε θα μας δοθεί. Σύντομα, σε λίγους μόλις μήνες, γίνεται περισσότερο από προφανές πως δεν είμαστε το κέντρο του κόσμου. Το Κοπερνίκαιο αυτό τραύμα, προσφέρει μια πρώτης τάξεως απογοήτευση. Θα πρέπει να προσπαθήσουμε για να ικανοποιηθούμε. Η ικανοποίηση δεν θα έλθει μαγικά όπως στις αρχές. Ποιο φρικτό αμάρτημα διαπράξαμε για να υποφέρουμε μια τόσο σκληρή τιμωρία; Και πως μπορούμε να ανακουφίσουμε τη πληγή της

πτώσης από το βασίλειο των ουρανών;

Η προσπάθεια της ανακούφισης της πληγής είναι αυτή που μας βοηθά να νοηματοδοτήσουμε τη ζωή μας μέσα από τη δημιουργία και την ανάπτυξη της συνείδησης. Γινόμαστε καλοί σε αυτό ή εκείνο. Νιώθουμε προσωρινά δυνατοί με τα επιτεύγματα μας. Αναρωτιόμαστε, τι νόημα υπάρχει; Παρόλα αυτά, ξαναερχόμαστε αντιμέτωποι με το γεγονός ότι η πληγή δε κλείνει, καθώς είναι αδύνατο να επιστρέψουμε στο Κήπο της Εδέμ. Και έτσι, όλα όσα έχουμε παγιωθεί πλέον μας προσφέρουν μια καταπληκτική βαρεμάρα. Και να σου ο έρωτας, λαμπερός όπως ο ήλιος μας αναγκάζει να αποστρέψουμε το βλέμμα μας στη σκιά. Να κλειστούμε στη σπηλιά, όπου μπορούμε με άνεση να φανταζόμαστε και να ζωγραφίζουμε τον ήλιο.

Ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος, δεν είναι μόνο ένας πιστός. Μοιάζει με τον ίδιο το Θεό. Κάπως έτσι δεν έγιναν τα πράγματα; Αφού ο θεός έφτιαξε το φως, τη γη, τη θάλασσα και τα υπόλοιπα δώρα του, εκπληρώνοντας τη παντοδυναμία του, βαρέθηκε- δεν είχε με ποιον

να μοιραστεί αυτά τα δώρα. Έτσι δημιούργησε τον άνθρωπο και τον ερωτεύτηκε. Έγινε το αγαπημένο του πλάσμα. Μόνο που όπως κάθε ζηλιάρης ερωτευμένος, απαίτησε την απόλυτη αφοσίωση του. Μόλις ο άνθρωπος, έφαγε τον απαγορευμένο καρπό αποδεικνύοντας την απιστία του, ο Θεός έπεσε σε φριχτές κακοκεφίες, σε ένα ντελίριο αμφιθυμίας όπου τη μια τον έσωζε, την άλλη τον κατέστρεφε. Κάπως έτσι δεν ενεργεί και ο ερωτευμένος; Πόσες φορές δεν έχει καταπνίξει τον έρωτα του, μόνο και μόνο για να τον διασώσει λίγα λεπτά αργότερα. Έπρεπε να γίνουν πολλές πλημμύρες και παντός είδους συμφορές για να κατανοήσει την «ανθρώπινη κατάσταση» μέσα από την ενσάρκωση, να υποφέρει όπως ο άνθρωπος πάνω στο Σταυρό, για να μεταμορφωθεί στον Θεό της Αγάπης.

Ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος, όμως δε φτάνει ποτέ στην υπέρτατη θυσία. Δεν αφήνει τον εαυτό του να ζήσει τα πάθη, τη νομοτελειακή προδοσία, τη ταπείνωση και τα δάκρυα της αποδοχής της πραγματικότητας. Προτιμά να μείνει στην εποχή των θαυμάτων και της επικράτησης του, πάνω

στους πειρασμούς. Ίσως αυτό τον κάνει να υποφέρει. Διότι δεν βρίσκει το θάρρος να ρωτήσει το ερωτικό του αντικείμενο ειλικρινά, «γιατί με εγκατέλειψες;». Δεν έρχεται αντιμέτωπος δηλαδή, με την απώλεια της φαντασίωσης της τελειότητας. Δεν θέλει να δεχτεί την αλήθεια, πως το πρόσωπο που αγάπησε είναι ένα ανθρώπινο ον, με ατέλειες που όχι μόνο δεν είναι ένα αέναα φροντιστικό πλάσμα, αλλά αντίθετα θα μπορούσε να είναι απόλυτα απογοητευτικό. Ο έρωτας του ανεκπλήρωτα ερωτευμένου, ορισμένες φορές γίνεται «αντιέρωτας» μιας και αντί για τη σύνδεση, επιφέρει τη καταστροφή του ερωτικού δυναμικού που είναι η σύνθεση, η δημιουργία του τρίτου. Χωρίς το βήμα της εκπλήρωσης, όποιο και αν είναι αυτό(εξομολόγηση, πένθος κτλ) ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος επιμένει να μένει στη συγχώνευση και όχι μέρος της γονιμοποίησης(έστω και του ίδιου του εαυτού του). Έρωτας και Θάνατος αγκαλιασμένοι, σε ένα τρομακτικό τανγκό.

Ο ανεκπλήρωτα ερωτευμένος ίσως τελικά, δεν είναι το πιο κουραστικό πρόσωπο του κόσμου. Ας

το παραδεχτούμε, ο κόσμος είναι το πιο κουραστικό πράγμα για τον ερωτευμένο μας.

ΤΟ “ΒΛΈΜΜΑ”

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

“Τι ήταν αυτό που μόλις είπα;”. Το αίμα, βιαστικά ανεβαίνει στο κεφάλι σαν υδρατμός ντροπής που κολλάει στα τζάμια της ύπαρξης μου. Παρατηρώ τον εαυτό μου, ακόμη και τώρα που έχει περάσει κάμποσος καιρός και μάλιστα με λεπτομέρειες: “βλέπω” τα χείλη μου, τα μάτια μου, το ανέμελο χαμόγελο μου καθώς εξέπεμπα ανάλαφρα λέξεις τις οποίες μετάνιωσα με του που τις είπα. Ξάφνου αντιλαμβάνομαι πως ένα “Βλέμμα” με παρακολουθεί. Ένα “Βλέμμα” δικό μου μεν, που ταυτόχρονα έχει εμένα ως αντικείμενο. Ένα “Μάτι” που με κοιτάζει,

αποφαινεται και μου προκαλει συναισθηματα. Άλλοτε με κοιτάζει με αγάπη, άλλοτε με υποτίμηση, άλλοτε με θυμό και επίκριση. Ίσως μερικές φορές με συμπόνια.

Τι είδους “Βλέμμα” είναι αυτό; Πως μορφοποιείται; Πως λειτουργεί; Με ποιον τρόπο με επηρεάζει; Και εν πάση περιπτώσει ποιανού “Μάτι” είναι;

Κάποτε, ένας φίλος, στα πλαίσια των σπάνιων στιγμών εφηβικής εξομολόγησης, μου ανέφερε πως όταν τελείωνε τον αυνανισμό- που για λόγους εντελώς πρακτικούς ελάμβανε χώρα συνήθως στη τουαλέτα του σπιτιού- απέφευγε να κοιτάξει τον εαυτό του στο καθρέπτη γιατί ντροπόταν. Ποιο βλέμμα ακριβώς απέφευγε; Έχω την αίσθηση πως μιλάμε για αυτό στο οποίο αναφέρομαι και εγώ. Σε αυτό που αναδυόταν στιγμιαία κάπου ανάμεσα στο σώμα και το είδωλο του. Ένα βλέμμα που έκανε τον φίλο μου να είναι εκείνος που κοίταζε και εκείνος που κοιταζόταν, εκείνος που επέκρινε και εκείνος που ντροπιαζόταν. Η ψυχή του, έστω και εκείνα τα λίγα δευτερόλεπτα είχε καταληφθεί από το

“Βλέμμα”. Ο αναθεματισμένος καθρέπτης απλώς το έκανε περισσότερο απτό. Του έδινε μια ξεκάθαρη και ανθρώπινη μορφή.

Η υπόθεση μου είναι πως κατά κάποιον τρόπο, αυτό το “Βλέμμα” έχει μια δική του ατζέντα, μερικώς ασυνείδητη και που όπως φαίνεται επηρεάζει βαθιά τη σχέση με τον εαυτό μας. Δε θεωρώ πως είναι μόνο μια εσωτερίκευση απαγορεύσεων, ενός αυστηρού Υπερεγώ, όπως στα παραπάνω παραδείγματα. Θα το περιέγραφα περισσότερο ως σύμπλεγμα. Ένα ψυχικό περιεχόμενο που κουβαλάει την βαθιά συναισθηματική επίγνωση του Άλλου και σχηματίζεται γύρω από την αναντίρρητη ανάγκη μας για σχέσεις. Είναι μια αλληγορία της εσωτερίκευσης των βλεμματικών μας επαφών με σημαντικούς άλλους και των πολύπλοκων διανοητικών και συναισθηματικών διεργασιών που μας προκάλεσαν. Είναι μια συμβολική συμπύκνωση της διαρκούς μας ανάγκης για συνδεσιμότητα, ακόμη και τις στιγμές που είμαστε ολότελα μόνοι.

Το “Μάτι” θα μπορούσε να θεωρηθεί η

φαντασιωσική μορφή αυτού του “Βλέμματος”. Ο ακοίμητος παρατηρητής της ψυχολογικής μας ζωής, που έχει τη καταπληκτική ικανότητα να δει ακόμη και κάτω από το δέρμα μας. Ακόμη και τις ανομολόγητες σκέψεις μας. Η ικανότητα του να μας αποσταθεροποιεί ή να μας ανακουφίζει είναι εκπληκτική. Σάμπως, τελικά αυτό δεν είναι ο βασικός διαμορφωτής της αυτοεικόνας μας; Αυτό δεν μας κάνει να νιώθουμε άβολα, παραδείγματος χάριν, όταν μπαίνουμε μόνοι μας σε ένα καινούριο εστιατόριο; Σε αυτό δεν απολογούμαστε όταν σκοντάφτουμε και τα νιώθουμε αμήχανα παρότι κανένας δε μας έχει δει; Αυτό δε διατηρεί το θαυμασμό στον εαυτό μας, όταν ξαπλώνουμε στο κρεβάτι, στο τέλος μιας μέρας που καταφέραμε κάτι σπουδαίο; Από αυτή την άποψη, το “Βλεμμα” έχει εξαιρετικό πρακτικό και κλινικό ενδιαφέρον.

Η ανάδυση του εαυτού, από την ωκεάνια σούπα της βρεφικής συγχώνευσης με τη μητέρα, γίνεται μεταξύ άλλων μέσα από την αλληλεπίδραση των οφθαλμών. Η φύση προνοεί ώστε αρκετά νωρίς να αποζητούμε τη βλεμματική

επαφή. Η ικανότητα του βρέφους να συντονίσει και να στρέψει τα μάτια του(και τι μεγάλα που είναι!) προς τη μητέρα, κάνοντας την να νιώσει ότι το πολυαγαπημένο της πλάσμα τη κοιτάζει, διαμορφώνει τη πίστα πάνω στην οποία θα διαδραματιστεί ο χορός των βλεμμάτων, ακολουθώντας το ρυθμό του συναισθηματικού δεσμού τους. Τα μάτια της Μητέρας- αυτές οι ολοστρόγγυλες μάνταλες- στο εξής παίζουν τεράστιο ρόλο στο τρόπο που εκείνη μας “ρουφάει” μέσα της. Στο τρόπο που και εμείς τη «ρουφάμε»!

Ανακαλύπτουμε λοιπόν, ένα βλέμμα τόσο σημαντικό όσο η επιβίωση, προτού καν να έχουμε την ικανότητα να ξεχωρίσουμε ότι αυτό το βλέμμα δεν είναι δικό μας. Ο τρόπος που μας κοιτάζει ή που δε μας κοιτάζει, η τρυφερότητα ή η σκληρότητα του, η λάμψη ή η στιλπνότητα του, η ανάγκη του να μας εφευρίσκει ή ακόμη και να μας ξεσκεπάζει αδιάκριτα, η σιγουριά του ή ο έντονος φόβος του, όλα διαμορφώνουν το μπλοκ εμπειριών που συνωστίζονται γύρω από το φαινόμενο του “Βλέμματος”. Η επανάληψη

αυτών των αλληλεπιδράσεων, σταδιακά εσωτερικεύεται. Το “Βλέμμα” δεν έχει πια ανάγκη τη φυσική παρουσία της μαμάς ή του μπαμπά ή του μικρού μας αδελφού για να μας κοιτάξει. Εφεξής μας ακολουθεί διαρκώς. Πάνω ή κάτω από το πέπλο που διαχωρίζει τη συνείδηση από το ασυνείδητο. Καταλαμβάνει ευχαρίστως, τον αμήχανο χώρο ανάμεσα στο Εγώ και το Άλλο. Τρέφεται με σιωπές και απουσίες. Υπαινίσσεται πονηρά την ύπαρξη του στα όνειρα μας. Κρύβεται κατά βούληση. Ποτέ δε μας απαντά αν είναι ολότελα δικό μας.

Όσο πιο καλά χορέψαμε το βαλς των βλεμμάτων, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια όπου διαμορφώνεται ο τρόπος που μαθαίνουμε τα βασικά για το κόσμο, τόσο πιο συντονισμένο είναι το “Βλέμμα” με τις ανάγκες μας κατά τη διάρκεια της υπόλοιπης ζωής μας. Αντίθετα, ένα επίπονο ιστορικό αποσυντονισμένων βλεμμάτων, αποτυπώνεται στις στιγμές του έντονου ψυχικού πόνου. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι οι υποχονδριακές εμμονές. Το “Βλέμμα” σε αυτές τις περιπτώσεις κοιτάζει επίμονα τον εαυτό σαν να

είναι άρρωστος άκόμη και αν οι γιατροί διαβεβαιώνουν πως η σωματική υγεία είναι καλή. Σε ανύποπτο χρόνο, ένας τυχαίος πόνος ή μια απλή σκέψη, ενεργοποιεί στη συνείδηση το “Βλέμμα- Εισβολέα” που ανήσυχο κοιτάζει τον εαυτό σαν μια καταστροφή να είναι μοιραία. Πόσο μοιάζει αυτό με το τρόπο που κοιτούν τα μάτια μιας υπερβολικά φοβισμένης μητέρας το βρέφος της; Που μέσα στο τρόμο της αδυνατεί να σεβαστεί τις ανάγκες απόσυρσης του παιδιού της και θέλει διαρκώς να επιβεβαιώνει ότι όλα πάνε καλά; Που το υποβάλλει διαρκώς σε υπερβολικό ερεθισμό, χωρίς να έχει την ικανότητα να το ανακουφίζει, επειδή περισσότερο θέλει η ίδια να ανακουφιστεί; Άλλο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι το άκαμπτο βλέμμα ενός οικογενειακού περιβάλλοντος που δίνει φοβερή έμφαση στη τάξη και το νόμο. Δημιουργεί ένα “Αντικειμενικό Βλέμμα” που επιτηρεί την οποιαδήποτε έκφραση αυτονομίας ή διαφορετικότητας για να τη τσακίσει προληπτικά. Είναι το “Βλέμμα” που αντιλαμβάνεται μόνο το άσπρο και το μαύρο, και συνεπώς μας σφίγγει σαν πύθωνας στην ανάγκη

του να αποφασίζει αν είμαστε καλοί ή κακοί-σωστοί ή λάθος. Τέλος, τι να πούμε για το “Βλέμμα” που αναδύεται από ένα ιστορικό παγωμένων ή εχθρικών βλεμμάτων; Σε αυτές τις περιπτώσεις η ανικανότητα να εστιάσουμε σε ένα βλέμμα που έχει νόημα, μας αφήνει αδιαμεσολάβητα εκτεθειμένους στο “Βλέμμα του Θεού”. Μπορεί να παράξει ένα παρανοϊκό, ένα παραληρητικό ακόμη και ένα δολοφονικό “Βλέμμα”, μιας και η αρχετυπική του δύναμη έχει δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω μας.

Ας γίνουμε λίγο προληπτικοί. Είναι δυνατόν το “Βλέμμα” να μας ματιάσει; Και όμως ναι. Νομίζω πως πολλές μορφές ψυχικής ταλαιπωρίας είναι αποτέλεσμα αυτό-ματιάσματος. Το λεγόμενο Κακό Μάτι, αναφέρεται στο φθονερό βλέμμα του άλλου, που μπορεί να μεταφέρει κακή ενέργεια και να μας αρρωστήσει. Στη βάση των αντιλήψεων, γύρω από το μάτιασμα υπάρχει ο φόβος του φθόνου, ενός συναισθήματος που προκαλείται από τη κατάρρευση της παντοδυναμίας μας- «πως είναι δυνατόν ο άλλος να έχει κάτι που δεν έχω εγώ;». Στο παρελθόν οι

άνθρωποι πίστευαν ότι η όραση είναι εφικτή επειδή το μάτι σαν όργανο είχε την ικανότητα να εκπέμπει ενέργεια πάνω στα αντικείμενα. Γιατί όχι λοιπόν τα καυτά δηλητήρια της ζήλιας ή της εχθρότητας να μη μεταφέρονται μέσα από αυτή την ενέργεια; Και πράγματι, σαν μια παράδοξη σύμπτωση, είναι γνωστή η ανατριχίλα που νιώθουμε, όταν πιστεύουμε ότι κάποιος μας παρακολουθεί. Είναι πολλοί οι νεανικοί καβγάδες που έχουν ξεκινήσει με το ηρωικό: “Τι κοιτάς ρε;”. Ο φόβος του ματιάσματος μας κάνει επιφυλακτικούς στη φανέρωση χαρακτηριστικών μας για τα οποία νιώθουμε υπερήφανοι ή για τα προνόμια μας. Εκτός ίσως από μια μορφή κατευνασμού των κοινωνικών ή σωματικών αδικιών που προκαλούν το φόβο της διάλυσης των σχέσεων μέσα από την εχθρότητα, ο φόβος του ματιάσματος πιθανόν να αποτελεί μια διαισθητική γνώση των τρομερών συνεπειών που έχει σε ατομικό επίπεδο ο υπέρ- ή υπό- ερεθισμός του ναρκισσισμού μας. Υπερερεθισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί η χωρίς βάση υποκειμενική αίσθηση μεγαλείου που μας

εγκαταλείπει μόνους στη κορυφή ενός βουνού χωρίς καθοδήγηση για το πως θα κατέβουμε. Υποερεθισμός είναι η διαρκής αυτο-υποτίμηση που μας κοροϊδεύει ακόμη και στην επιθυμία μας να δούμε λίγο το κόσμο από ψηλά.

Το “Βλέμμα”, λοιπόν θα μπορούσε εν δυνάμει να μας ματιάσει. Για παράδειγμα, σε μια ψυχοθεραπευτική δουλειά φθονεί την ελπίδα να νιώσει κάποιος καλύτερα, να γλυτώσει από το φαύλο κύκλο των καταναγκαστικών επαναλήψεων. Κοιτάζει εχθρικά, ειρωνεύεται, θυμώνει, εκβιάζει πως η αλλαγή θα κάνει το άτομο να μείνει εντελώς μόνο. Πως ακόμη και το ίδιο θα αποσυρθεί- τι τρομερή και βαθιά μοναξιά θα προκαλούνταν αν έσβηνε το φως του Ήλιου. Άλλωστε το μάτι σχεδόν ταυτίζεται μυθολογικά ως σύμβολο του Ήλιου και της συνείδησης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο θεραπευτής οφείλει να λειτουργεί ως φυλακτό. Ως ένα άλλο μάτι που προσφέρει ένα βλέμμα προετοιμασμένο να αντέξει τα σκοτάδια, μέσα στο οποία πολλές φορές έχει κρυφτεί ο πραγματικός εαυτός (True Self, σύμφωνα με τον Winnicott). Η ελπίδα

χτίζεται πάνω στην υπόθεση, ότι το “Βλέμμα” μπορεί αργά και με επιμονή να αλλάξει. Να αρχίσει να κοιτάζει με συμπόνοια και όχι με φθόνο. Να ξαναγίνει το μάτι που διασφαλίζει την πίστη στις σχέσεις και όχι αυτό που τις διαλύει όπως διαλύεται το λάδι στο νερό. Άλλωστε αυτός είναι και ο αρχετυπικός πυρήνας πάνω στον οποίο εγκαθιδρύθηκε: Χωρίς τον ήλιο που ζεσταίνει, αλλά δε καίει, ζωή δε μπορεί να υπάρξει.

ΤΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΤΗΣ ΠΕΤΑΛΟΥΔΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΔΩΡΗ ΔΡΟΥΛΙΑ

Φανταστείτε, ένα δροσερό καλοκαιρινό βράδυ, μιας ευχάριστης παρέας που απολαμβάνει ένα ωραίο δείπνο με μπόλικο καλό κρασί και ίσως μια ενδιαφέρουσα συζήτηση για κάποιο πολύ σπουδαίο θέμα. Φανταστείτε τώρα, να διακόπτεται η ευδαιμονία των προνομιούχων αυτών ανθρώπων από έναν βίαιο και παράλογο θάνατο. Θα έμοιαζε λίγο με κλασικό αστυνομικό μυθιστόρημα, αν ο νεκρός δεν ήταν τίποτα παραπάνω από μια νυχτοπεταλούδα. Αφού πραγματοποίησε μερικούς αγωνιώδεις κύκλους γύρω από τη

λάμπα που φώτιζε την αφθονία τους, τελικά πέφτει πάνω της και χάνεται άδοξα από τη ζωή, εν μέσω παγερής αδιαφορίας και ίσως μερικών μνησικάκων χαχανητών. Η νυχτοπεταλούδα περνάει, όπως και τόσες άλλες, στη λήθη, όπως πιστεύουμε ότι αρμόζει στο σύνολο των πεταλούδων αλλά και, παραδόξως, σε ένα μεγάλο σύνολο ανθρώπων.

Προφανώς, δεν έχουμε να κάνουμε με μια υπόθεση που θα έπρεπε να αναλάβει κάποιος ταλαντούχος ντετέκτιβ, μπορούμε να σκεφτούμε όμως, το άμεσο δεδομένο μας. Γιατί, η πεταλούδα αυτοκτόνησε; Γιατί δεν επέλεξε να πέσει από έναν γκρεμό, ή στις ρόδες ενός αυτοκινήτου, αντί να εισβάλλει στη ζωή μας προσπαθώντας να μας χαλάσει το βράδυ; Φυσικά θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως εξαναγκάστηκε σε αυτοκτονία ή πως πρόκειται για βομβιστή αυτοκτονίας όμως, αυτά απαιτούν, ή ανακρίσεις ή καλές γνώσεις γεωστρατηγικής. Η απάντηση, ευτυχώς, είναι πιο απλή και εμάς τουλάχιστον μας προκαλεί μια νέα συμπάθεια για το εύθραυστο είδος των πεταλούδων. Τι συνέβη;

Κάποια έντομα, περισσότερο μάλλον κιόλας, αυτά που είναι δραστήρια κυρίως τη νύχτα, προκειμένου να προσανατολίζονται στο χώρο, διαθέτουν έναν συγκεκριμένο μηχανισμό ώστε να προσαρμόζονται στην προσφορά του φωτός της Σελήνης. Όταν το φως της πέφτει στο μάτι του εντόμου, πέφτει φυσικά υπό συγκεκριμένη γωνία, ανάλογα με τη θέση του. Όταν το έντομο λοιπόν, επιθυμεί να κρατήσει μια σταθερή πορεία στο χώρο, δεν έχει παρά να κρατά τη γωνία αυτή σταθερή, στηριζόμενο στη σταθερότητα εμφάνισης της Σελήνης μα και στη μεγάλη απόστασή της. Αν μια αναμμένη λάμπα δημιουργήσει την παραπειστική πληροφορία πως είναι η Σελήνη, η τραγωδία δύσκολα θα αποφευχθεί. Ο ίδιος μηχανισμός θα μπει σε λειτουργία, όμως η γωνία πρόσληψης του φωτός θα αλλάζει απότομα εξ ' αιτίας της μεγάλης εγγύτητας της ίδιας της πεταλούδας και της λάμπας. Το αποτέλεσμα θα είναι το δύστυχο έντομο να προσπαθήσει να διορθώσει την πορεία του με βάση κάτι που είναι, σε σχέση με τη Σελήνη, πάρα πολύ κοντά του και αν μπορούμε για

λίγο στη θέση του, η εξέλιξη είναι απόλυτα προβλέψιμη. Θα αναγκαστούμε να κάνουμε κύκλους νομίζοντας πως κρατούμε σταθερή πορεία, μέχρι τον αναπόφευκτο θάνατο. Αυτό, νομίζω, συνοψίζει και τη ζωή αρκετών συνανθρώπων μας ή ακόμα και κοινωνιών.

Ακόμα και αν αυτή η υπόθεση δεν ισχύει στο ακέραιο, αν συμβάλλουν και άλλοι παράγοντες, ή ακόμα και να μην ισχύει, είναι σίγουρο πως άλλες εξηγήσεις έχουν την ίδια δομή με αυτή. Το πώς ένας οργανισμός που έχει συγκεκριμένες δυνατότητες και πλεονεκτήματα τα εκμεταλλεύεται για να συνεχίσει να ζει. Για τη δαρβινική επίρρωση του ζητήματος, πώς η φυσική επιλογή ευνοεί χαρακτηριστικά και μηχανισμούς, οι οποίοι είναι καταλληλότεροι για την επιβίωση σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα.

Η άμοιρη πεταλούδα ήταν εγκλωβισμένη να είναι ειλικρινής με τον εαυτό της. Από μια άποψη, ο δογματισμός της την σκότωσε, αφού είναι πιθανό να μην υπάρχει μηχανισμός διάκρισης λάμπας και Σελήνης μια και οι λάμπες ή, τέλος πάντων, εναλλακτικές πηγές φωτός, δεν έχουν

εμφανιστεί πάρα πολύ καιρό πάνω σ ' αυτόν το μάταιο κόσμο. Η πεταλούδα βρίσκεται αρκετό καιρό στο κουρμπέτι και έχει κάθε δικαιολογία να είναι δογματική.

Μας δίνει πάντως την ευκαιρία, με την εντυπωσιακή της θυσία, να σκεφτούμε, πώς η ενστικτώδης συμπεριφορά των έμβιων οργανισμών, που είναι κατασκευασμένη να υπηρετεί τη ζωή τα οδηγεί, σε συγκεκριμένες συνθήκες στο θάνατο. Γιατί μια ενστικτώδης συμπεριφορά μπαίνει εμπόδιο στο άλλο ένστικτο, αυτό της «αυτοσυντήρησης»; Αν και δεν υπάρχει εύκολη απάντηση εμείς θα σημειώσουμε πως, ο όρος «ένστικτο» από μόνος του είναι λίγο προβληματικός, γι ' αυτό προτιμούμε τον όρο αρχετυπικές συμπεριφορές γιατί μας περιγράφουν πιο ικανοποιητικά το παράδοξο της ζωής. Λαμβάνοντας υπόψη μας μια βασική διαφορά μεταξύ των ανθρώπων και των ζώων, μπορούμε ίσως, να αρχίσουμε να κατανοούμε και την πεταλούδα αλλά και εμάς που έχουμε την ικανότητα αποφεύγουμε τέτοιες επικίνδυνα ωμές αντιδράσεις προς το περιβάλλον.

Είναι ανάγκη να σκεφτούμε σε τι διαφέρουμε από την πεταλούδα και πιο γενικά, από τα ζώα. Από το παράδειγμά μας μπορούμε αμέσως να συμπεράνουμε την ιδιαιτερότητα της ανταπόκρισης που έχουν τα ζώα στην επαφή τους με το περιβάλλον. Αυτή η ιδιαιτερότητα, είναι ο αναλογικός τρόπος με τον οποίο λαμβάνουν αλλά και δίνουν πληροφορίες στον κόσμο. Δεν αναγνωρίζουν διαφορές, παρά μόνο ομοιότητες και διαφορές βαθμού. Αν μπορούσαν να κάνουν διακρίσεις θα χρειάζονταν το εργαλείο της Γλώσσας. Αυτό σημαίνει, για παράδειγμα, πως τα ζώα δεν έχουν κανένα τρόπο να δηλώσουν «ΔΕΝ ΘΑ ΣΟΥ ΕΠΙΤΕΘΩ» επειδή στον αναλογικό τρόπο επικοινωνίας είναι πρακτικά αδύνατον να υπάρξει αναπαράσταση του «ΔΕΝ». Έτσι, αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί είναι το εξής: ένα ζώο, αν δεν θέλει να επιτεθεί σε ένα άλλο, πρέπει να ξεκινήσει τη διαδικασία της επίθεσης, να πράξει την τελετουργία αλλά την κατάλληλη στιγμή να τη σταματήσει. Το «ΔΕΝ» αντικαθίσταται απλά από την παύση παροχής θετικών πληροφοριών. Αυτό, είναι κάτι που

μπορεί να έχουμε όλοι παρατηρήσει, ειδικά όταν ερχόμαστε σε επαφή με έναν σκύλο για τον οποίο, μια ένδειξη ότι η σχέση που θέλουμε να οικοδομήσουμε μαζί του είναι φιλική, είναι να βάλουμε το χέρι μας μέσα στο στόμα του. Ο σκύλος αν δεν αντιληφθεί απειλή, θα μας δηλώσει την πρόθεσή του να μην επιτεθεί, δαγκώνοντας απαλά και παιχνιδιάρικα το χέρι μας αποφεύγοντας να χρησιμοποιήσει όλη την, πιθανώς επικίνδυνη, δύναμή του. Μετά από αυτό, ίσως να μας δηλώσει τις καλές του προθέσεις, αποκαλύπτοντας τα πιο ευάλωτα μέρη του σώματός του, ξαπλώνοντας ανάσκελα αναμένοντας φυσικά την αναλογική επικοινωνία από μέρους μας. Αν δεν βλάψουμε τα ζωτικά του μέρη, επιβεβαιώνει την μη απειλητική φύση της σχέσης μας και μπορούμε να προχωρήσουμε στο να του πετάμε μπαλάκια. Όπως βλέπουμε, οι πληροφορίες αυτής της συναλλαγής ήταν μόνο θετικές και το μόνο που ήταν ικανό να μας βοηθήσει να βγάλουμε συμπέρασμα, εμάς αλλά και τον σκύλο, ήταν οι διαφορές βαθμού και οι αναλογίες με την επίθεση.

Από την άλλη, η χαρακτηριστική ανθρώπινη επικοινωνία, κυριαρχείται από ψηφιακή παροχή ή λήψη πληροφοριών. Ο ψηφιακός τρόπος μας βοηθά να κάνουμε πολύ λεπτές διακρίσεις στο περιβάλλον, βάζοντας σαφή όρια ανάμεσα στα αντικείμενα, τις σχέσεις, τις έννοιες, ώστε να μπορούμε να δηλώσουμε το πολύ σημαντικό «το Α δεν είναι το Β». Στο παράδειγμα με την πεταλούδα, είναι προφανές πως το πρόβλημά της είναι το γεγονός πως δεν έχει τρόπο να δηλώσει πως «Η λάμπα ΔΕΝ είναι η Σελήνη». Φυσικά οι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν μόνο την ψηφιακή επικοινωνία αλλά και την αναλογική, ίσως και πολύ περισσότερο απ ' ό τι θα μπορούσαμε να φανταστούμε. Κατά τη γνώμη μας, πολλά ανθρώπινα προβλήματα που συνοδεύονται από πολύ πόνο προκαλούνται από σφάλματα μετάφρασης του ενός τρόπου στον άλλο.

Ο Αλμπέρ Καμύ έλεγε πως, υποφέρουμε επειδή, στη νοσταλγία μας για σαφήνεια συναντούμε την πεισματική άρνηση του κόσμου να μας την προσφέρει. Ερμηνεύοντας τον λίγο, την πεισματική άρνηση του ανθρώπινου κόσμου

να αγκαλιάσει την πραγματικότητα αυτού που είμαστε. Νοσταλγούμε μια σαφήνεια από την οποία είμαστε ανεπανόρθωτα αποκομμένοι και ο μόνος τρόπος να την πλησιάσουμε είναι οι μύθοι, η τέχνη, το φλερτ, τα συμπλέγματα και ότι άλλο μπορεί να σκεφτεί κανείς σαν ανθρώπινο, πολύ ανθρώπινο. Συμπλέγματα είπαμε; Τι σχέση μπορεί να έχει μια κατάσταση με την οποία είναι αντιμέτωπος κάθε θεραπευτής στην πρακτική του, με το θάνατο μιας νυχτοπεταλούδας; Μόνο η αλαζονεία στέκεται εμπόδιο να δούμε αυτή τη σχέση. Μόνο η αυτολύπηση στέκεται εμπόδιο να δούμε το μεγάλο πλεονέκτημα που έχουμε σε σχέση με μια ταπεινή νυχτοπεταλούδα. Το σύμπλεγμα. Για να είμαστε ακριβείς, το μόνο που βρίσκεται ανάμεσα σε εμάς και έναν τραγικό θάνατο είναι αυτό. Τα συμπλέγματα είναι ένα καλειδοσκόπιο από αναπαραστάσεις σχέσεων, συναισθημάτων, εικόνων που δημιουργούμε με ψηφιακό υλικό για να χωρέσουμε μια εντελώς άχρονη και άλογη πραγματικότητα. Αυτή, των βαθιά εγγεγραμμένων σφραγίδων της φύσης, των αρχετύπων. Από μια άποψη, τα συμπλέγματα

είναι οι απόγονοι και εκπρόσωποι των αρχετύπων και επί της ουσίας, η μοναδική τους ευκαιρία να μιλήσουν. Η προσωπική μας μυθολογία θα αποκαλύψει τον μοναδικό τρόπο που τα αρχέτυπα θα μιλήσουν στον καθένα ξεχωριστά και κατά κανένα τρόπο δε θέλουν να μείνουν στο σκοτάδι. Το περίεργο είναι, πως τα αρχέτυπα έχουν την εξουσία όταν δεν έχουν Λόγο. Το παρήγορο είναι πως μπορούμε να ανοιχτούμε στις απόπειρες μετάφρασης. Δεν είναι απαραίτητο να χαθούμε σα την πεταλούδα για να ολοκληρωθεί αυτό που το αρχέτυπο θέλει να πει, αρκεί όμως να μην παραμελούμε τη γλώσσα του. Πόσες φορές έχουμε ακούσει για ανθρώπους που εγκλωβισμένοι στις προσδοκίες των γονιών τους περνούν ολόκληρες ζωές γεμάτες δυστυχία και ενοχές; Τι συνέβη σε αυτές τις ανθρώπινες πεταλούδες; Μαγεμένες από τη δύναμη ενός νοήματος που δεν ελέγχουν και δε μπορούν να αλλάξουν μπερδεύουν πάντα τα αντικείμενα του κόσμου με παντοδύναμες εικόνες που άλογες, εξουσιάζουν και καθηλώνουν στην ακινησία. Ίσως, να μην είχαν την ευκαιρία να μιλήσουν και

η δημιουργία ενός προσωπικού νοήματος βρήκε πρόωρο θάνατο. Δε χρειάζεται να κάνουμε μόνοι μας, τη δουλειά του αναπόφευκτου βιολογικού μας τέλους. Ίσως, μια νέα εκτίμηση για την πραγματικότητα των συμπλεγμάτων μας να είναι απαραίτητη και ίσως το γεγονός πως υποφέρουμε να είναι η πιο επαναστατική διάσταση της ύπαρξης μας. Γιατί να μη φανταστούμε πως μπορούμε να ανοιχτούμε στον παράδοξο, ποιητικό τρόπο που το ασυνείδητο μιλάει αλλά που μόνο εμείς είμαστε ικανοί να τον ακούσουμε; Γιατί να μην απολαύσουμε τη στιγμή που τα αρχετυπικά ασυνείδητα μηνύματα ενσωματώθηκαν στο νόημα που δίνουμε στον κόσμο κάνοντας τον πιο πλούσιο; Αναμένουμε πάντα τη διαταραχή του νοήματος που φτιάξαμε αλλά το ότι μπορούμε και μιλάμε γι ' αυτό είναι η σωτηρία μας. Παραφράζοντας έναν άλλο ταλαντούχο άνθρωπο: Ο πολιτισμός μπορεί να είναι πηγή ευτυχίας.

ΤΙ ΧΡΩΜΑ ΝΑ ΈΧΟΥΝ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΈΔΟΥΣΑΣ;

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Μέσα του Φλεβάρη, εφτά το πρωί. Το κρύο, μολυσμένο από ανυπόφορη υγρασία, με αρπάζει από το λαιμό με το που θα τολμήσω να ανοίξω τη πόρτα για να φύγω. Ρίχνω μια τελευταία ματιά στη θαλπωρή του σπιτιού, προτού η Αρχή της Πραγματικότητας με διατάξει να ξεκινήσω τη παραγωγική μου ημέρα. Στη γωνία του καναπέ μου, ένα λευκό κουβάρι μακαριότητας ροχαλίζει. Το σκυλί μου, ανέμελο παρά το θλιβερό γεγονός ότι είναι Δευτέρα, κοιμάται στη ζέστη. Ένα μικρό, σχεδόν ανεπαίσθητο, ρεύμα ζηλοφθονίας με διαπερνά.

Κλείνω τη πόρτα. Περπατώ ξεφυσώντας. Λίγα βήματα αργότερα, βλέπω το γείτονα που από καιρό τώρα είναι άνεργος. Το ανεπαίσχυντο συναίσθημα μου εξατμίζεται καθώς μπαίνω ντροπαλά στο αυτοκίνητο.

Σε αυτό το άρθρο, θα χρησιμοποιήσουμε τα κακόφημα μάτια της θρυλικής Γοργόνας ως αλληγορία ενός πολύ κακόφημου ανθρώπινου συναισθήματος: του φθόνου. Η λέξη προέρχεται καθώς φαίνεται από το φθίνω, δηλαδή μειώνομαι και είναι αντίθετο της λέξης αφθονία. Ο φθόνος είναι το συναίσθημα που νιώθουμε απέναντι σε αυτόν που θεωρούμε ότι σε αντίθεση με εμάς κατέχει σε αφθονία αυτό που μας λείπει. Η επίγνωση της αφθονίας του άλλου(σε χρήματα, αγάπη, ταλέντο, περισσότερες ώρες ύπνου κτλ) μας μειώνει καθώς τραυματίζει το ναρκισσισμό μας. Γιατί αυτός και όχι εγώ; είναι το συνηθισμένο αφήγημα του φθόνου. Τι τρομερή αδικία!

Εξαδέλφη του φθόνου είναι η ζήλια. Λένε πως αυτό που, παρά τη συγγένεια τους, τα διαχωρίζει είναι ότι ο βάρβαρος φθόνος αφορά περισσότερο

στην παρόρμηση μας να επιτεθούμε σε αυτό που έχει ο άλλος, ενώ η ζήλια αφορά την ανάγκη να προστατεύσουμε αυτό που έχουμε εμείς. Ακολουθώντας αυτό το δρόμο σκέψης, η ζήλια είναι φαινόμενο που σχετίζεται με την επίγνωση του κινδύνου της απώλειας, ενώ ο φθόνος μας ερεθίζει πιο βαθιά καθώς ενεργοποιεί μια πυρηνική αίσθηση ανεπάρκειας ή έλλειψης. Όπως και να έχει, η ζήλια εμπεριέχει το σπόρο του φθόνου καθώς και τα δυο μας φέρνουν αντιμέτωπους με τη πραγματικότητα ότι ως όντα δεν είμαστε πλήρη και αυτόνομα. Ότι διαρκώς εξαρτόμαστε από καταστάσεις που είναι πέρα από τον έλεγχο μας. Για παράδειγμα ο ζηλιάρης σύζυγος, γεύεται στις οδυνηρές του φαντασιώσεις το πικρό δηλητήριο του φθόνου καθώς δε στοχεύει μνησικάκα μόνο στον αντίζηλο, αλλά και φθονεί την ροή της αγάπης της γυναίκας του, που νιώθει πως πλέον δε ρέει αποκλειστικά ή στο ελάχιστο προς τον ίδιο. Στις επόμενες γραμμές δε θα μας απασχολήσει ο διαχωρισμός ανάμεσα στις δύο έννοιες και για οικονομία σκέψης θα τις αντιμετωπίσουμε ως σχεδόν ταυτόσημες,

χρησιμοποιώντας τον διπλωματικό όρο ζηλοφθονία.

Το ενδιαφέρον με το συναίσθημα που εξετάζουμε, είναι πως προκαλεί στον άνθρωπο που το βιώνει μια καταπληκτική κατάσταση μόνιμης ήττας. Τη στιγμή που συλλαμβάνω τον εαυτό μου να κολακεύει κάποιον με τη ζηλοφθονία μου απέναντι του, ντρέπομαι και βιώνω ενοχές για το τρομερό μου συναίσθημα. Η ζημιά στην εικόνα μου, από αυτό που ένιωσα με κάνει να νιώθω ακόμη μικρότερος, κάτι που νομοτελειακά θα με οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη ζηλοφθονία. Λαβύρινθος... Δεν είναι τυχαία λοιπόν η ζηλοφθονία, ένα από τα συναισθήματα που εμείς οι άνθρωποι καταδικάζουμε σε εξορία στο ασυνείδητο και τη προβολή. Ακόμη όμως και από εκείνα τα καταραμένα μέρη, φροντίζει να κάνει τη δουλειά της, που είναι η επίθεση στη συνδεσιμότητα ανάμεσα στους ανθρώπους με τους άλλους και με τον ίδιο τον εαυτό τους. Ας πάμε σιγά σιγά στη Μέδουσα.

Σε μια από τις εκδοχές του μύθου, η Μέδουσα

πριν την δραματική μεταμόρφωση της, ήταν πανέμορφη ιέρεια της θεάς Αθηνάς, έχοντας δώσει όρκους αγαμίας. Κάποια μέρα ο αλαζόνας Ποσειδώνας, τρύπωσε στο ιερό και βίασε τη Μέδουσα. Τούτο το συμβάν εξόργισε την Αθηνά η οποία σε μια κίνηση κατάφωρης και ανεξήγητης αδικίας τιμώρησε το θύμα του βιασμού, μεταμορφώνοντας την σε τέρας. Η καημένη η Μέδουσα υπέφερε μια σοκαριστική μοίρα έκτοτε. Τα άλλοτε πανέμορφα μαλλιά της μετατράπηκαν σε απαίσια φίδια, ενώ το ερωτικό της βλέμμα αντικαταστάθηκε από ένα φρικτό, που όποιος τολμούσε να κοιτάξει πέτρωνε από το φόβο του. Πέτρωνε κυριολεκτικά. Η Μέδουσα καταδικάστηκε σε εξορία σαν ένα απαίσιο, στιγματισμένο ον. Ζώντας σε αφόρητη απομόνωση, πέτρωνε όποιον τη πλησίαζε και του έπαιρνε τη ζωή. Άλλωστε όποιος την αναζητούσε, το έκανε, μόνο και μόνο για να την εξολοθρεύσει.

Πρόσωπο κλειδί στην ενασχόληση μας με το μύθο, είναι η θεά Αθηνά. Ως γνωστόν η Αθηνά δεν είχε μητέρα καθώς ξεπήδησε από το κεφάλι του πατέρα της Δία. Όπως όλα τα πλάσματα που

δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στα ζητήματα του μυαλού λοιπόν, είχε τα προβλημάκια της στα ζητήματα της καρδιάς. Και πράγματι δεν φημιζόταν για αρετές που σχετίζονταν με τη θηλυκότητα και τις σχέσεις, ενώ αντίθετα λάτρευε κάθε τι που αφορούσε τη Γνώση. Πιστή σύντροφος των ηρώων στις μάχες εκπολιτισμού, τους βοηθούσε συχνά στην εξολόθρευση σκοτεινών και ενστικτωδών τεράτων.

Πως θα μπορούσαμε όμως να δικαιολογήσουμε, την απαράδεκτη στάση της απέναντι στη Μέδουσα; Άραγε η άδικη τιμωρία, απευθυνόταν στην όμορφη ιέρεια ή μήπως ήταν αποτέλεσμα ζηλοφθονίας και εκδικητικότητας στην αυθαίρετη εξουσία του Ποσειδώνα, απέναντι στον οποίο πιθανά, ήταν αδύνατο να εκφραστεί; Μια έμμεση εκδίκηση μέσω του αντικειμένου της επιθυμίας του. Μια βίαιη επίθεση ίσως στην ομορφιά, που φέρνει κοντά τους ανθρώπους και είναι καταλύτης της συνδεσιμότητας. Μη ξεχνάμε ότι αυτή τη συνδεσιμότητα δε μπορούσε η Αθηνά να απολαύσει, σε ερωτικό επίπεδο τουλάχιστον, ως

αιώνια παρθένα.

Με μια τέτοια προσέγγιση, δε μπορούμε παρά να δούμε την Αθηνά και τη Μέδουσα βαθιά συνδεδεμένες. Άλλωστε μόνο ένα τέρας θα μπορούσε να είναι τόσο άδικο απέναντι στο θύμα ενός βιασμού. Η Μέδουσα θα μπορούσε να χρησιμεύσει σα σύμβολο της μοίρας των ευάλωτων μας πλευρών αλλά και της αντιμετώπισης που τους επιφυλάσσουμε εμείς η ίδιοι, όταν τραυματιστούν και εξευτελιστούν. Η ζηλοφθονία μας που αρχικά στρεφόταν απέναντι σε αυτό που είχε τη δύναμη να μας τραυματίσει, συχνά καταλήγει να καταριέται την δική μας ευαλωτότητα. Για παράδειγμα ένα αδικημένο παιδί, που νιώθει αναμενόμενη ζηλοφθονία για τη μοίρα του ευνοημένου του αδελφού, συχνά μαθαίνει να καταδικάζει τη δική του επιθυμία να αγαπηθεί, της αποδίδει τερατώδη, φθονερά χαρακτηριστικά και την εξορίζει στο ασυνείδητο του. Εκεί, αυτό που κάποτε ήταν μια φυσιολογική επιθυμία αγάπης και κατοχής του αγαπημένου προσώπου, έχει μεταμορφωθεί σε ένα τρομερό ανοσιούργημα, που όποιος τολμήσει να το

κοιτάξει πετρώνει. Σα να εξοστρακίζουμε στη λήθη, τις εμπειρίες ντροπής και εξευτελισμού των επιθυμιών μας. Οι εμπειρίες αυτές, φορτισμένες με μεγάλο θυμό και ζηλοφθονία γίνονται επικίνδυνες. Το τραύμα, μοιάζει λιγότερο με τραύμα πια και περισσότερο με πυρηνικό όπλο.

Τι απαίσιο πράγμα να στερηθεί κανείς την απλή ικανότητα να τον κοιτάζουν στα μάτια... Η Μέδουσα τώρα πια είναι το σύμβολο της ζηλοφθονίας και της παγερής μοναξιάς που τη συνοδεύει, καθώς είναι αδύνατον να ευεργετηθεί από τη παρουσία του άλλου. Η ζηλοφθονία μας, όσο πιο ασυνείδητη είναι και άρα μη εξουδετερωμένη, τόσο περισσότερο μας στερεί την ικανότητα να θαυμάσουμε, να εμπνευστούμε, να λάβουμε από τον άλλο, καθώς πετρώνει, υποτιμά, υποσκάπτει. Το δίλημμα που μας θέτει φαίνεται αξεπέραστο. Αν πάρω βοήθεια, επιβεβαιώνεται η έλλειψη μου και έτσι έρχομαι αντιμέτωπος με τη ντροπή και το θυμό που συνδέονται με την έλλειψη. Η Μέδουσα μέσα μου, αποκτά ξανά την ελπίδα για συντροφιά και τούτο δεν έχει πιο άμεσο αποτέλεσμα από την

υπενθύμιση της φονικής ασχήμιας της.

Ποιος άραγε θα τολμήσει να τη δει και να μας ενημερώσει για το χρώμα των ματιών της; Ο Shakespeare υπέθετε, σύμφωνα με τα λόγια του Ιάγου ότι η ζηλοφθονία είναι ένα τέρας με πράσινα μάτια. Νομίζω, ωστόσο, πως τα μάτια της φρικαλέας Μέδουσας δε θα καταφέρουμε να τα δούμε άμεσα ποτέ. Ίσως μόνο μέσα από το καθρέπτη, που ο Περσέας είχε όταν την αποκεφάλισε. Και πάλι φευγαλέα, χωρίς λεπτομέρειες, μόνο σα σκιές. Διότι τα μάτια της Μέδουσας δεν ήταν τίποτε άλλο παρά οι καθρέπτες της καταστροφικής δύναμης της φύσης, όπως εκφράστηκε από τον χωρίς ανάγκη δικαιολογίας βιασμό του χθόνιου Ποσειδώνα. Οι καθρέπτες της οργής της μονόπλευρης Αθηνάς.

Η σωτηρία της Μέδουσας ήταν ο θάνατος της και η τελική μεταμόρφωση της. Ο Μύθος μας ενημερώσει πως κατά τον αποκεφαλισμό της από το αίμα που έσταξε στο έδαφος γεννήθηκε ο Πήγασος, το φτερωτό άλογο της ελευθερίας της σκέψης και της φαντασίας. Τούτο μας κάνει αισιόδοξους πως αν έχουμε βοήθεια – ο Περσέας

είχε τη στήριξη του Ερμή και της Αθηνάς(!), πως αν έχουμε υπομονή με τον εαυτό μας, μπορούμε να απαλλάξουμε τον εσωτερικό μας κόσμο από το τέρας που μας πετρώνει. Το τέρας που χρησιμοποιούσε την ελπίδα ως δικιά του πηγή ενέργειας. Που κρατούσε φυλακισμένο μέσα του, το πανέμορφο άλογο της σύνδεσης του σώματος με το πνεύμα, της γης με τον ουρανό, του ενός με τον άλλο.

ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΣΚ'ΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ “ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΉ ΕΜΠΕΙΡΪΑ”

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Nομίζω, πως μια από τις ευεργετικότερες στιγμές της παιδικής μας ζωής, είναι εκείνες όπου σε μια οικογενειακή γιορτή, ένα κατάκοπο παιδί αποχωρεί να κοιμηθεί, ακούγοντας από το δωμάτιο του τα χαχανητά και τα ακατανόητα γουργουρητά των διαλόγων των ενηλίκων που διασκεδάζουν. Μέχρι να το πάρει ο ύπνος, στη ζεστασιά της χαρούμενης ατμόσφαιρας, συνήθως νιώθει να ανήκει και ταυτόχρονα να μην ανήκει στη παρέα. Προσπαθεί να φανταστεί τι συζητιέται αλλά την ίδια στιγμή αφήνεται με ασφάλεια στην

αδιαφιλονίκητη νύστα του. Αναγνωρίζει το Άλλο(πχ τον κόσμο των ενηλίκων), όχι με το άγχος του παιδιού που ακούει καβγάδες, ούτε με το τρόμο που ξυπνά το ενδεχόμενο να εξαφανιστεί από το νου των ανθρώπων που το αγαπάνε. Τέτοιες στιγμές, το Άλλο με τις διαφορετικές του ανάγκες και αντοχές και συνήθειες και διασυνδέσεις, δεν είναι μια απειλή. Είναι ένας διαφορετικός κόσμος, ανοιχτός στη φαντασία, γαργαλιστικός όπως η περιέργεια και ταυτόχρονα ασφαλής. Στη θέαση αυτού του κόσμου, κανείς μπορεί να σκέφτεται ελεύθερα, και συνεπώς να ξεκλειδώσει τις αναπτυξιακές του φάσεις χωρίς το φόβο της κατάρρευσης. Το παιδί, φαντασιωσικά, αφήνεται να ταξιδέψει στη δική του ενηλικίωση και ταυτόχρονα αποδέχεται χαλαρώνοντας τη περιορισμένη αντοχή του – δείγμα της ευαλωτότητας του στο παρόν.

Η “ρατσιστική εμπειρία”, όπως χρησιμοποιείται σε αυτό το άρθρο αναφέρεται σε μια από τις εκδοχές των τρόπων που σχετιζόμαστε με το Άλλο είτε σε διαπροσωπικό επίπεδο, είτε σε ενδοψυχικό. Το Άλλο, λοιπόν θα

μπορούσε να είναι ένας πρόσφυγας που αναδύεται μουσκεμένος από τα νερά του Αιγαίου, είτε ένα ασυνείδητο περιεχόμενο που αναδύεται στεγνό στα μουσκεμένα όνειρα μας. Για παράδειγμα μια μεσήλικη γυναίκα που έζησε τη ζωή της με φοβερή καταστολή των παρορμήσεων της, ονειρεύεται ότι σε ένα σταυροδρόμι παίρνει “λάθος” δρόμο και καθώς προχωρά τρομοκρατημένη συναντά μια ομάδα τσιγγάνων που πλησιάζοντας την κάνουν να ξυπνά από φόβο. Στη συζήτηση μας, οι τσιγγάνοι αντιπροσωπεύουν σύμφωνα με τα λόγια της ίδιας, την εντελώς παρορμητική ζωή. Εύκολα θα μπορούσε να φανταστεί κανείς, ότι η συγκεκριμένη συνάντηση είναι στη πραγματικότητα μια ευκαιρία της να αλληλεπιδράσει με μια δική της ψυχική δυνατότητα που τόσο βάρβαρα είχε καταπιεστεί κατά τη διαπαιδαγώγηση της. Ο ξεκάθαρος φόβος της, δείχνει το συναισθηματικό φορτίο της “ρατσιστικής εμπειρίας”, όπου αυτόματα πληροφόρησε το ψυχικό της σύστημα για κίνδυνο, εκεί που ενδεχομένως υπήρχε μόνο μια ευκαιρία

εμπλουτισμού της ζωής. Λίγη “τσιγγάνικη ελευθερία” θα ήταν μια θεραπευτική εμπειρία για την ίδια, όπως παραδέχτηκε παρακάτω στη θεραπευτική δουλειά.

Το Άλλο είναι πάντοτε μια πηγή άγχους καθώς μας υπενθυμίζει, ότι δεν είμαστε παντοδύναμοι. Ότι έχουμε ανάγκη κάτι ή κάποιον που δε βρίσκεται στον απόλυτο έλεγχο μας. Οι Kerry Kelly Novick και Jack Novick (The Clinical Problem of Masochism, ed. D. Holtzman & N. Kulish. Northvale, NJ: Jason Aronson. Green, A. (1998)) έχουν διατυπώσει δύο συστήματα διαχείρισης του άγχους και επίλυσης των συγκρούσεων. Το πρώτο είναι το ανοικτό σύστημα όπου είναι συντονισμένο με τη πραγματικότητα και χαρακτηρίζεται από την ικανοποίηση, το αίσθημα προσωπικών δυνάμεων και ικανοτήτων και τη δημιουργικότητα. Το δεύτερο είναι το κλειστό σύστημα όπου αποφεύγει τη πραγματικότητα και χαρακτηρίζεται από παιχνίδια εξουσίας, φαντασιώσεις παντοδυναμίας και έλλειψη κίνησης. Για το κλειστό σύστημα δεν υπάρχουν άλλες επιλογές

πέρα από το να είσαι θύμα ή θύτης. Το κλειστό σύστημα δεν επιτρέπει λοιπόν κανέναν εμπλουτισμό της εμπειρίας και απαιτεί κλειστά ψυχικά σύνορα. Μια τέτοια στάση νομίζω πως χαρακτηρίζει τη “ρατσιστική εμπειρία”. Είτε πρόκειται για μια διαπροσωπική συνάντηση, είτε για μια ψυχική εξέλιξη το κλειστό σύστημα αποφεύγει να έλθει σε πραγματική επαφή με το Άλλο και προτιμά να παραμείνει “αμόλυντο” στους παλαιούς τρόπους. Χτίζει μια φαντασιστική ιδανική πατρίδα και οτιδήποτε προσπαθεί να διεισδύσει σε αυτήν είναι επικίνδυνο ή απαιτητικό.

Στο παράδειγμα που χρησιμοποίησα στη πρώτη παράγραφο, θα ήταν δυνατό να ανακαλύψουμε τα δομικά στοιχεία της διαμόρφωσης ενός ανοικτού συστήματος. Ο εαυτός δεν απειλούνταν από το Άλλο. Αντίθετα μπορούσε να απολαύσει την παράδοση του στη προσωπική ανάγκη και ταυτόχρονα να “παίξει” με το διαφορετικό, να φανταστεί, να συνδεθεί και να αποσυνδεθεί με ασφάλεια, χωρίς να ανησυχεί ότι η αποσύνδεση θα είναι ανεπανόρθωτη.

Αντίθετα μια κατακλυσμαία εμπειρία άγχους, όπως ένας έντονος καβγάς ενηλίκων, αναγκάζει το παιδί σε μια απόσυρση από τη πραγματικότητα, στην φαντασιωσική προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος που οδηγεί σε μια πτήση στη παντοδυναμία μέσα από άκαμπτους αμυντικούς μηχανισμούς όπως παραδείγματος χάριν την άρνηση.

Ο πρόσφυγας, σύμφωνα με τους κανόνες λειτουργίας της “ρατσιστικής εμπειρίας” δε μπορεί να γίνει δεκτός για κάμποσους λόγους. Πρώτον, αν παραμείνει ένα άγνωστο και μακρινό Άλλο, η δυστυχία του που γίνεται ορατή και συνεπώς διεισδύει σαν ενδεχόμενο στο δικό μας τρόπο ζωής, δε μπορεί να γίνει δυνητικά δική μας καθώς στα κλειστά σύνορα της ιδανικής και αυτάρκους, μαμάς πατρίδας δε θα μπορούσε να συμβεί μια τέτοια καταστροφή. Δεύτερον, όπως είδαμε παραπάνω κανείς μπορεί να είναι μόνο θύτης ή θύμα. Σε αυτή την εντατική διάκριση, εμείς δε μπορούμε παρά να είμαστε τα θύματα μια βίαιης εισβολής και τούτο μας δίνει το δικαίωμα στην ηθική ανωτερότητα και στην

τιμωρία του εισβολέα. Μόνο βιώνοντας τον εαυτό μας σαν θύμα μπορούμε να αποφύγουμε τις ενοχές για την επιθετικότητα ή την αδιαφορία μας. Τρίτον η άρνηση της δικής μας ευαλωτότητας σε ένα παρακμιακό παγκόσμιο πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον, μας αναγκάζει να προβάλλουμε σε εκείνον τις δικές μας επιθυμίες ασφάλειας: Ο πρόσφυγας λοιπόν ήρθε για να πάρει τα δικά μας πράγματα, να κλέψει, να απολαύσει αυτά που δικαιωματικά ανήκουν μόνο σε εμάς. Είναι αλήθεια λίγο κωμικές αλλά πολύ διαδεδομένες απόψεις όπως: “Όλα τα δίνετε στους πρόσφυγες. Για τους Έλληνες δεν έχετε τόση ευαισθησία”. Αν κανείς ακούσει προσεκτικά, νομίζω πως μπορεί να διακρίνει ομοιότητες με το παιδικό μοιρολόι στην γέννηση ενός μικρότερου αδελφού και στις αιμοσταγείς ιδιότητες που αποδίδονται φαντασιωσικά στο τρομακτικό αυτό πλασματάκι.

Η “ρατσιστική εμπειρία” είναι από ότι φαίνεται ένας αμυντικός ψυχικός ελιγμός που κρύβει ένα βαθύ συναίσθημα φόβου. Η προσπάθεια ξεπεράσματος του φόβου μέσα από

το πρίσμα του κλειστού συστήματος, γίνεται με άρνηση της πραγματικότητας που προφανώς απαιτεί διάσχιση (splitting). Ο κόσμος χωρίζεται σε στρατόπεδα. Εμείς και οι άλλοι. Καλοί και κακοί. Καθαρό και βρώμικο. Η ψυχική ένταση που δημιουργείται είναι τεράστια και συνεπώς κανείς πρέπει να μισεί και να υποτιμά οτιδήποτε βρίσκεται στην αντίπερα όχθη. Η ένταση αυτή εκτονώνεται μόνο με βία, είτε αυτή αφορά πραγματικές επιθέσεις, είτε αναφέρεται στην αποσύνδεση και τη συναισθηματική ψυχρότητα. Πόσο συχνά ακούμε σήμερα για το σεβασμό στα πάθη των προσφύγων, αλλά ταυτόχρονα και στο πόσο αναγκαίο είναι να είμαστε ρεαλιστές. Ο ρεαλισμός αυτός, δεν είναι μια υπεύθυνη ενήλικη στάση, όπως συχνά μεταμφιέζεται. Είναι άλλη μια μορφή της βίας που αναφέραμε παραπάνω. Μια υπολογιστική ψυχρότητα, που υποτιμά σαν υποδεέστερο οτιδήποτε συναισθηματικό, ενώ στην ουσία η ίδια είναι μασκάρεμα ενός παραλυτικού φόβου.

Στην Αναλυτική Ψυχολογία, του Jung, η λεγόμενη Σκιά, αποτελεί την αποθήκη

απαράδεκτων ψυχικών περιεχομένων που έρχονται σε αντίθεση με την Περσόνα μας- δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που μας αποδίδουν κύρος και συνεπώς αίσθηση προσωπικής αξίας. Η Σκιά μέσα από μια εσωτερική διαδικασία αποδιοπόμπευσης, αποσύρεται στη στέπα του ασυνείδητου. Από εκεί λειτουργεί κρυφά με διάφορους τρόπους, εν μέρει πιέζοντας στα πλαίσια της ψυχικής εναντιοδρομίας να σπάσει τα σύνορα και να συνειδητοποιηθεί. Η “ρατσιστική εμπειρία” με την αποσυνδετική της λειτουργία φροντίζει να μη συμβεί ποτέ αυτή η συνειδητοποίηση και προθύμως χρησιμοποιεί την αποδιοπόμπευση κατά το δοκούν. Νάνοι, τρελοί, μετανάστες, γκέι και άλλοι, κουβαλούν τη Σκιά μας, μέσα από το μηχανισμό της προβολής. Τους αποδίδονται στοιχεία που δεν είναι δυνατό να αναγνωρίσουμε στον εαυτό μας. Φορτωμένοι λοιπόν, όλη αυτή τη σαβούρα γίνονται επικίνδυνοι στα μάτια μας. Γίνονται λεπροί. Δεν επιτρέπεται να τους αγγίξουμε. Και όσο μεγαλώνει η αποσυνδετική “ρατσιστική εμπειρία” είναι αδύνατο να συνδεθούμε με τις ενδεχόμενες

αναζωογονητικές πλευρές της δικής μας Σκιάς που έχουμε τόσο απομακρύνει. Το μπλοκάρισμα της δυνατότητας διασύνδεσης, λοιπόν, με δικές μας -πιθανόν ξεχασμένες- εμπειρίες, με δικά μας συναισθήματα και παρορμήσεις, είναι αναγκαστικά περιοριστικό και δε προσφέρει καμιά ευκαιρία εκτόνωσης και δημιουργίας νέων νοημάτων. Η ψυχή μας καταδικάζεται σε έναν αφόρητο συντηρητισμό με μικρή ανοχή σε νέες αντιδράσεις και βιώματα.

Αν μπορούσαμε να εφεύρουμε έναν όρο που θα είχε κάποιο κλινικό ενδιαφέρον, θα μιλούσαμε για την ανάγκη περισσότερης “ψυχικής δημοκρατίας”. Αυτή η δημοκρατία θα φρόντιζε για την ισότιμη έκφραση των διαφορετικών μας αναγκών, για την ανοχή και το containment διαφορετικών και συγκρουόμενων συναισθημάτων, για την περίφημη αντοχή απέναντι στην αμφιθυμία. Τούτο, ταυτόχρονα θα σήμαινε την απελευθέρωση και ενδυνάμωση μιας στάσης περιέργειας απέναντι στο Άλλο. Η περιέργεια και η επιθυμία για μάθηση, δε μπορούν να λειτουργούν ελεύθερα σε ένα

περιβάλλον φόβου κατάρρευσης. Είτε αυτό αφορά κοινωνικά περιβάλλοντα, είτε ψυχικά τοπία, η υπερβολική χρήση κατασταλτικών μηχανισμών απομειώνει και δεν εμπλουτίζει.

Τούτο το εισαγωγικό άρθρο γράφτηκε, με πλήρη επίγνωση πως μπορώ εύκολα(και ενδεχομένως δίκαια) να κατηγορηθώ για ψυχολογισμό, σε ένα θέμα που προφανώς έχει πολιτικές, ιστορικές και οικονομικές πλευρές. Σε καμιά περίπτωση δεν επιχειρήθηκε μια ολοκληρωμένη ερμηνεία του φαινομένου του ρατσισμού. Αντίθετα έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν κάποιες πλευρές του ρατσιστικού βιώματος, κυρίως σε ατομικό επίπεδο. Σε συνέχεια αυτού του θέματος, δουλεύουμε με τον συνάδελφο Θοδωρή Δρούλια, μια προσπάθεια προσέγγισης του έργου του Δ. Σολωμού “Η γυναίκα της Ζάκυθος” που- μεταξύ άλλων- αναφέρεται και στην “ρατσιστική εμπειρία” μέσα σε ένα πιο συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο. Σε κάθε περίπτωση, νομίζω πως είναι σημαντικό, η ψυχολογία(ακόμη και η κλινική) να μη παραμένει βουβή απέναντι σε όσα συμβαίνουν γύρω μας.

Δικαιούται να αναπτύξει τη περιέργεια της και για φαινόμενα που ανήκουν έξω από το θεραπευτικό δωμάτιο(αν και όχι μόνο).

ΠΟΣΟ ΝΟΗΜΑ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΑΝΤΕΞΟΥΜΕ;

ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΔΩΡΉ ΔΡΟΥΛΙΑ

Υστερα από έναν αιώνα κατακλυσμού ψυχολογικής θεωρίας, μπορούμε με σχετική βεβαιότητα να δηλώσουμε πως οι άνθρωποι είναι όντα του Νοήματος. Κατά μια έννοια, είμαστε υπόλογοι σε μια υπερβατική Θέληση για νόημα. Το παράδοξο της υπόθεσης είναι πως αυτή η θέληση πολλές φορές ξεπερνάει τον ίδιο μας τον εαυτό και τις κοπιώδεις του προσπάθειες να διαφυλάξει το νόημα που έχει ήδη κατακτηθεί. Φαίνεται πως δεχόμαστε επίθεση από τα μέσα. Είναι εντελώς αμήχανο να συνειδητοποιούμε πως επηρεαζόμαστε από

δυνάμεις που προφανώς δεν ελέγχουμε και δυστυχώς αυτό, τις περισσότερες φορές, θα διατρανώσει την ύπαρξή του με τη δημιουργία εντελώς επίπονων συμπτωμάτων. Όλοι γνωρίζουν τον τρόμο που μπορεί να δημιουργήσει ένα μπλοκάρισμα της καθημερινότητάς μας από παράδοξες συναισθηματικές ή ακόμα και σωματικές αντιδράσεις, τις οποίες κάθε άλλο παρά τις έχουμε επιδιώξει. Ο βασανιστικός θυμός που μπορεί να αισθανθούμε μπροστά στην πιο ασήμαντη λεπτομέρεια, η θλίψη που συνεχίζεται, παρά τις φιλόδοξες προσπάθειες κοντινών μας προσώπων ή, ακόμα χειρότερα, δικών μας, να ευχαριστηθούμε αυτά που είναι γύρω μας. Φαίνεται πως δυστυχώς ή ευτυχώς, επηρεαζόμαστε από δυνάμεις που δεν γνωρίζουμε. Η έννοια ασυνείδητο αχνοφαίνεται στον ορίζοντα και ο ψυχολογικός αιώνας βρίσκει την δικαιολόγηση της ύπαρξής του.

Η αισιόδοξη οπτική είναι πως η αίσθηση ενότητας και ελέγχου που έχουμε για τον εαυτό μας, δεν είναι τόσο προφανής και το πολύτιμο αυτό καταφύγιο είναι διάτρητο. Μάλλον, είμαστε

κάτι πολύ περισσότερο από τον εαυτό μας. Η απαισιόδοξη απάντηση είναι πως είμαστε δαιμονισμένοι και γι ' αυτό δεν έχουμε καμιά εξουσία στο τι μας συμβαίνει. Μια υπερφυσική οντότητα έχει, χωρίς αμφιβολία, καταλάβει το σώμα μας και μας βασανίζει. Ειλικρινά, δεν ξέρω τι από τα δυο παραπάνω είναι χειρότερο.

Μπορούμε με αρκετή σιγουριά να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο να υπάρχουν δαίμονες. Το βασικό μας στήριγμα γι ' αυτό είναι η αισθητική των ανθρώπων που υποστηρίζουν το αντίθετο. Αν υπάρχουν, το Μεταφυσικό είναι πολύ κακόγουστο και δεν υπάρχει κανένας λόγος να συμβαίνει αυτό. Καταλήγουμε αναγκαστικά, πως υπάρχει κάτι πολύ περισσότερο από την συνειδητή μας παρουσία, που όμως είναι δικό μας, κατάδικό μας. Είναι άραγε υπαρκτό το ενδεχόμενο να βασανίζουμε τον εαυτό μας; Ω, ναι! Πως όμως είναι δυνατόν και τι μπορούμε, τελικά, να κάνουμε γι ' αυτό;

Αν υποθέσουμε ότι, είναι δυνατόν να βάζουμε τρικλοποδιές στην ίδια μας την ισορροπία, είναι καλύτερα να υπάρχει σοβαρός λόγος αλλιώς δεν

είμαστε τίποτα παραπάνω από κωμικές φιγούρες σε ταινία του βωβού κινηματογράφου. Και ο λόγος είναι σοβαρότατος.

Το βασίλειο του συνειδητού, ας το αποκαλέσουμε ΕΓΩ, είναι ένα σύμπλεγμα από παραστάσεις και σύμβολα που αποτελούν τους ενδιάμεσους ανάμεσα σε αυτά που, στην εποχή του Λόγου, αποκαλέσαμε σώμα και ψυχή. Αν συνεχίζαμε την συζήτηση θα αναγκαζόμασταν να παραδεχτούμε πως αυτός ο διαχωρισμός είναι καταχρηστικός. Πρόκειται για δυο εκφάνσεις του ίδιου πράγματος αλλά προς το παρόν δεν είναι μια εύκολα διαχειρίσιμη ιδέα, τουλάχιστον κλινικά. Η υπόθεση μας στηρίζεται στο γεγονός πως, τα ανθρώπινα όντα είναι μόνιμα στην δυσάρεστη θέση να διαχειρίζονται πληροφορίες από δυο πολύ διαφορετικούς κόσμους. Όντας ζώα που δίνουμε νόημα στα πράγματα και την επιθυμία ικανοποίησης των αναγκών μας, μπορούμε να χτίζουμε συνεκτικούς κόσμους συμβόλων που μας συντηρούν στη ζωή. Φαίνεται όμως, πως το υπάρχον νόημα δεν μπορεί να εκπροσωπήσει όλο το εύρος της συναισθηματικής

και σωματικής μας ζωής και τότε κομματιάζεται από την τρομερή πίεση αναγκών που δεν είχαν ποτέ το λόγο και θεωρούν πως ήρθε η ώρα να μιλήσουν. Το κομμάτιασμα αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό, αν σκεφτούμε πως τα συμπλέγματα συμβολίζουν βαθιές και πολύ πρώιμες ανάγκες του ατόμου. Δεν είναι όμως όλα στην επιφάνεια. Και είναι πάρα πολλά, για τον απλό λόγο ότι η ικανότητά μας να συμβολίζουμε την άχρονη και ζωώδη μας πραγματικότητα κάνει συνεχείς απόπειρες να μεταφράσει, σε μια κατανοητή γλώσσα για το ΕΓΩ, τους πιθανούς τρόπους ικανοποίησης των βασικών μας αναγκών. Ας το σκεφτούμε απλά. Κάθε σύμπλεγμα, είναι συνδεδεμένο με όλα τα άλλα σε κομβικά σημεία καθώς κάθε σύμβολο έχει εντελώς ρευστή ταυτότητα και εξαρτάται απόλυτα από τα συμφραζόμενά του. Το ίδιο σύμβολο έχει ρόλο σε πολλά ταυτόχρονα συμπλέγματα, καθιστώντας τον εαυτό του αμφίσημο, πολυσήμαντο. Ιδιότητα που αν το καλοσκεφτούμε, συναντούμε πολύ εμφατικά στα όνειρα. Η συναισθηματική δύναμη που έχει αγκαλιάσει ένα σύμπλεγμα μπορεί να

βρει τον κατάλληλο κόμβο σύνδεσης με άλλα, με τελικό αποδέκτη το συνειδητό ή το πιο οικείο μας σύμπλεγμα. Η φαινομενική ροή της συναισθηματικής ζωής θα διακοπεί απότομα από την εισβολή ξένων, ως τώρα στοιχείων. Συναισθήματα, αναμνήσεις, εικόνες, λέξεις και φυσικά όνειρα θα εισβάλλουν σαν πλημμύρα δημιουργώντας κάτι που όλοι κάποια στιγμή έχουμε αισθανθεί. Δυσκολία να αντέξουμε τον ίδιο μας τον εαυτό.

Δε χρειάζεται βέβαια να σκεφτόμαστε μόνο τις περιπτώσεις έντονης διαταραχής του συναισθηματικού μας κόσμου. Είναι κάτι που συμβαίνει καθημερινά με πολύ ήπιο τρόπο και επί της ουσίας είναι και ο λόγος που αντιλαμβανόμαστε τις αλλαγές μας σαν πρόσωπα. Το ΕΓΩ καθημερινά ενσωματώνει συμβολικές απεικονίσεις των αναγκών μας κάνοντάς μας πιο υγιείς. Υπάρχουν όμως στιγμές που μια βουβή ανάγκη μπορεί να γίνει ανυπόφορα πιεστική και φωνακλάδικη οδηγώντας μας στον πανικό.

Η πραγματικότητα στην πιο ωμή της μορφή

είναι ο καταλύτης των αλλαγών. Μπορεί να πρόκειται για μια βίαιη αλλαγή που θα μας ωθήσει στον επαναπροσδιορισμό της θέσης μας στον κόσμο. Ίσως, η απώλεια της εργασίας, ενός αγαπημένου προσώπου, μια περιπέτεια της υγείας μας. Οτιδήποτε ακυρώσει το βρεφικό αποτύπωμα της παντοδυναμίας μας. Αν η αλλαγή αυτή πυροδοτήσει σε ένα κρίσιμο σημείο τις συμπλεγματικές εικόνες που παραμένουν κρυμμένες στον ασυνείδητο κόσμο μας, φορτωμένες με πολύ έντονο συναισθηματικό φορτίο, η ψυχική σύγκρουση είναι πρακτικά αναπόφευκτη. Η πηγή της δυσφορίας βρίσκεται στην τεράστια μετατόπιση που πρέπει να κάνουμε προκειμένου να ενσωματωθούν στον νοηματικό μας κόσμο οι νέες πληροφορίες. Αν θέλουμε να το πούμε και με άλλες έννοιες, μόλις βιώσαμε ένα ναρκισσιστικό τραύμα. Το νόημα που έχουμε κατακτήσει έχει υποστεί ρήξη από έναν άλλο νοηματικό αστερισμό. Είμαστε αντιμέτωποι με την αποκαρδιωτική πραγματικότητα μιας πληγής.

Ο Τήλεφος, στην μυθολογία ήταν γιός της

Αύγης και του Ηρακλή. Ήταν ο Βασιλιάς της Μυσίας στην οποία βρέθηκαν οι Αχαιοί πριν φτάσουν στην Τροία. Κατά μια εκδοχή, πίστεψαν πως βρέθηκαν στην Τροία και ενεπλάκησαν σε μάχη με τον Τήλεφο. Κατά τη διάρκεια της μάχης, ο Αχιλλέας προκάλεσε τον τραυματισμό του Τήλεφου, με το δόρυ του. Η πληγή αυτή δεν θεραπευόταν και σύμφωνα και με τον χρησμό που έδωσε ο Απόλλωνας η θεραπεία βρισκόταν σε εκείνον που προκάλεσε εξ ' αρχής το τραύμα. Ύστερα από αυτό, ο ήρωας αναζήτησε τον Αχιλλέα προκειμένου να απαλλαχτεί από το βάσανο της πληγής. Ο Αχιλλέας ισχυρίστηκε πως δεν κατέχει ιατρικές γνώσεις, η θεραπεία όμως βρέθηκε όταν άπλωσαν σκουριά από το δόρυ του Αχιλλέα πάνω στο τραύμα του Τήλεφου ή κατά άλλη εκδοχή, όταν ο Αχιλλέας πρότεινε τον δάσκαλό του, τον κένταυρο Χείρωνα, σα θεραπευτή. Άλλος ένας ήρωας που υπέφερε από μια αθεράπευτη πληγή την οποία προκάλεσε, κατά σύμπτωση(;), ο πατέρας του Τήλεφου, ο Ηρακλής. Ο τρώσας και ιάσεται. Αυτό που προκάλεσε την πληγή είναι και η θεραπεία.

Πρόκειται, κατά την γνώμη μου, για ένα από τα πιο ενορατικά θραύσματα μυθικής κατανόησης της ανθρώπινης κατάστασης. Ο λόγος γι' αυτό, είναι διότι αγγίζει με τόσο εκλεπτυσμένο τρόπο τη φύση και αντιμετώπιση του ψυχικού τραυματισμού. Το ασυνείδητο ψυχικό νόημα προκαλεί τον τραυματισμό. Η θεραπεία είναι φτιαγμένη από το ίδιο υλικό. Αναζήτηση και αποδοχή του νέου νοήματος που μας ψιθυρίζει ο ίδιος μας ο εαυτός. Αν αφιερωθούμε στην μάχη εναντίον του, είναι ικανό να μας σκοτώσει ή με πιο καθημερινούς όρους, να μας καθλώσει στην ακινησία και την ακατανόητη δυσαρέσκεια. Είμαστε δεμένοι στην αναζήτηση ενός προσωπικού νοήματος, όσο και αν προσπαθούμε μερικές φορές λυσσαλέα να αντισταθούμε σε αυτό. Για την ακρίβεια, όσο περισσότερο προσπαθούμε να προστατέψουμε τον κόσμο που έχουμε χτίσει, ελπίζοντας πως θα είναι αιώνια ικανός να χωρέσει τις αλλαγές που προκαλούν οι άλλοι, οι αλλαγές στο σώμα μας και όλα όσα είναι πέρα από τον παντοδύναμο έλεγχό μας τόσο είμαστε εκτεθειμένοι στην καταστροφή.

Απαιτεί πολύ μεγάλη ψυχραιμία και θάρρος να παραδεχτούμε πως πρέπει να εγκαταλείψουμε την μάχη και να αποδεχτούμε πως έχουμε πληγωθεί. Η πληγή που έχει ανοίξει απαιτεί την προσοχή μας. Είναι ένα έργο που είναι αποκλειστικά δικό μας και έχει ήδη αρχίσει όταν αποδεχτούμε πως χρειαζόμαστε βοήθεια και φροντίδα.

ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΜΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Η νόνα μου ήταν μοδίστρα. Όταν ήμουν παιδί μπορούσα επί ώρες να τη βλέπω να δουλεύει στη παλιά ποδοκίνητη ραπτομηχανή της. Δίπλα στο παράθυρο, έφεγγαν τα ολόλευκα μαλλιά της, και εγώ παρατηρούσα τη καμπουριασμένη Κλωθώ, με επιμονή και μια σοφία που οπωσδήποτε δε καταλάβαινα, να μετατρέπει τα κουρέλια της σε ρούχα. Φούστες κυρίως, φυσικά! Μυστήριες λέξεις όπως στριφώνω, μπαλώνω, ξηλώνω με ενημέρωναν ορισμένες φορές για τη πρόοδο της διαδικασίας που όμως κατανοούσα μόνο διαισθητικά. Πόσες

φορές αποκοιμήθηκα στο μικρό ντιβάνι δίπλα στο εικονοστάσι της, νανουρισμένος από το πρωτόγονο μηχανικό αγκομαχητό της ραπτομηχανής... Αποκοιμιόμουν βεβαιωμένος, ακούγοντας το παράδοξο αυτό καρδιοχτύπι της ζωής για τη συνέχιση του οποίου είναι πάντοτε υπεύθυνοι, άνθρωποι με χαρακτήρα: Βοσκοί, υπάλληλοι γραφείου, σερβιτόροι, γιατροί, μοδίστρες..

Οι “άνθρωποι με χαρακτήρα”, συνηθίζουμε να λέμε πως είναι αυτοί που έχουν μια ξεκάθαρη εσωτερική εικόνα και την αντανακλούν στη καθημερινή πράξη τους. Αυτό που θαυμάζουμε είναι η σταθερότητα και η αφοσίωση τους σε αυτή την εικόνα. Στην άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, η ψυχιατρική συνηθίζει να θεωρεί “χαρακτηρολογικές” ή διαταραχές της προσωπικότητας εκείνες τις περιπτώσεις όπου το άτομο παρουσιάζει μια άκαμπτη σταθερότητα στη συμπεριφορά του. Πόσο απέχει αλήθεια το θαυμαστό από το άρρωστο; Πως μπορούμε να ξεμπερδέψουμε ετούτο το μυστήριο κουβάρι; Και αν είναι αλήθεια αυτό που είπε ο Ηράκλειτος ότι

“Ο χαρακτήρας μας είναι η μοίρα μας”, τότε πως είναι δυνατόν να γνωρίζουμε αν ζούμε με πάθος ή παθολογία;

Η ψυχή μας είναι γεμάτη με εικόνες. Εικόνες του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος κυλούν διαρκώς μέσα μας, σαν ποτάμι που συντροφεύει το θρόισμα της ανάσας μας. Οι εικόνες αυτές, τα άυλα κουρέλια των αναμνήσεων, φαντασιώσεων και των προσδοκιών μας, αποτελούν τη πρώτη ύλη του εσωτερικού μας τοπίου. Αν ακολουθήσουμε το ποτάμι και προσπαθήσουμε να απαντήσουμε “τι είναι όμως, η μοίρα;” η πιθανότερη περιγραφή σύμφωνα με τα παραπάνω δε μπορεί παρά να είναι η εικόνα μιας γριάς, που μια ξηλώνει και μια μπαλώνει έχοντας στο νου της ένα μυστικό μα προφανές σχέδιο. Το ίδιο και με το χαρακτήρα. Ποια καλύτερη περιγραφή υπάρχει από έναν άνθρωπο που με επιμονή και παρά τη πρεσβυωπία του, ψάχνει τη τρύπα της καρφίτσας για να περάσει τη κλωστή;

Το να συζητήσουμε με το χαρακτήρα μας, μου φαίνεται πως είναι εφικτό μόνο στον κόσμο

αυτών των εικόνων και του μεταφορικού τους φορτίου. Διότι αν στα αλήθεια προσπαθήσουμε να αντιμετωπίσουμε την έννοια της μοίρας κυριολεκτικά, κινδυνεύουμε να βυθιστούμε στα θολά νερά της μεταφυσικής και να χάσουμε εντελώς τον προσανατολισμό μας. Αν με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίσουμε τον χαρακτήρα, θα περιπλανηθούμε στα άνυδρα μονοπάτια της στατιστικής, παθολογικοποιώντας οτιδήποτε στέκεται έξω από της φαντασίωση του “μέσου όρου”. Και στις δυο περιπτώσεις δε θα έχουμε καταφέρει τίποτε περισσότερο παρά να είμαστε μοιρολάτρες. Θα γίνει, όπως συχνά γίνεται σήμερα, μια φοβερή αντιστροφή: Θα είναι η μοίρα μας(γονιδιακή ή περιβαλλοντική) που θα καθορίζει το χαρακτήρα μας. Ο άνθρωπος σε αυτή τη περίπτωση μετατρέπεται σε μια παθητική ύπαρξη, που έχει προκαθοριστεί από τη Θεία επιλογή, τη γονιδιακή του τύχη ή ατυχία, ή τέλος μονοσήμαντα από τις πιέσεις του περιβάλλοντος. Ο χαρακτήρας, τότε, δεν είναι τίποτε περισσότερο από το θεωρητικά προβλέψιμο αποτέλεσμα μιας πολύπλοκης

εξίσωσης. Το ποτάμι σταματά να κυλά. Γίνεται ένα μολυσμένο έλος.

Η λέξη χαρακτήρας, έχει μια ιδιαίτερη παραξενιά. Ενώ υπαινίσσεται αυτό που έχει χαραχτεί, στη πραγματικότητα σημαίνει εκείνο που χαράσσει. Και πράγματι, συχνά ο χαρακτήρας μας θεωρείται προϊόν της ιδιαίτερης επίδρασης του περιβάλλοντος μας, η οποία ενεργοποιεί άμυνες και χαρτογραφεί τα επικίνδυνα σημεία για την “ασφαλή” πλοήγηση μας στη ζωή. Θα μπορούσαμε να φτάσουμε στην υπόθεση ότι τελικά ο χαρακτήρας δεν είναι τίποτε άλλο παρά το αποτέλεσμα του ιδιαίτερου ποιοτικού και ποσοτικού συνδυασμού των ψυχικών μας αμυνών. Αν όμως αναλογιστούμε την ιδιότητα του χαρακτήρα να χαράσσει, τότε μιλάμε για κάτι διαφορετικό. Για μια πιο ενεργή επίδραση του στον κόσμο, τον εσωτερικό και αυτονόητα τον εξωτερικό. Ίσως τον φανταστούμε τελικά, ως έναν τεχνίτη που σμιλεύει τη γραμμή της ζωής στη παλάμη μας, ή μορφοποιεί την μοναδικότητα του ατομικού μας δακτυλικού αποτυπώματος.

Ο χαρακτήρας μας στη δεύτερη περίπτωση είναι μια μεταφορική εικόνα της μοναδικότητας μας. Είναι ο τεχνίτης που έχει την ανάμνηση του ιδιαίτερου σχεδίου για τον καθένα μας. Όχι με την έννοια κάποιας θεϊκής αποστολής, αλλά περισσότερο κρατώντας στο νου μας ότι “η φύση αγαπά να κρύβεται”(πάλι Ηράκλειτος). Αγαπά δηλαδή το περίεργο, αδιαφορεί για τη γεωμετρία, λατρεύει την απροσδιοριστία. Ποτέ δε θα έφτιαχνε από μόνη της ένα ολοστρόγγυλο λιβάδι. Έχετε δει ποτέ ένα βουνό που είναι πανομοιότυπο με κάποιο άλλο; Ως όντα της φύσης, λοιπόν, είμαστε βουτηγμένοι μέσα σε αυτό το βίτσιο και καλούμαστε να ανακαλύπτουμε το χαρακτήρα μας, δηλαδή την μοναδικότητα μας, την ιδιαίτερη απεικόνιση της φύσης μέσα μας. Σε ετούτο το ταξίδι προς τον εαυτό μας, που η Αναλυτική Ψυχολογία ονομάζει πορεία της Εξατομίκευσης, καλούμαστε διαρκώς να παρατηρούμε, να μαθαίνουμε, να συνομιλούμε με τον τεχνίτη της ύπαρξης μας. Με εμάς...

Η σχέση, ή η συζήτηση με τον χαρακτήρα μας είναι μια πολύ σημαντική υπόθεση. Για να συμβεί

όμως κάτι τέτοιο θα πρέπει να έχουμε κατακτήσει τη στοιχειώδη αφέλεια να πιστέψουμε πως πράγματι υπάρχει ένας τεχνίτης. Δηλαδή να απορρίψουμε τη σοβαροφάνεια της βεβαιότητας μας πως η γνώση του εαυτού μας είναι μια διανοητική, ρεαλιστική και επιστημονικά μετρήσιμη υπόθεση. Δεύτερον θα πρέπει να κατανοήσουμε πως ο τεχνίτης δεν είναι ένα ον που επηρεάζεται ιδιαίτερα εύκολα από τις συνειδητές μας επιθυμίες. Μπορεί εμείς για παράδειγμα να είμαστε πανέτοιμοι να καθησυχάσουμε τον εαυτό μας πως είμαστε αμόλυντοι από τη ζήλια, όμως ο τεχνίτης μπορεί να χρειαστεί κάποιες από τις κλωστές της για να προχωρήσει το σχέδιο. Τρίτον, θα είναι χρήσιμο να θυμόμαστε πως ο τεχνίτης δεν ενδιαφέρεται για τη τελειότητα. Δε θέλει σώνει και ντε, να δημιουργήσει αγίους ή σούπερ σταρ. Τέταρτον ο τεχνίτης δεν είναι ένα πάνσοφο ή παντοδύναμο ον που θα μας προστατεύσει από όλες τις κακοτοπιές. Είναι απλά ένας τεχνίτης με ένα όραμα. Τέλος, ο τεχνίτης δεν είναι μια απτή/ “πραγματική” οντότητα, τουλάχιστον δεν είναι

περισσότερο “πραγματική” από την εικόνα της νόνας μου ως Κλωθώ, ή του πατέρα σας σαν Δία ή Κρόνου, ή (τι ύβρις!) του ατόμου που έχετε ερωτευτεί ως το άλλο σας μισό.

Η συζήτηση με τον χαρακτήρα μας είναι λίγο πολύ μια καθημερινή κατάσταση, παρότι συχνά ούτε καν το καταλαβαίνουμε. Δεν είναι απαραίτητα μια κορυφαία φωτεινή, πνευματική εμπειρία. Πραγματοποιείται με πρώτη ύλη τα κουρέλια, τα σκουπίδια, τις ασήμαντες λεπτομέρειες της ζωής μας. Σε πράγματα που έχουν ξεθωριάσει ή θα θέλαμε να μην έχουν συμβεί. Σε μια αποτυχία ή στο τρόπο που πανηγυρίζουμε. Στις κρυφές μας φιλοδοξίες ή στους ανείπωτους, παιδιάστικους φόβους μας. Στα πράγματα που μας ντροπιάζουν, ή σε εκείνα που υποτιμούμε στους άλλους. Στη πρώτη μας ανάμνηση από τη ζωή, ή σε ένα όνειρο που ξεχάστηκε μέχρι να βουρτσίσουμε τα δόντια μας.

Αυτά τα προσωπικά κουρέλια, που μπαλώνουμε ή στριφώνουμε ή ξηλώνουμε, είναι το μερίδιο μας στο κοινό ύφασμα της ανθρώπινης ψυχής και η ιδιαιτερότητα του τρόπου του καθένα

μας είναι ο χαρακτήρας του. Συζητώ με τον χαρακτήρα μου σημαίνει μεταξύ άλλων να αναζητώ τον τεχνίτη μέσα μου που μπορεί να με οδηγήσει πιο κοντά στη μοίρα μου και όχι σε κάτι που έχει προκαθοριστεί από περιβαλλοντικές ή βιολογικές πιέσεις. Να δίνω σημασία στα κουρέλια και να μαθαίνω να τα εκτιμώ, ανεξάρτητα από αν τα εκτιμούν οι άλλοι. Να παρατηρώ τη ραπτομηχανή όπως γαζώνει μέσα μου και κλέβω από τη σοφία της, ακόμη και αν εγώ προσωπικά πρόκειται να πάρω το νόμπελ αστροφυσικής. Να προσπαθώ να βάλω τη κλωστή μέσα στη βελόνα, ακόμη και αν είμαι τυφλός.

Η συζήτηση με τον χαρακτήρα, δεν είναι καθόλου μια μέθοδος. Η έννοια του τεχνίτη, δε φιλοδοξεί καθόλου να αξιώσει τις αρετές ενός θεωρητικού συστήματος. Αν συνέβαινε αυτό, θα είχαν ακυρωθεί όλα όσα γράφτηκαν σε ετούτο το άρθρο για το νόημα της προσέγγισης του χαρακτήρα μας με έναν μυθολογικό ή παιχνιδιάρικο τρόπο. Νομίζω ότι το μόνο που μπορεί να προσφέρει είναι μια ενατένιση σε έναν κόσμο συμβόλων και μεταφορικής σκέψης, που

αναζητά τη θέση της σε μια “ανθρώπινη ψυχή” που μαστίζεται από τη δικτατορία του κυριολεκτικού, του “επιστημονικού” και των έτοιμων λύσεων.

ΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΧΥΛΟΠΙΤΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Η Χυλόπιτα, είναι ένα θρεπτικότατο έδεσμα, απαραίτητο για τη διατροφή μας, που συχνά συνοδεύεται από ζεστή σούπα δακρύων, φρέσκα παντζάρια ντροπής και τυρί της επιλογής μας. Πολλοί κάνουν τρομερό λάθος, αποκλείοντας την από τις συνήθειες τους. Πιθανά, δε γνωρίζουν τις καταστροφικές συνέπειες που κρύβει η αποφυγή της στην υγεία τους. Η κακή της φήμη προέρχεται από το σύγχρονο τρόπο ζωής που βρίθει γρήγορων, απολαυστικών γευμάτων αμφιβόλου όμως ποιότητας και συμβατότητας με τον ψυχικό μας

μεταβολισμό.

Η ανάγκη γραφής ετούτου του εγκωμίου της Χυλόπιτας προήλθε από μια συζήτηση με έναν γνωστό μου που αρνιόταν μανιωδώς να τη προσθέσει στο διαιτολόγιο του. Σφόδρα ερωτευμένος με μια αξιαγάπητη νεαρή που επίμονα του τη προσέφερε, προτιμούσε να παραμείνει πεινασμένος παρά να την αποδεχτεί. Όλοι γνωρίζουμε τη γλυκιά γεύση της μελαγχολίας στα ερωτικά ζητήματα, και μάλλον όλοι έχουμε προσπαθήσει να την παρατείνουμε. Ο συγκεκριμένος άνθρωπος όμως έκανε ότι περνούσε από το χέρι του για να προσπεράσει το φαντασιστικό του δηλητήριο. Σε θύμωνε να τον βλέπεις να περιστρέφεται ξέφρενα στο “μ’ αγαπά – δε μ’ αγαπά” της εμμονής... Μόνος του. Η γεύση της Χυλόπιτας στην αρχή δεν είναι βέβαια ευχάριστη κατ’ ελάχιστον, όμως καθώς προχωρούν οι κουταλιές, με σταθερό τρόπο κανείς μπορεί να εκτιμήσει τις ιδιαίτερες αισθητικές της αρετές, όπως η ενδοσκοπική χαλάρωση και η νοσηματοδοτημένη αποδοχή. Ο καημένος νεαρός, μετέτρεψε το στόμα του σε

στομάχι, χωνεύοντας μόνος του, τις λέξεις που δεν είπε. Τι να κάνουμε; Η άρνηση να καταπιούμε τη Χυλόπιτα μερικές φορές μας μεταμορφώνει σε μηρυκαστικά.

Ένα από τα βασικά συστατικά της Χυλόπιτας, είναι η απόρριψη. Παρότι οι ερευνητές είναι δύσκολο να συμφωνήσουν περί τούτου, η απόρριψη θεωρείται από τα πλέον αναμφίβολα περιεχόμενα της ανθρώπινης ζωής, σχεδόν από τις αρχές της. Μάλιστα η ιδέα πως το ανθρώπινο βρέφος είναι ένα εξαιρετικά εγωκεντρικό πλάσμα, οδηγεί με σχετική σιγουριά στο συμπέρασμα πως οποιαδήποτε μορφή δυσφορίας, μπορεί να την αποδόσει(εφόσον έχει κατακτήσει μια στοιχειώδη αίσθηση εαυτού) σε μια θεϊκή ή γονεϊκή(για εκείνο το διάστημα είναι πρακτικά το ίδιο) απόρριψη. Το βρέφος αν σκεφτόταν, πιθανά θα οδηγούνταν στην ερώτηση: “τι θεός(η γονέας) είσαι εσύ που με αφήνεις να πονάω;” Κάπως έτσι μάλλον θα εισέπραξαν και τη Χυλόπιτα που τους επιφύλασσε ο Δημιουργός, οι πρωτόπλαστοι. Η Marie Louise von Frantz λέει περιπαιχτικά: “φανταστείτε τι συνέπειες θα είχε σε κάποιον να

ανακαλύψει ότι ο Θεός, δεν είναι ένας φιλικός φύλακας στο νηπιαγωγείο”.

Κάποιοι φτάνουν στο σημείο να σημειώσουν ότι το πιθανότερο είναι, στο διάβα της ζωής μας να έρθουμε αντιμέτωποι με περισσότερες απορρίψεις παρά με επιτυχίες. Όπως και να έχει, φαίνεται, πως μέρος της διατροφής ή ανατροφής μας(για ετούτο το άρθρο είναι πρακτικά το ίδιο) θα χρειαστεί ο άνθρωπος να αναπτύξει ανοχή στη Χυλόπιτα, ώστε να είναι και σε θέση να εκτιμήσει τη λεγόμενη άλλη πλευρά του πονεμένου νομίσματος.

Ιδιαίτερη προσοχή όμως. Η Χυλόπιτα είναι εξαιρετικά τοξική στις αρχές της ζωής. Θα φτάναμε στο σημείο να πούμε, πως η Χυλόπιτα τους πρώτους μήνες της ζωής θα πρέπει να αποφεύγεται καθώς οδηγεί σε διάλυση των εσωτερικών ιστών της βασικής μας εμπιστοσύνης, σε αποσύνδεση των δομών που καθορίζουν το αίσθημα συνέχειας της ύπαρξης μας και σε ακραίες περιπτώσεις σε ψυχικό θάνατο. Η Χυλόπιτα κατά τη παιδική ηλικία θα πρέπει να σερβίρεται σε μικρές δόσεις και μόνο όταν η

πραγματικότητα το απαιτεί, με ταυτόχρονη προσφορά άφθονης αποδοχής και ψυχραιμίας. Τούτο διαπιστωμένα, οδηγεί στην ικανότητα του οργανισμού να αντιδρά στις αποτυχίες με λιγότερο στρες και συνεπώς να είναι περισσότερο ικανός να εμπλουτίσει την εμπειρία και τη γνώση του.

Είναι λίγο πολύ, γνωστή η ιστορία πίσω το όνομα της Χυλόπιτας. Στις αρχές του 19ου αιώνα, ο Παρθένης Νένιμος, υποσχόταν ότι το γιατρικό του, ένας χυλός από σιτάρι, ήταν σε θέση να θεραπεύσει ή έστω να ανακουφίσει την απαρηγόρητη καρδιά, των χωρίς ανταπόκριση ερωτευμένων, ιδιαίτερα εφόσον η βρώση του επαναλαμβανόταν συχνά. Μας φαίνεται αστείο αλλά δεν έχουμε προχωρήσει και τόσο. Απλά σήμερα τα γιατρικά επιλογής είναι ενάμιση κιλό παγωτό, ή μερικά ποτήρια ούισκι. Όπως και να έχει η Χυλόπιτα(που το βασικό της συστατικό είναι κοινό με τα κόλλυβα), ενεργοποιεί το μηχανισμό του πένθους και οφείλουμε να αποδεχτούμε πως ο τωρινός μας πολιτισμός μας αφήνει ολότελα γυμνούς στους χειμώνες της

ψυχής. Θυμηθείτε τη θεά Δήμητρα που στη πένθιμη παραφορά της όταν έχασε τη κόρη της Περσεφόνη, από την απαγωγή του Άδη, καταράστηκε τη Γη να μη καρποφορήσει, καταδικάζοντας το κόσμο σε έναν ατέλειωτο χειμώνα. Θυμηθείτε πως αυτό ήταν το μόνο που έπεισε το Δία, να διατάξει την επιστροφή της Κόρης από τον Κάτω Κόσμο, έστω και για το μισό χρόνο. Θυμηθείτε τέλος, πως η Δήμητρα, έμαθε τους ανθρώπους να φυτεύουν το σιτάρι.

Η Χυλόπιτα, αυτό το διαβολικό “όχι” από τα χείλη του πιο αγγελικού πλάσματος, μας βάζει, η αλήθεια είναι πρόωρα στο μονοπάτι αποδοχής των απωλειών που έτσι και αλλιώς θα υποστούμε. Κατά κάποιο τρόπο και το “ναι” μια προαναγγελία του θανάτου του έρωτα είναι. Σε αυτή τη περίπτωση τη Χυλόπιτα μας τη σερβίρει βασανιστικά ο Χρόνος. Παρηγοριά στον άρρωστο θα μου πείτε. “Ναι” θα πω.

ΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΟΥ ΔΕΡΜΑΤΟΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Αν πλησιάζαμε έναν κοντινό μας άνθρωπο, και με το δάκτυλο μας σχηματίζαμε στον ώμο ή το λαιμό του: “Σ’ αγαπώ”, μικρή σημασία θα είχε η λέξη καθεαυτή. Διότι, αν το δάκτυλο μας κινούταν στο δέρμα του με τρυφερότητα, εκείνος θα έπαιρνε το μήνυμα, ανεξάρτητα από το αν θα κατάφερνε να αποκωδικοποιήσει τις κινήσεις μας ως γράμματα. Αν, από την άλλη χρησιμοποιούσαμε τα νύχια μας με κάποια σχετική βαρβαρότητα, μπήγοντας τα άκομψα, το πιθανότερο είναι να αντιδρούσε με ενόχληση, σα να του γράφαμε “σε μισώ”. Αν

τέλος, ο τρόπος μας ήταν τόσο αμφιθυμικός, που του προκαλούσε γαργάλημα, μάλλον δε θα μας άφηνε να συνεχίσουμε πέρα από το δεύτερο άλφα. Φαίνεται, πως το δέρμα διαθέτει μια δική του γλώσσα.

Το δέρμα είναι η επιφάνεια της ύπαρξης μας, που υπαινίσσεται το εσωτερικό της και άρα το βάθος της. Αποτελεί κρυψώνα και ταυτόχρονα εκδήλωση της ψυχής. Μεταφέρει μηνύματα, τα παραλλάσσει, τα αποκρύπτει. Είναι πηγή περηφάνιας αλλά και τοπίο ντροπής. Με τις μυρωδιές, τις ατέλειες, τις τρίχες, τις ουλές του μας υπενθυμίζει τη ζωική μας καταγωγή. Μέσα από το καλλωπισμό, το στόλισμα και τη φροντίδα του, μπορεί να γίνει καμβάς τέχνης και καθρέπτης της διαφοροποίησης μας. Ένας χωμάτινος άγγελος του πνεύματος μας.

Παρατηρώ το δέρμα μου, σημαίνει διαλογίζομαι πάνω στον εαυτό μου. Διότι το δέρμα κραυγάζει μέσα από τα εκζέματα του. Ανακουφίζει μέσα από την απαλότητα του. Μας ταξιδεύει με τις αποχρώσεις του και μας αιφνιδιάζει με τις δυσοίωνες ελιές του. Το δέρμα

επίσης αφηγείται:

“Τα σημάδια στα γόνατα! Σκιερά φαντάσματα πόνου και ανεμελιάς. Κοιτάζοντας τα καλύτερα θυμάμαι. Το τρέξιμο στη γειτονιά, το αναπόφευκτο χτύπημα, το ζωηρό αίμα... ύστερα τα γέρικα χέρια που το καθαρίζουν, το ιώδιο που σαν μια δεύτερη στρώση θεραπευτικού αίματος με κάνει να τσούζω, ακόμη πιο ύστερα τα μυστήρια λόγια: μέχρι να παντρευτείς θα έχει περάσει.”

Από την ώρα που γεννιόμαστε, φαίνεται πως το δέρμα με τις συγκεχυμένες αισθήσεις του μας πληροφορεί για τον κόσμο: Μας κρατάνε, μας χαϊδεύουν, μας πλένουν, μας σπρώχνουν, μας πιέζουν, μας πονάνε. Το δέρμα επίσης ευαίσθητο σε ποιότητες όπως ζεστό- κρύο, υγρό- στεγνό κτλ, παρακολουθεί βουβά την περιοδικότητα των περιβαλλοντικών αλλαγών, δίνοντας το έναυσμα για την κατανόηση της ψυχικής κίνησης έστω και αν αυτή συμβαίνει ανεξάρτητα από τη θέληση μας.

Ο Didier Anzieu, περιγράφει τρεις λειτουργίες του δέρματος, στο βιβλίο του Skin Ego, που

χρησιμοποίησε το βιολογικό μας δέρμα για να περιγράψει την αλληγορία του δέρματος ως ψυχικό όργανο. Καταρχήν είδε το δέρμα ως θύλακα που εμπεριέχει και συγκρατεί εσωτερικά τη καλοσύνη και το αίσθημα του γεμίσματος που προέρχονται από το τάισμα, τη φροντίδα και το μπάνιο. Μετά αναγνώρισε τη λειτουργία του ως σύνορο, που αποτρέπει τη διείσδυση της επιθετικότητας και του απληστίας των άλλων ανθρώπων. Τέλος, αποτελεί έναν τόπο επικοινωνίας, όπου τα αγγίγματα μεταφέρουν σημαντικά μηνύματα. Μερικά μάλιστα από αυτά χαράσσονται για πάντα, όπως ένα τραυματικό άγγιγμα, ή ακόμη και η απουσία του αγγίγματος.

Αν πιστέψουμε τον Anzieu, πως στην αρχή διαθέτουμε ένα φαντασιωσικό “κοινό δέρμα” με τη μητέρα μας, τότε ίσως κατανοήσουμε γιατί στις πρωτόγονες κοινωνίες το δέρμα πιστευόταν πως κουβαλούσε το “μάννα” και συνεπώς ήταν ανάλογο της αιώνιας άφθαρτης ψυχής(δείτε και το Skin Disease, A message from the Soul της Anne Maguire). Από τον Δία και την ασπίδα από το δέρμα της Αμάλθειας, τον Ηρακλή και το

Λιοντάρι της Νεμέας, έως το Leonardo di Caprio και το δέρμα της αρκούδας, είτε κατορθώνουμε θαύματα, είτε κερδίζουμε τα όσκαρ, το δέρμα μας θεραπεύει, μας προστατεύει από τους εχθρούς, μας προσδίδει θαυμάσιες ψυχικές ιδιότητες. Φορώντας το δέρμα του λιονταριού, ο Ηρακλής γίνεται ο ίδιος λιοντάρι. Αν με τσιμπήσει ένα κουνούπι κάποιο βράδυ που είμαι μόνος μου, ίσως κάπου στη πλάτη, γίνομαι και εγώ ένα αβοήθητο κουνούπι που “πετάει” από γωνία σε γωνία, μουρμουρίζοντας.

Τούτη η παράδοξη αντίληψη, φτάνει έως και σήμερα κάνοντας τον ερωτευμένο να ανατριχιάζει από το άγγιγμα της αγαπημένης του. Κάνει τον έφηβο να αποφεύγει να πλυθεί στο σημείο που τον ακούμπησε έστω και τυχαία ο λατρεμένος του ροκ σταρ. Μέσω του δέρματος λοιπόν, γίνεται μια “μετάδοση” στο εσωτερικό μας της ψυχής, του άλλου, όπως κυλά το ζεστό και ικανοποιητικό γάλα κατά το θηλασμό, που μας γεμίζει μαγικά, προσφέροντας άφθονα το δώρο της ζωής.

Όμως το δέρμα, μπορεί επίσης να

προειδοποιήσει για την κακία του άλλου που θεωρείται κολλητική. Τα σημάδια της λέπρας γέμιζαν με τρόμο τις ψυχές των ανθρώπων σαν φριχτές σφραγίδες των αμαρτιών των κολασμένων πασχόντων. Τους απομάκρυναν σε απομονωμένα νησιά, σε φριχτά λεπροκομεία. Το δέρμα σαν το πανί του κινηματογράφου, μετατρέπεται σε οθόνη των ψυχικών αναταραχών. Όπως το δέρμα του ασθενή που αυτοτραυματίζεται. Κραυγές πόνου, θυμού, απελπισίας, που μετατρέπονται σε “ουλές-στόματα” που καταμαρτυρούν τις προσπάθειες τιμωρίας και ανακούφισης. Στόματα χαραγμένα στη σωματική μεμβράνη που πνίγει. Μερικές φορές γίνονται τόσα πολλά που καθιστούν το δέρμα έναν ακατανόητο πύργο της Βαβέλ. Το δέρμα τότε, αλλά και σε άλλες περιπτώσεις χρειάζεται ένας ψύχραιμο μεταφραστή.

Το δέρμα ώρες ώρες, γίνεται ένας απαίσιος προδότης. Αν η ντροπή είναι το συναίσθημα που απαιτεί επειγόντως να ανοίξει η γη να μας καταπιεί για να κρυφτούμε, το δέρμα φροντίζει να μας ρουφιανέψει, μεταμορφώνοντας μας σε

αμήχανες παπαρούνες. Οι ιδρωμένες μας παλάμες, σε μια ερωτική πρώτη χειραψία, αποκαλύπτουν ίσως το βάθος της ανάγκης μας. Ακόμη πολλές φορές, προσπαθώντας να αφηγηθούμε ψύχραιμα, μια ενοχλητική ιστορία που μας εκνεύρισε φοβερά, ο λαιμός μας γεμίζει με κατακόκκινες εκρήξεις που ακυρώνουν το διανοητικό μας προσωπείο. Στα εκζέματα[εκ + ζέω(=βράζω)] το δέρμα βράζει από την επιθυμία του, πιθανόν για ένα διαφορετικό άγγιγμα στη ψυχή. Άλλες φορές το δέρμα γίνεται οιωνός, μιας δυσλειτουργίας ενός εσωτερικού οργάνου.

Προδότης τελικά ή αγγελιοφόρος; Ένα είναι σίγουρο. Το δέρμα είναι σύμβολο της αναγέννησης και της μεταμόρφωσης, ως ένα όργανο αέναα ανανεούμενο. Κορυφαία αναπαράσταση αυτού του συμβολισμού είναι το δέρμα του φιδιού, που κάθε χρόνο ανανεώνεται ολοκληρωτικά, καθιστώντας το άδικα στιγματισμένο ερπετό, σε έμβλημα γονιμότητας. Πόσο παράδοξο είναι αλήθεια, η επιφάνεια της ύπαρξης μας, αυτό που με μια πρώτη ματιά είναι αρκετά σταθερό και επίμονα όμοιο, να αποτελεί

και το σύμβολο της αλλαγής. Η καλή λειτουργία του οφείλεται στη διαρκή μα βουβή ανανέωση του. Άλλες φορές πάλι φλέγεται, από φαγούρες, καψίματα, στίγματα. Εκεί μας αναγκάζει να το κοιτάξουμε, ίσως μερικές φορές και να το αγγίξουμε περισσότερο από το συνηθισμένο. Το δέρμα επίσης γερνάει, χάνει την ελαστικότητα του, μας πείθει να πιστεύουμε σε θαυματουργές κρέμες. Μας υπενθυμίζει αυτό που ίσως δε θέλουμε να αναλογιζόμαστε. Το δέρμα επίσης είναι το πρώτο που “εξαφανίζεται” όταν παύουμε να ζούμε.

Το δέρμα λοιπόν είτε ως επιφάνεια, είτε ως βάθος, είναι απεικόνιση της ψυχής, ίσως μερικές φορές η ίδια η ψυχή. Προδότης ή αγγελιοφόρος είναι το μόνιμο ερώτημα που έχουμε σχετικά με τη ψυχή μας σχεδόν πάντα. Η έκφραση “το ένιωσα στο πετσί μου”, από που βρίσκει τάχα την απαραίμιλλη δύναμη της; Το δέρμα αναπνέει αθόρυβα πολύ μακριά από την επίγνωση μου, αυτοθεραπεύεται από τις πληγές του μακριά από τη συνειδητή μου προσπάθεια. Έχει λοιπόν μια ιδιότυπη μυστικοπάθεια όπως ο ύπνος και τα

όνειρα. Άλλες φορές, με κάνει να υποφέρω από τη φαγούρα του, με αναγκάζει να το ξύνω όπως ο σκύλος που ψάχνει μανιωδώς το κόκκαλο του. Με κάνει να θέλω να αλλάξω δέρμα! Να αλλάξω ζωή.

Για το τέλος, θα ήθελα να επιστρέψω στο πρώτο άθλο του Ηρακλή. Προσπαθώντας να σκοτώσει το αιμοβόρικο λιοντάρι της Νεμέας, διαπίστωσε πως τα σιδερένια βέλη του, δε μπορούσαν να τρυπήσουν τη σάρκα του αχόρταγου θηρίου. Έπρεπε λοιπόν να εγκαταλείψει την ελπίδα να το αποτελειώσει από απόσταση και πράγματι πάλεψε με γυμνά χέρια, στραγγαλίζοντας το. Όπως κάθε θριαμβευτής, χρειαζόταν μια απόδειξη της επιτυχίας του και σκέφτηκε να του βγάλει το δέρμα και να το φορέσει. Παρατήρησε όμως πως τα εργαλεία του δε μπορούσαν να το επιτύχουν αυτό και έτσι, ύστερα από κάποια ολιγόωρη απελπισία, είχε την ιδέα να χρησιμοποιήσει τα σκληρά νύχια του ίδιου του ζώου. Τούτο πέτυχε.

Νομίζω πως στην αλληγορική του πλευρά ο μύθος μας ενημερώνει ποιητικά για ορισμένα

πραγματα. Πρώτον στη μάχη μας με τα ένστικτα, δε μπορούμε να έχουμε ιδιαίτερη επιτυχία με διανοητικά τρικ και λύσεις από απόσταση, όπως τα βέλη. Το δέρμα, δηλαδή η ψυχή του ζώου, μέσα μας έχει τεράστια δύναμη ώστε να πληγεί από την εκλογίκευση. Δεύτερον η μάχη πρέπει να γίνει μέσω του αγγίγματος, και για τούτο θα πρέπει να έχουμε επαρκώς δυνατό δέρμα και εμείς. Τρίτον, για να κατανοήσουμε το θηρίο και να απολαύσουμε τα δώρα του, χρειάζεται να χρησιμοποιήσουμε τα ίδια του τα νύχια. Με άλλα λόγια να γνωρίσουμε τη Σκιά μας, το κρυμμένο θηρίο μέσα μας. Τέταρτον, να φορέσουμε το δέρμα του, να γίνουμε λιοντάρια, δέρμα πάνω στο δέρμα, ψυχή δίπλα στη ψυχή...

ΑΥΤΟ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΠΙΠΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΔΩΡΗ ΔΡΟΥΛΙΑ

Πραγματικά, είναι άξιο απορίας τι θα μπορούσε να προσφέρει ακόμα ένα κείμενο που να ασχολείται με τις επιπτώσεις της σατανικής έμπνευσης του Ρενέ Μαγκρίτ να ζωγραφίσει μια πίπα και από κάτω ακριβώς από την εικόνα να γράψει λίγο διδακτικά, σχεδόν δασκαλίστικα, τη φράση «Αυτό δεν είναι μια πίπα». Η μοίρα της τέχνης όμως αυτή είναι. Να εξαντλείται από την απελπισία μας να μας μιλήσει. Ακόμα και τα γράμματα στον πίνακα έχουν κάτι που θυμίζει γραφή με κιμωλία πάνω σε μαυροπίνακα σχολείου. Λόλα, να ένα

μήλο. Αυτό είναι μια μπάλα. Η διαφορά της συγκεκριμένης διδαχής είναι πως η δήλωση αντιφάσκει, προφανώς, με την αίσθηση που αυτομάτως μας δημιουργείται πως βλέπουμε μια πίπα. Άρα και η ίδια η διδαχή ακυρώνει τον εαυτό της. «Αυτό δεν είναι μια διδαχή».

Είναι προφανές, και όλο το μυστικό βρίσκεται εκεί, πως αυτό που βλέπουμε είναι η αναπαράσταση μιας πίπας και τίποτα παραπάνω. Ας ακολουθήσουμε τον ίδιο τον Μαγκρίτ. “Η περίφημη πίπα... Με έχουν κατηγορήσει πολλοί για ' αυτή. Και όμως... Μπορείτε να την γεμίσετε με καπνό; Όχι, γιατί απλώς είναι μια εικόνα και τίποτα περισσότερο. Εάν είχα γράψει «αυτό είναι μια πίπα» θα έλεγα ψέματα”. Είναι τόσο πειστικός που σε εκνευρίζει. Ο πίνακας ονομάζεται “ Η προδοσία των εικόνων» και όλοι γνωρίζουμε πως μπορεί να νιώσουμε όντας προδομένοι.

Την τάση των πραγμάτων να γίνονται σχεδόν πάντα πιο περίπλοκα ο Μαγκρίτ την υπηρέτησε με θρησκευτική ευλάβεια. Δημιούργησε άλλον ένα πίνακα σχετικό με την “Προδοσία των εικόνων” αυτή τη φορά όμως, αυτό που

αναπαριστάται είναι η ίδια εικόνα με την διάσημη υποσημείωση, η οποία όμως πλέον είναι εντός αυστηρού πλαισίου, το καβαλέτο ενός ζωγράφου, τοποθετημένο εντός ενός δωματίου με ξύλινο πάτωμα. Ο προηγούμενος πίνακας έγινε πίνακας εντός ενός άλλου πίνακα. Το μυστήριο της υπόθεσης (ο τίτλος του δεύτερου έργου είναι "Τα δυο μυστήρια") είναι μια άλλη, τεράστια πίπα, πιο μουντή, λιγότερο προσεγμένη ίσως από αυτή του πίνακα, που φαίνεται να αιωρείται στο κενό. Μας λείπει επίσης το σημείο αναφοράς που θα μας επέτρεπε να ξεχωρίσουμε το πραγματικό μέγεθος αυτής της αιωρούμενης πίπας. Είναι μπροστά από το καβαλέτο και μας φαίνεται τόσο μεγάλη; Ή είναι πίσω και το μέγεθός της είναι τεράστιο; Σε ένα ρεαλιστικό τοπίο εμφανίζεται μια ακαθόριστη, αρχετυπική πίπα. Αν σκεφτούμε για τη σχέση των δυο έργων, είναι σαν ο ζωγράφος να είχε ζουμάρει στην πρώτη περίπτωση και ανοίγοντάς μας το πεδίο στη δεύτερη, μας ανέδειξε μια δεύτερη προδοσία. Μυστήρια πράγματα.

Γιατί να φλυαρούμε για δυο πίνακες, από τη

στιγμή κιάλας που έχουν ειπωθεί τόσα πολλά γι' αυτούς; Αν θέλαμε να προχωρήσουμε σε περισπούδαστες αναλύσεις για το τι είναι ορατό, πραγματικό και κατά πόσο ο κόσμος μπορεί να γίνει γνωστός ή όχι ή τελικά ποια είναι η θέση της ζωγραφικής εντός αυτών των προβληματισμών ούτως ή άλλως θα απογοητευόμασταν από το αποτέλεσμα. Το έχουν πάθει κι ' άλλοι.

Αυτό που ίσως να κάνει την Ψυχολογία να ενδιαφερθεί για τα δυο αυτά έργα είναι φυσικά, κατά πρώτο λόγο, η απλότητα της διατύπωσης. Φαινομενικά, αντιφάσκει με το προφανές. Ποιος έχει το δικαίωμα, σε μια θεραπευτική σχέση, να το σκέφτεται; Ένας θεραπευόμενος είναι σίγουρα εκτεθειμένος στο είδος μιας τέτοιας δήλωσης. Έχει μπροστά του έναν θεραπευτή, τη διάταξη του θεραπευτικού χώρου και όλες τις ιδέες που συνοδεύουν την αντίληψη του για το τι είναι η θεραπεία. Ανά πάσα ώρα και στιγμή μπορεί να υποσημειώσει στην αναπαράστασή του "Αυτό δεν είναι θεραπεία", δήλωση σίγουρα καθόλου ευχάριστη για οποιονδήποτε θεραπευτή. Αυτό που συμβαίνει όμως είναι κατά κάποιο τρόπο

αντίστροφο. Το αίτημα της θεραπείας είναι σίγουρα ο υποκειμενικός πόνος που προκαλείται από τον τρόπο με τον οποίο ο ασθενής προσπαθεί να κατακτήσει την ικανοποίηση, η οποία όμως δεν φαίνεται να έρχεται. Γιατί όμως; Ο ίδιος ο Μαγκρίτ μας έχει δώσει μια απάντηση: Μπορείτε να τη γεμίσετε με καπνό; Όχι, είναι απλώς μια εικόνα τίποτα περισσότερο. Αν όλα ήταν θέμα πειθούς, το ζήτημα θα λυνόταν στα γρήγορα. Οποιοσδήποτε θα μπορούσε να χτίσει επαρκή επιχειρήματα για το πως αποτυγχάνουμε μέσω των κατεστημένων τρόπων που αναπαριστούμε τον εαυτό μας και τις σχέσεις του να βρούμε την ικανοποίηση. “Το να κλείνεται στο σπίτι δεν σε βοηθάει”, “Είσαι εγκλωβισμένος σε μια σχέση που δε σε ικανοποιεί” κλπ. Ποιός ή τι αντιστέκεται λοιπόν; Τι συντηρεί την αιχμαλωσία σε μια αναπαράσταση για την οποία, το υποκείμενο που υποφέρει, είναι σίγουρο για την πραγματικότητά της και της εναποθέτει ευλαβικά την ελπίδα του; Ε, λοιπόν είναι το τίμημα, η θυσία προκειμένου να αποφευχθεί ένα μεγαλύτερο κακό.

Ο Μαγκρίτ δημιούργησε έναν κενό χώρο

ανάμεσα στην βεβαιότητα της αναπαράστασης και στην δυνατότητά μας να μιλάμε γι ' αυτή. Η πληρότητα και ταυτότητα του αναπαριστώμενου αντικειμένου (με όλο το συναισθηματικό φορτίο του) έχει υποστεί μια ρωγμή από την οποία χάνει ενοχλητικό και άβολο, το κενό. Αυτό το κενό θα αποφύγει με κάθε τρόπο το υποκείμενο που υποφέρει. Θα επιμείνει ηρωικά πως "Αυτό δεν μπορεί παρά να είναι μια πίπα" ή "Η μητέρα μου φταίει για όλα" ή "Αποτυγχάνω σε όλα" ή, όταν απλώς κάποιος δε μπορεί να απαλλαχθεί από το να φορτώνεται ευθύνες που δεν του αναλογούν. Με αυτό τον οπλισμό διατηρείται η συνοχή που αποτρέπει την απογοητευτική υπόθεση πως ίσως και να μην υπάρχει τίποτε άλλο να αντικαταστήσει το γνώριμο. Αν θέλουμε να αποφύγουμε το ανυπόφορο της έλλειψης μπορεί και να χρειαστεί να συντηρούμε μια επίπονη και βλαβερή βεβαιότητα. Βρισκόμαστε στο Βασίλειο της αντίστασης.

Πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί η δύναμη της υποσημείωσης του πίνακα χωρίς να προσβάλλει τον κόσμο του ανθρώπου που αναζητά βοήθεια;

Κατά την γνώμη μου πρόκειται για ένα πανίσχυρο ξόρκι που πρέπει να προφέρεται με σύνεση ή ακόμη και καθόλου. Ακόμα και για αυτό μπορεί να ισχύει "Αυτό δεν είναι ξόρκι". Το μυστικό είναι πως αν ο θεραπευτής θέλει να αναλάβει τη θέση αυτού που θα αρνηθεί την βεβαιότητα της ύπαρξης της αναπαράστασης μιας "πίπας" οφείλει να σηκώσει το βάρος της αναπλήρωσης του ενδεχόμενου κενού. Πρόκειται για ένα πολύ δύσκολο έργο καθώς μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπος με το να γίνει ο ίδιος το αντικείμενο της απελπισίας του πελάτη του. Χρειάζεται μεγάλη αυτοσυγκράτηση από μέρους του θεραπευτή και πολύ θάρρος από τη μεριά του θεραπευόμενου η αναδρομή σε όλα όσα κάθε σύμβολο σημαίνει. Το σύμβολο είναι ρευστό και παιχνιδιάρικο, συνδεδεμένο μα το ασυνείδητο και σχεδόν ποτέ δεν σημαίνει το ίδιο πράγμα, πόσο μάλλον τον εαυτό του. Πόσο επίπονο μπορεί να είναι αυτό για κάποιον που έχει ξεχάσει τι είναι το παιχνίδι... "Η προδοσία των εικόνων" είναι το εναρκτήριο λάκτισμα της θεραπείας.

Πρέπει να αναρωτηθούμε τι μας λέει ο

δεύτερος πίνακας. Αν περιμέναμε απάντηση από τον ζωγράφο πιθανότατα δε θα μέναμε ικανοποιημένοι καθώς έχουμε ήδη δυσκολευτεί από την απλότητα του πρώτου. Γιατί άραγε, να ανοίξει το πεδίο, και την απλότητα του "Αυτό δεν είναι μια πίπα" να την οριοθετήσει σε ένα πίνακα εντός ενός καινούριου; Για τον τίτλο, ούτε συζήτηση φυσικά καθώς ο συγκεκριμένος ζωγράφος ήταν διαβόητος προβοκάτορας, πέρα από τη θεματολογία του, και στην ονομασία των έργων του.

Το μυστικό του δεύτερου πίνακα είναι, εδώ φυσικά δεν υποστηρίζω πως αυτή ήταν η πρόθεση του Μαγκρίτ, η οπτική του. Αυτός που έχει τον ρόλο του θεραπευτή δεν έχει πει όλη την αλήθεια. Έχει ήδη διαπράξει μια μικρή απάτη ή αν δεν θέλουμε να του προσάψουμε κάτι τέτοιο, δεν έχει πει όλη την αλήθεια. Για να λέμε και τα πράγματα με το όνομά τους, δε τον ρώτησε και κανείς. Εξ αρχής, θεραπευτής και θεραπευόμενος έχουν διαφορετική εικόνα. Ο θεραπευόμενος είναι αιχμαλωτισμένος στην αναζήτηση της

πραγματικότητας της αναπαράστασης της πίπας. Όσο και ένα βρέφος στο βλέμμα της μητέρας του. Η απώλειά του είναι καταστροφική αν δεν συνοδεύεται από ισχυρές δόσεις παρηγοριάς, και με την πάροδο του χρόνου, της ικανότητας της αυτοϊασης. Είναι πεπεισμένος καθώς είναι και το μόνο αντικείμενο που μαγνητίζει το βλέμμα. Ο θεραπευτής όμως βρίσκεται σε διαφορετική θέση γι ' αυτό και η εικόνα που έχει είναι του δεύτερου πίνακα. Η αναπαράσταση μιας αναπαράστασης! Ξέρει με βεβαιότητα πως το καθηλωμένο βλέμμα δε θα μπορέσει να αντέξει τον απότομο αφανισμό του αντικειμένου. Κάτι άλλο πρέπει να μπει στη θέση του. Το απλό μήνυμα του πρώτου πίνακα είναι κάτι που μόνο εκ των υστέρων μπορεί ακουστεί σαν ηχώ έπειτα από μια τεράστια αλλαγή οπτικής. Το ξόρκι μπορεί να λειτουργήσει μόνο περιχαρακωμένο αφού έχει προηγηθεί η ξεδίπλωση των άπειρων επαναλήψεων που μπορεί να προσφέρει το άνοιγμα του πεδίου. Κατά μια έννοια αυτός που υποφέρει πρέπει να έρθει στην θέση του θεραπευτή για να μπορέσει να απαλλαχθεί από τα μάγια που τον

καθηλώνουν στην ακινησία και στην ακατανόητη αποτυχία να γεμίσει με καπνό μια αναπαράσταση που ήταν πεπεισμένος πως επρόκειτο για μια πίπα. Τι γίνεται όμως με την μυστηριώδη πίπα που αιωρείται στο κενό; Δεν φαίνεται να έχει σχέση με τον κόσμο των αναπαραστάσεων αλλιώς θα είχαμε μόνο ένα πίνακα εντός ενός άλλου πίνακα, μια αναπαράσταση για μια άλλη αναπαράσταση. Το περίεργο είναι πως οποιαδήποτε παράσταση και να μπει στο πλαίσιο, ένα ποτήρι, ένα πρόσωπο ή ότι άλλο σκεφθείτε, η αλήθεια της δήλωσης θα εμμένει. «Αυτό δεν είναι μια πίπα». Νομίζω πως αυτή η μυστηριώδης μορφή που εμφανίζεται στην αριστερή πλευρά είναι το ολοκληρωτικά χαμένο αντικείμενο, το πρότυπο που θα μας αναγκάσει να γίνουμε κάτι σαν καλλιτέχνες της ίδιας μας της ζωής. Είναι η πρώτη βεβαιότητα που ύστερα από την απώλειά της πρέπει να τοποθετούμε μονίμως κάτι στη θέση της. Η μαγεία της χωρίς όρους φροντίδας της μητέρας δεν έχει ακριβώς χαθεί, παραμένει στον πυρήνα της ύπαρξης μας σα μαύρη τρύπα. Για να μη χαθούμε εντός της

χρειαζόμαστε την αυτόνομη ικανοποίηση της ατέλειωτης αντικατάστασής της. Τελικά ίσως η πηγή της ικανοποίησής μας δεν είναι το εξαντλητικό βύζαγμα αυτού που έχουμε πεισθεί πως είναι αληθινό αλλά η τέχνη του να αντέχουμε την αβεβαιότητα. «Αυτό δεν είναι η Μητέρα σου».

Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Προδοσία. Λέξη που μοιάζει να αναδύεται από το τελευταίο κύκλο της κόλασης, τα κακορίζικα μάτια του Εφιάλτη και τη χορταστική μα καταραμένη σκιά της συκιάς. Σαν στίγματα περιφέρουμε τα τραύματα μας, αποδείξεις των φρικτών προδοσιών που έχουμε υποστεί. Πληγές σταύρωσης στο ψυχικό μας σώμα, που προσδοκούμε να θεραπεύσουμε μέσα σε μια σχέση εμπιστοσύνης ή τις διαιώνουμε μέσα από κυνική παραίτηση- επανάληψη: “Και εγώ που έτρωγα ξύλο, τι έπαθα;” Προδοσία και

εμπιστοσύνη μοιάζουν να έχουν συγγένεια αίματος, όπως αυτή του Κάιν με τον Άβελ. Αλήθεια πως θα ήταν δυνατόν να υπάρχει η μία χωρίς την άλλη; Πως θα ήταν δυνατόν να μπορεί κανείς να προδοθεί, χωρίς να έχει πρώτα πιστέψει; Ή τι νόημα θα είχε η αφοσίωση, χωρίς το ενδεχόμενο της προδοσίας;

Οι θεραπευτικές ώρες, είναι γεμάτες από αφηγήσεις μη τήρησης “συμφωνιών”. Άπειροι μηρυκαστικοί εξορκισμοί στον παντοτινό, προσωπικό μας Ιούδα: “τον πίστεψα μα με πλήγωσε”, “ο μπαμπάς ξόδευε τα λεφτά της οικογένειας στο τζόγο”, “η μάνα μου έφυγε, όταν ήμουν πέντε χρονών”, “το σώμα μου με εγκατέλειψε... αρρώστησα”, “θέλω να κόψω το τσιγάρο αλλά δε μπορώ”, “ούτε εσείς, τελικά με καταλαβαίνετε”. Πικρά δάκρυα και αλμυροί θυμοί, είναι τα κεράσματα της προδοσίας για τον γάμο μας μαζί της. Όρκoi εκδίκησης ή θυσίας, μαρτυρούν την ιερή μας σχέση. Μας επισκέπτεται σαν φάντασμα λίγο πριν κοιμηθούμε, ανακατεύοντας τα ιδρωμένα σεντόνια με τα όνειρα μας. Μας υποψιάζει χαιρέκακα, πίσω από

τη πλάτη υποσχέσεων που μοιάζουν αληθινές. Χασκογελάει με την αφέλεια της ελπίδας. Η προδοσία, είναι ένας/μία πιστός/ή σύζυγος που σιχαινόμαστε.

Ο Ronald Fairbain, Άγγλος ψυχαναλυτής και ένας εκ των πατέρων της θεωρίας των σχέσεων αντικειμένου, που ασχολούνταν με κακοποιημένα παιδιά, παραξενεύτηκε με τη παρατήρηση πως όσο περισσότερο εκείνα είχαν κακοποιηθεί και άρα προδοθεί από τους γονείς τους, τόσο ισχυρότερους ψυχικούς δεσμούς ανέπτυξαν μαζί τους. Αυτό τον οδήγησε στη δική του προδοσία απέναντι στο ορθόδοξο ψυχαναλυτικό δόγμα, οραματιζόμενος τη πρωταρχικότητα της ανάγκης μας για σχέσεις έναντι της Αρχής της Ηδονής. Ακόμη ακόμη, ο Freud είπε κάποτε στον Jung, που τον θεωρούσε κληρονόμο του διανοητικού του οικοδομήματος: “Αγαπημένε μου Jung, υποσχέσου μου, ότι ποτέ δεν θα εγκαταλείψεις τη σεξουαλική θεωρία”. Μια προδοσία που πλήρωσε ακριβά μεν ο Jung, ύστερα από την διακοπή των σχέσεων τους με την λεγόμενη “δημιουργική ασθένεια” του, φτάνοντας όμως δε, σε απίστευτα

βάθη ανακαλύψεων που δεν είχε υποψιαστεί.

Ο σκύλος, λέμε ότι είναι το πιο πιστό ζώο στον άνθρωπο. Είναι ένα πλάσμα με συγκινητική αφοσίωση και αγάπη. Όποιος είναι ευλογημένος να έχει μια τέτοια σχέση, το γνωρίζει καλά. Ποιος όμως θα μπορούσε να φανταστεί, πως το πολυαγαπημένο μας τετράποδο σχετίζεται με μια πικρή ιστορία προδοσίας; Υπάρχει μια αφήγηση λοιπόν που προσπαθεί να εξηγήσει την ιδιαίτερη σχέση μας μαζί του: “Πριν πολλά χρόνια, τα ζώα ζούσαν με ειρήνη και αρμονία. Τότε εμφανίστηκε ο άνθρωπος, με όλη τη γνωστή αλαζονεία του, και κατέστρεψε και σκότωνε. Τελικά τα ζώα έκαναν συμβούλιο και αποφάσισαν να συνδυάσουν τις ικανότητες τους για να τον εξολοθρεύσουν ενώ κοιμόταν. Ο σκύλος που ξάπλωνε, αμέριμνα τάχα, παραδίπλα τα άκουσε όλα, προειδοποίησε τον άνθρωπο και έτσι το σχέδιο απέτυχε. Τα υπόλοιπα ζώα, προδομένα, καταράστηκαν τον σκύλο να είναι αιώνια εξαρτημένος από τον άνθρωπο.” (The symbol of the dog in the human psyche, Eleonora M. Woloy, σελ. 5). Ευχαριστούμε, λατρεμένε μας προδότη!

Η προδοσία, επίσης, κρύβεται σε μέρη που κανείς δε μπορεί να φανταστεί. Ας πάρουμε για παράδειγμα τον πιο διαδεδομένο μαθηματικό τύπο του έρωτα που κανείς βλέπει να επαναλαμβάνεται μονότονα σε παγκάκια, κορμούς δέντρων, δημόσια αποχωρητήρια: $A+B=LFE$. Για χρόνια προσπερνούσα ετούτη τη ρομαντική κοινοτοπία, χωρίς να υποψιάζομαι πως στο παρασκήνιο της προεφηβικής της αθωότητας, έκρυβε μια καταπληκτική υπόθεση. Πως μια πρόσθεση δύο ψηφίων, οδηγεί σε ένα αποτέλεσμα με τρία. Ποιος αλήθεια να είναι ο τρίτος; Να είναι ένα παιδί- καρπός της ένωσης; Να είναι ένας αντίζηλος που απειλεί την ερωτική συγχώνευση; Να είναι οι μισητές πλευρές του άλλου, που αχνοφαίνονται όταν ο έρωτας ξεκινά να ξεθωριάζει; Ή να είναι η δική μας σκοτεινή πίσω αυλή, που ανθίζουν η κτητικότητα, ο ανταγωνισμός, ο εγωισμός και ο φθόνος; Ο προδότης είναι ο αχθοφόρος που μας ακολουθεί μνησικάκα, καθώς ανεβαίνουμε μακάριοι προς τη γαμήλια σουίτα, ξέροντας πως αργά ή γρήγορα θα ανοίξουμε τις αποσκευές που για λίγα

αργύρια, εκείνος κουβαλάει.

Ο Hillman προειδοποιεί: “Αυτό που κανείς λαχταρά, είναι μια κατάσταση μέσα στην οποία είναι προστατευμένος από τη δική του κακοπιστία και αμφιθυμία”. (A Blue Fire, James Hillman, σελ. 277). Ετούτο είναι που μας κάνει να ανατριχιάζουμε στην υποψία της προδοσίας. Το Εγώ, εξαιρετικά εύκολα αποδίδει τη δολιότητα της προδοσίας σε οτιδήποτε έξω από αυτό. Φταίνε οι τοξικοί άλλοι, οι καταστάσεις ή η τύχη. Δεν έχει και άδικο τις περισσότερες φορές. Ξεχνά όμως, πως η ίδια του η ύπαρξη είναι αποτέλεσμα της αναγκαίας αναπτυξιακής προδοσίας στη παιδικότητα μας, στις πλευρές μας που αδυνατούν να κοινωνικοποιηθούν, στα απομεινάρια της πρωτόγονης μας παρόρμησης. Κανείς δε μπορεί να το κατηγορήσει γι’ αυτό. Ποιος, αν είναι έντιμος απέναντι στους νόμους της αναγκαιότητας, θα μπορούσε δίχως δεύτερη σκέψη να καταδικάσει τον Ιούδα, που απλώς είχε το μερτικό του στο προαποφασισμένο σενάριο του Θείου Δράματος;

Η αλήθεια όμως παραμένει. Το Εγώ είναι ένας

προδότης και όπως οι περισσότεροι, έχει μια καλή δικαιολογία για τις πράξεις του. Συνήθως το καταλαβαίνουμε κάπως αργά στη ζωή, νοσταλγώντας με αυτολύπηση τη ζωή που δε ζήσαμε. Για πόσο ηλίθιες ματαιοδοξίες, αλήθεια, προδώσαμε τον εαυτό μας! Το καταλαβαίνουμε, επίσης αναδρομικά στο πένθος. Ποτέ δεν έχουμε κάνει αρκετά, γι' αυτόν που έφυγε. Θα έπρεπε, να έχουμε υπάρξει ολότελα αφοσιωμένοι στην ανακούφιση του. Ο θάνατος με τον ένα ή τον άλλο τρόπο είναι ο μεγάλος καταδότης, των δικών μας προδοσιών. Μας εξαναγκάζει πολλές φορές να σταθούμε με ειλικρίνεια στον καθρέπτη. Να τις εξομολογηθούμε έστω ψιθυριστά. Αν δε καταφέρουμε καν αυτό, τότε έχουμε διαπράξει την εσχάτη προδοσία της απόλυτα ανεξέταστης ζωής.

Ο Ναρκισσιστής είναι ένα πρόσωπο, όπου κανείς μπορεί να αγναντέψει κλινικά, τις ιδιαίτερες αποχρώσεις της προδοσίας. Από τη μία, αδυνατεί να δεθεί πιστά με οποιοδήποτε άτομο, ενώ ταυτόχρονα απαιτεί την απόλυτη αφοσίωση και προσοχή. Ο ίδιος κατανοεί την δική του

έλλειψη αξιοπιστίας ως απόλυτα δικαιολογημένη, ενώ η παραμικρή κριτική στο πρόσωπο του είναι μια κακόβουλη προσβολή της εμπιστοσύνης του. Ο Ναρκισσιστής είναι ταυτόχρονα ανενδοίαστος προδότης και διαρκώς προδομένος. Ιησούς και Ιούδας, Λεωνίδας και Εφιάλτης! Ο παθολογικός ναρκισσισμός είναι το αποτέλεσμα της μη επανορθωμένης προδοσίας. Της αδυναμίας δηλαδή να την αποδεχτούμε σαν ένα από τα ενδεχόμενα της ζωής, σαν ένα από τα ενδεχόμενα της δικής μας ύπαρξης, αφού μόνο τότε είναι εφικτή η επανόρθωση της εμπιστοσύνης μας στην ανθρωπότητα.

Η ψυχολογία είναι μια επιστήμη της προδοσίας με την έννοια, ότι οφείλει να αποκαλύπτει τον εαυτό της και συνεπώς να προδίδει διαρκώς τις αδυναμίες της. Αν επιμείνουμε, να απαιτούμε από την διαρκή αυτοβελτίωση, αυτοπεποίθηση, θετική σκέψη κτλ, να μας προσφέρουν ένα καταφύγιο ασφάλειας, μακριά από τη προδοσία, τότε σύντομα θα απογοητευτούμε. Σύντομα θα πιαστούμε στα δίχτυα του “θεραπευτικού” φανατισμού. Η

ψυχολογία δεν έχει καμιά υποχρέωση να μας κάνει ευτυχισμένους, αυτό ας το κάνουν οι επιτυχίες μας, ο έρωτας και η τέχνη. Η μόνη της υποχρέωση είναι να μη μας προδώσει στην προσπάθειά μας να αντέξουμε τη προδοσία.

ΤΟ “ΝΕΚΡΟ” ΠΑΙΔΙ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

[Εις παιδάκι νεογέννητο...

ΟΠΟΥ ΑΠΕΘΑΝΕ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ ΤΟΥ

Ι

Ἦλθε δω κάτου ἀφ’ τσ’ ουρανοῦς να δείξει το κοράσι
πόσο εἶν’ πιτήδειος ο Θεός και τί μπορεί να πλάσει.
Μα σα δεν ἤβρε τ’ ορφανό καρδιά να το αγαπήσει,
ἀπλωσε πάλι τα φτερά στα ουράνια να γυρίσει.
Διονύσιος Σολωμός

Βρίσκω αρκετά ανησυχητικό, ότι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις που κάποιος θέλει να μου περιγράψει ένα παιδάκι(ανιψάκι, εγγονάκι, παιδί φίλου κτλ) ανακοινώνει: “Δε μπορείς να φανταστείς πόσο έξυπνο είναι!”. Και το βρίσκω ανησυχητικό, διότι αν αφαιρέσουμε την αφέλεια από τα παιδιά, σε ποιον θα ανήκει; Ποιος

θα είναι ο φορέας της τρέλας, του πρωτόγονου συναισθηματισμού και της εμμονικής περιέργειας, που πάντοτε συντρόφευαν το ανθρώπινο είδος; Ποιος τελικά θα μας πει την αλήθεια, όταν από παλιά γνωρίζαμε ότι αυτή ήταν ένα προνόμιο των μικρών και των τρελών; Ποιος θα τολμήσει να φωνάξει αθώα ότι ο βασιλιάς είναι γυμνός;

Στο υπόλοιπο άρθρο θα μιλάμε για το παιδί, ως φυσική οντότητα αλλά και ως ψυχικό περιεχόμενο. Θα αναφερόμαστε τόσο στο βρέφος που κοιμάται στη κούνια του, κολυμπώντας στον ωκεανό των δυνατοτήτων του αλλά και για εκείνο που γκρινιάζει μέσα μας και τα ουρλιαχτά του αντηχούν στα συμπτώματά μας και οι επιθυμίες του σαν ασκούπιστες μύξες εκθέτουν τη σοβαροφάνεια μας... Τι είναι όμως το παιδί;

Επέλεξα να παραθέσω το ποίημα του Σολωμού διότι είναι μια ιδιοφυής περιγραφή του παιδιού. Σύμφωνα με τον ποιητή μας το παιδί από τη μία πλευρά είναι το όχημα για την αποκάλυψη του μεγαλείου του Θεού(για την επιτηδειότητα του), από την άλλη ένα εντελώς αδύναμο πλάσμα

που χωρίς την αγάπη και τη φροντίδα πεθαίνει. Είναι λοιπόν ένα ον που δύναται να αποκαλύψει τη λαμπρότητα της ύπαρξης αλλά δε μπορεί να κρύψει την ευαλωτότητα του καινούριου. Επίσης ενημερωνόμαστε πως τα παιδιά έρχονται από πάνω- “από τους ουρανούς”, σε αντίθεση με την επιστημονική μας πεποίθηση πως τα παιδιά ξεκινούν από κάτω και(όπως ένα δέντρο) αναπτύσσονται ανοδικά. Το παιδί είναι το σημείο εκκίνησης ή ο προορισμός; Το παρελθόν ή το μέλλον; Ένα θαύμα ή μια ήττα; Μήπως είναι όλα τα παραπάνω;

Σε ένα ποίημα του William Wordsworth, διαβάζουμε: “Το Παιδί είναι ο Πατέρας του Ανθρώπου”. Τούτη η οπτική, μας πληροφορεί πως το παιδί είναι το σημείο εκκίνησης. Εκεί θα πρέπει να εστιάσουμε το ενδιαφέρον και τη περιέργεια μας, προκειμένου να κατανοήσουμε τον άνθρωπο. Είναι η ποιητική έκφραση της φροϋδικής μας βεβαιότητας πως η θεραπεία μας είναι να ανακαλύψουμε το παιδί, μέσα στη παλινδρομητική του δυναμική και να το διασώσουμε από την ανευθυνότητα του. Από την

άλλη πλευρά στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο διαβάζουμε: “Εάν μή στραφῆτε καί γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.” Ετούτη εἶναι μια διαφορετική προσέγγιση. Μας λέει πως ο προορισμός είναι το παιδί. Πως πρέπει να ξαναγίνουμε παιδιά για να σωθούμε. Μεγάλο μπέρδεμα... Το παιδί πρέπει να ωριμάσει ή ο ενήλικας πρέπει να ξαναβρεί τη παιδικότητα του; Σε ετούτο το σύγχρονο δίλημμα, νομίζω πως είμαστε εγκλωβισμένοι. Και καταλήγουμε αμφιθυμικοί, αγχωμένοι, θυμωμένοι με το παιδί! Θέλουμε να του προσφέρουμε μια σωστή και ανέμελη παιδική ηλικία, αλλά ταυτόχρονα βιαζόμαστε να μεγαλώσει, παραγεμίζοντας το με τεχνικές γνώσεις και αναγκαίες δεξιότητες. Επιθυμούμε να απαλλαγούμε από αυτό αλλά επίσης να μας σώσει. Το λατρεύουμε και το μισούμε.

Θέλουμε δε θέλουμε, όλοι έχουμε υπάρξει παιδιά. Έχουμε συμμετάσχει βιωματικά σε αυτή τη παράδοξη, σκοτεινή και γεμάτη μυστήρια εποχή της ύπαρξης μας. Έχουμε ζήσει από πρώτο χέρι αυτό που είναι σχεδόν αδύνατο να

περιγράψουμε αλλά οφείλουμε να προσεγγίσουμε. Για το πολιτισμό μας είναι πράγματι πολύ αμήχανο να ξεκινάει η ζωή σε μια κατάσταση που δε μπορούμε να μιλήσουμε με τα παιδιά, να τα ανακρίνουμε, να μας απαντήσουν στα αξιόπιστα ερωτηματολόγια μας και να επιβεβαιώσουμε τις θεωρίες μας. Για να κατανοήσουμε το παιδί, πρέπει να συμμετέχουμε στη φυσική κατάσταση του: Να το φανταστούμε! Αυτό δε κάνει μια μητέρα όταν ονειροπολεί τη ψυχική κατάσταση του βρέφους της και προσπαθεί να το παρηγορήσει; Αυτό δε κάνουμε στη θεραπεία; Προσπαθούμε ακολουθώντας συναισθήματα και συνδέοντας τα με φαντασιώσεις να ξετυλίξουμε την αλήθεια(ότι και αν σημαίνει αυτό). Ακόμη και στις πιο «ορθολογικές» θεωρίες-θεραπείες όπως οι γνωστικές, σιγά σιγά κατανοούμε πόση φαντασία κρύβεται πίσω από και μέσα στα γνωστικά μας σχήματα, όπως πχ στις εννοιολογικές μεταφορές. Το άγχος μας πιέζει(να μια εικόνα!) και ο έρωτας μας ανεβάζει(να μια άλλη!)

Το “νεκρό παιδί” είναι το παιδί από το οποίο

έχουμε κλέψει τη φαντασία. Το παιδί που πλησιάζουμε με τη βεβαιότητα της αντικειμενικής γνώσης. Το παιδί που αντιμετωπίζουμε απλά σαν ένα μηχάνημα αναπτυξιακών φάσεων που αν όλα πάνε ρολόι, θα αποδώσει όπως κάθε επένδυση. Αρκεί να διαβάσει κανείς, ένα καλό manual. Είναι το παιδί που θέλουμε να ξεμπερδεύουμε μαζί του, πιστεύοντας πως αν ακολουθήσουμε πέντε ή έξι πολύ ανθρώπινες συμβουλές θα μας προσφέρει την ευτυχία. Είτε για το φυσικό μας παιδί είτε για το ψυχικό παιδί, η στάση μας απέναντι του συχνά είναι μη συμβολική. Απέναντι σε ένα τέτοιο μυθολογικό πλάσμα κυριολεκτούμε. Λέμε: “αφού σ’ αγαπάω και σου λέω γλυκόλογα γιατί δεν ωριμάζεις επιτέλους;” ή “αφού ξέρω ότι επιλέγω άντρες σα το μπαμπά μου, γιατί κάνω το ίδιο λάθος;” ή “αφού παραιτήθηκα από τη δουλειά που μου έκανε κακό, γιατί εξακολουθώ να νιώθω σκατά;”. Άλλες φορές η κυριολεξία, μας αναγκάζει να λειτουργούμε σα παιδιά. Επιλέγουμε τη παρόρμηση: “αφού το νιώθω θα το κάνω” και μετά αναρωτιόμαστε “τι στο καλό

πήγε στραβά;”. Η κυριολεξία στα ψυχικά ζητήματα είναι ένας Ηρώδης. Του είπαν οι τρεις σοφοί ότι θα γεννηθεί ένας βασιλιάς και εκείνος νομίζοντας πως θα κινδυνεύσει ο θρόνος του, κατέσφαξε 14000 νήπια. Έτσι λειτουργεί ο κυριολεκτικός τρόπος σκέψης. Φονεύει. Άλλες φορές πάλι η κυριολεξία βάζει στο θρόνο το παιδί. Τι στο καλό θέλει εκεί το παιδί και ποιος θα επέλεγε στ’ αλήθεια να ζει σε ένα τέτοιο βασίλειο; Η θεραπεία οφείλει να είναι μια ταπεινή, συμβολική φάτνη.

Μερικές φορές έχω παρατηρήσει ότι όταν εμφανίζεται ένα νεκρό παιδί στο όνειρο ενός ανθρώπου, συχνά εκείνος βρίσκεται σε μια κατάσταση βίαιης ανάγκης να βρει μια “απτή λύση” για τα συναισθηματικά προβλήματα του. Συνήθως τέτοιοι άνθρωποι μεγάλωσαν σε περιβάλλοντα που δε προσέφεραν τις συνθήκες για να πειστούν πως πράγματι έχουν μια ψυχολογική ζωή διαφορετική από αυτή του γονέα, γεμάτη εικόνες ανεξάρτητες από την “απτή” πραγματικότητα. Το νεκρό παιδί στα όνειρα αυτά, μοιάζει με μια προειδοποίηση. Μια προειδοποίηση

πως η αφυδάτωση της φαντασίας, η εμμονή με τον κυριολεκτικό κόσμο και τις λύσεις εκεί, σκοτώνουν το παιδί και τις δυνατότητες του. Είναι άνθρωποι που αν ανακαλύψουν πως πράγματι διαθέτουν ένα “εσωτερικό παιδί”, ξεκινούν τα παραγγέλματα: “Σ’ αγαπώ, σε συγχωρώ, σε πήγα και δύο εβδομάδες διακοπές, ξόδεψα για σένα κάμποσα λεφτά σε ψυχολόγο τώρα δεν έχεις λόγο να γκρινιάζεις, κάνε με καλά!”. Το παιδί φυσικά δεν υπακούει σε τέτοιες απειλές. Επιμένει να το ζωντανέψουμε. Επιμένει να φανταστούμε. Επιμένει να μας παρασύρει στην συνύπαρξη του με τα τέρατα και τις μάγισσες, τα κορίτσια με τα σπίρτα και τα τρία γουρουνάκια, το παράδεισο που ονειρεύεται και θέλει να του νοικιάσουμε, αλλά και τη κόλαση που ανοίγεται μπροστά του με αφορμή μια αναμενόμενη αποτυχία.

Για τον Jung: “το παιδί είναι όλα αυτά που έχουν εγκαταλειφθεί και είναι εκτεθειμένα, και ταυτόχρονα θεϊκά δυνατά. Η ασήμαντη, αμφίβολη αρχή και το θριαμβευτικό τέλος. Το “αιώνιο παιδί” στον άνθρωπο είναι μια εμπειρία που δε μπορεί να περιγραφεί, μια δυσαρμονία,

ένα εμπόδιο και ένα θείο προνόμιο. Ο αστάθμητος παράγοντας που καθορίζει την τελική αξία ή απαξία μιας προσωπικότητας”. Μια λιτανεία αντιφάσεων, που κορυφώνονται στην εμπειρία του αιώνιου παιδιού (puer aeternus). Του παιδιού που δε μεγαλώνει, που απαιτεί την αιώνια προστασία μας. Που μας αναγκάζει να είμαστε ενήλικες, μιας και δε μπορεί να υπάρξει από μόνο του, όπως είδαμε στο ποίημα του Σολωμού. Δεν είναι ενδιαφέρουσα αυτή η οπτική; Η ανακάλυψη του παιδιού που έχουμε εγκαταλείψει μας βάζει στη διαδικασία της ενηλικίωσης. Το παιδί το χάνουμε και το ξαναβρίσκουμε διαρκώς. Κάθε τι καινούριο στη ζωή, μας βάζει στη θέση του παιδιού, κάθε τι άγνωστο μας κάνει να φαινόμαστε ανόητοι και τρελοί μπροστά του. Ύστερα εξοικειωνόμαστε, παύουμε να νιώθουμε μικροί, το «έχουμε». Μα δε θα περάσει και πολύς καιρός. Το παιδί θα επιστρέψει. Απαστράπτον. Απαράλλαχτο. Ξανά φόβος, ξανά πάνες, ξανά ξενύχτια...

Το παιδί αντλεί τη ζωντάνια του από το γεγονός, πως κουβαλάει μέσα του τόσες

αρχετυπικές δυνατότητες! Έρχεται λαίμαργο να συνθέσει την οργιαστική του πανάρχαια φαντασία με την πραγματικότητα. Ταυτόχρονα καλείται να ακρωτηριάσει ένα κομμάτι της ζωντανίας του, για να συμμετέχει στη κοινωνική ζωή. Ο ακρωτηριασμός αυτός, ο πόνος είναι μια αναγκαία προϋπόθεση της ενηλικίωσης, και άρα της δυνατότητας να υπάρχει το παιδί. Αν όμως ο ακρωτηριασμός είναι τόσο βαθύς, ώστε να χάσει κανείς εντελώς την ικανότητα να ζει μέσα του, τότε παράγεται αυτό που στο άρθρο ονομάσαμε “νεκρό παιδί”. Μια στατική εικόνα, Ένα πλάσμα φανταστικό και όχι ένα πλάσμα με φαντασία. Μια μίμηση της πραγματικότητας και όχι ο δημιουργός της. Το “νεκρό παιδί”, οφείλουμε να το ζωντανέψουμε μέσα στη θεραπεία, μέσα από την επιμονή στο παιχνίδι χωρίς σκοπό, μέσα από τις ανατροπές και το παράδοξο, μέσα από το να βγάζουμε τη γλώσσα στο θάνατο του νοήματος. Οφείλουμε να το διασώσουμε από την κυριολεκτική ενηλικίωση του. Διότι η ενηλικίωση είναι διεργασία και όχι κατάσταση...

Η ΝΤΡΟΠΗ

ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΔΩΡΗ ΔΡΟΥΛΙΑ

Κάποια φορά, σε μια πλατεία ένα καταχαρούμενο σκυλί έτρεχε με μεγάλη αδημονία προς την κατεύθυνση μιας χαριτωμένης κοπέλας η οποία είχε ανοίξει σαγηνευτικά την αγκαλιά της. Το ειδυλλιακό της εικόνας συμπληρωνόταν από το γεγονός ότι το σκυλί ήταν ένα καλοχτενισμένο Λαμπραντόρ. Ομολογώ, πως σχεδόν ζήλεψα από τη διαφαινόμενη μυστικιστική ψυχική σύνδεση δυο διαφορετικών μορφών ζωής και ασφαλώς περίμενα με μεγάλο ενδιαφέρον την ένωση και την εκρηκτική έκλυση συναισθημάτων.

Δυστυχώς, η ζήλια μου μετατράπηκε γρήγορα σε ντροπή(συμπάσχοντας προφανώς με την κοπέλα) καθώς αυτό που δεν είχα παρατηρήσει, ήταν ένα άλλο μικρό σκυλί κρυμμένο πίσω από κάποιους θάμνους. Το Λαμπραντόρ προσπέρασε με φρικτή αδιαφορία την κοπέλα και κατευθύνθηκε στους θάμνους που βρίσκονταν ακριβώς από πίσω της. Φυσικά προσπάθησα να αποφύγω να παρατηρήσω οποιαδήποτε αντίδραση του παραμελημένου αυτού πλάσματος με τη ματαιωμένη αγκαλιά. Ακόμα και η υποψία της ταύτισης που θα μπορούσε να συμβεί μου προκαλούσε ναυτία. Δυστυχώς, είχε συμβεί το ανεπανόρθωτο. Ο σκύλος έκανε του κεφαλιού του και κατέστρεψε τις προσδοκίες της πρωταγωνίστριας αλλά και των θεατών του δρώμενου. Ήμασταν όλοι εκτεθειμένοι στις διαλυτικές ιδιότητες της ντροπής. Η τραγωδία άρχισε να παίρνει εφιαλτικές διαστάσεις όταν η πρωταγωνίστρια έκανε το σφάλμα να συμπεριφερθεί σα να μη συνέβη τίποτα.

Η κοπέλα συμπεριφέρθηκε πολύ ανεύθυνα, αν και οφείλω να ομολογήσω πως η μομφή είναι

υπερβολική. Υποθέτω, πως θα είναι αρκετά δυσάρεστη η αίσθηση να σε ακυρώνει ένα τετράποδο σε δημόσια θέα οπότε, είχε κάθε δικαιολογία για την αμηχανία της. Η ανομολόγητη ντροπή της ανάγκασε τους γύρω της στην χρήση αυτού του συναισθήματος, που έπεται της διάψευσης των προσδοκιών και της ολοκληρωτικής αποσύνδεσής μας από τον κόσμο. Το γεγονός πως βρισκόμασταν σε δημόσιο χώρο σηματοδοτούσε τον δημόσιο χαρακτήρα της ντροπής και όλοι μας, και ο καθένας μόνος του, έπρεπε να ανταποκριθούμε στο ύψος της περίπτωσης. Ξεκίνησα λοιπόν να ντρέπομαι. Η κατάσταση έπρεπε να αντιμετωπιστεί άμεσα. Πήγα στο πρώτο περίπτερο που συνάντησα και πραγματοποίησα την πιο δομημένη και ασφαλή συναλλαγή με το περιβάλλον που μπορούσα εκείνη την ώρα να σκεφτώ. Αγόρασα τσιγάρα. Μια υποσημείωση μου θύμισε πως το κάπνισμα προκαλεί καρδιαγγειακά προβλήματα, και γενικώς θάνατο, και η ντροπή υποκαταστάθηκε από τον φόβο. Μάλλον, εκείνη την ημέρα δε θα τη γλίτωνα από πουθενά.

Είναι αρκετά κοινό φαινόμενο η διάχυση της ντροπής στον ψυχισμό ανθρώπων που βρίσκονται εντός μιας ντροπιαστικής κατάστασης χωρίς παρ' όλα αυτά να είναι οι πρωταγωνιστές της. Φαίνεται πως διαθέτουμε μια ετοιμότητα να ταυτιστούμε και να χρησιμοποιήσουμε ένα συναίσθημα, ειδικά όταν φαίνεται πως υπάρχουν τάσεις στο περιβάλλον να υποβαθμιστεί ή όταν υπάρχει η υπόνοια πως δεν έχει βγει καν στην επιφάνεια. Ίσως και η ντροπή, όπως και άλλα συναισθήματα, να είναι δημόσια αγαθά που αποκτούν αξία μόνο όταν χρησιμοποιούνται. Ίσως κι εμείς, να μοιάζουμε λίγο με τους θεατές μιας αρχαίας τραγωδίας. Όσο οι πρωταγωνιστές δε φαίνεται να γνωρίζουν σε ποια μοίρα είναι μπλεγμένοι, αναλαμβάνουμε να υποφέρουμε γι' αυτούς. Το να γνωρίζεις αυτό που αφορά τους άλλους δεν είναι πάντα ευχάριστο. Θα χρειαστεί να τους αποκαλυφθεί ποιος ιστός καθοδηγούσε τις πράξεις τους για να έλθει η κάθαρση. Θα επωμιστούν αυτό που τους αναλογεί, θα πράξουν αναλόγως και οι θεατές θα μπορέσουν να κοιμηθούν ήσυχoi. Η καθημερινή έκφραση

“ντρέπομαι για λογαριασμό σου” περιγράφει αρκετά καλά τα παραπάνω.

Πάντως, οφείλουμε να ξεχωρίζουμε το τι είναι μια ντροπιαστική κατάσταση. Η βασική της δομή είναι η αποσύνδεση, με άμεσο αποτέλεσμα την έλλειψη της αναμενόμενης συνέχειας και την αδυναμία παραγωγής νοήματος. Με απλά λόγια, ντροπιαζόμαστε όταν μια προσδοκία, πράξη ή πάθημά μας δεν μπορεί να ενταχθεί πουθενά. Αυτή είναι η εξωτερική οπτική. Η υποκειμενική οπτική, που είναι και η σημαντικότερη, αφορά το φρικτό συναίσθημα της αδυναμίας μας να σπρώξουμε τον εαυτό μας μέσα στον κόσμο. Την ευχή να ανοίξει η γη να μας καταπιεί. Που να εντάξουμε στο κάτω κάτω το γεγονός ότι βρεθήκαμε στο πάτωμα ενός γεμάτου εστιατορίου αντί για την καρέκλα, όπως θα ήταν πιο λογικό; Μια εκτεθειμένη ανθρώπινη ύπαρξη στην απώλεια της σύνδεσης με την ομαλή συνέχεια των εξελίξεων είναι σκάνδαλο.

Το πραγματικά δυσάρεστο όταν ντρεπόμαστε, είναι η αίσθηση πως όχι μόνο ξεγυμνωθήκαμε μπροστά στον κόσμο αλλά και ότι ο κόσμος έχει

μετατραπεί σε ένα τεράστιο μάτι, που μας κοιτά με το αναιδέστερο των βλεμμάτων. Η ανημπόρια του να σε κοιτάνε χωρίς να έχεις κανένα έλεγχο της κατάστασης είναι πολύ συχνή και στα όνειρα. Πόσες φορές αντιληφθήκαμε πως σουλατσάρουμε στην ιστορία που φτιάξαμε, χωρίς τα απαραίτητα ρούχα; Αν μη τι άλλο, μια πολύ σοβαρή παράλειψη που δε περνά απαρατήρητη. Αν ταυτιστούμε για λίγο με την κοπέλα της αρχικής ιστορίας ίσως ξαναθυμηθούμε τι σημαίνει να μας κοιτούν σαν απόριμμα των καταστάσεων. Σίγουρα, τα πράγματα δεν είναι τόσο τραγικά όσο πιστεύουμε, τις περισσότερες φορές τουλάχιστον, αλλά ο κόσμος φαίνεται πως έχει πάρα πολλούς τρόπους να μας απογυμνώσει. Πράγματι, είναι βασανιστικό το βλέμμα που υπονοεί την εξορία μας από τον Παράδεισο της κανονικότητας χωρίς κιάλας να γνωρίζουμε ακριβώς ποιο λάθος κάναμε.

Η ντροπή βέβαια, δεν αφορά μόνο καταστάσεις που διαθέτουν μια κωμική ελαφρότητα. Υπάρχουν στιγμιαίες ντροπές έως

και μια μόνιμη αίσθηση ντροπής για οτιδήποτε που μπορεί να μολύνει ολόκληρη την ύπαρξη και να απειλεί με διάλυση μια ολόκληρη προσωπικότητα. Μπορεί να αποβεί μια καταστροφική, για τον εαυτό μας, τακτική ερμηνείας της πραγματικότητας. Αν οποιαδήποτε κατάσταση έχει την χροιά της απόρριψης ίσως θα ήταν καλύτερο να μην κάνουμε τίποτα, να είμαστε αιωνίως συνεσταλμένοι.

Η συστολή και η επιθυμία να εξαφανιστούμε από προσώπου γης είναι μια προστατευτική τακτική απέναντι σε αυτό που μπορεί να θεωρηθεί κίνδυνος. Μπορεί να είναι ένα μεγάλο ακροατήριο, μια συνέντευξη για δουλειά ή απλά μια καινούρια παρέα. Πρόκειται για υποψήφια αδιάκριτα βλέμματα που έχουν τον ανίερο σκοπό να μας κοιτάξουν με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που θα θέλαμε. Αλλά δεν πρόκειται μόνο για ' αυτό. Τα βλέμματα που θα αντιληφθούμε ίσως να μην είναι και τόσο ξένα όσο νομίζουμε. Για να λέμε την αλήθεια, δε μπορούμε να παρακάμψουμε την ανάγκη μας να κοιταζόμαστε από κάπου...

Το βλέμμα του άλλου, μπορεί να είναι μια επανάληψη του πως κοιτάμε τον εαυτό μας. Είναι η αντανάκλαση του Βλέμματος που φτιάξαμε και εσωτερικεύσαμε όταν σταματήσαμε να έχουμε ανάγκη την συνεχή παρουσία του άλλου. Τίποτα παραπάνω από ένα παιχνίδι, σε ένα χώρο όπου η πραγματικότητα είναι ένα δωμάτιο γεμάτο καθρέφτες. Η ανάμνηση των βλεμμάτων που έχουμε ανταλλάξει κι άλλες φορές και ίσως πολύ πρώιμα. Ήταν βλέμματα παντοδύναμα και αδιαφοροποίητα. Δεν είχαν γλώσσα ούτε μπορούσαν να μας εξηγήσουν τι κάνουν και γιατί. Τα βλέμματα θα μεταφράζονταν σιγά σιγά σε ένα ολόκληρο σύμπλεγμα το οποίο, αν δε μπορούσε να χωρέσει την δύναμή τους, θα ήταν υπόλογο σ' αυτή. Ίσως να μην καταλάβουμε ποτέ γιατί οι πράξεις μας να θεωρήθηκαν ντροπιαστικές. Γιατί να είδαμε έτσι την αντανάκλασή μας στο ντροπιασμένο πρόσωπο – καθρέφτη των γονιών μας όταν ρίξαμε κατά λάθος ένα ακριβό βάζο σε ένα φιλικό σπίτι; Στο κάτω κάτω ένας ορισμένος βαθμός αυτού του συναισθήματος είναι απαραίτητος για την

συνύπαρξη με τους άλλους. Μερικές φορές όμως, οι ποσότητες ντροπής που είναι υποχρεωμένο το αναδυόμενο ΕΓΩ να μεταβολίσει είναι υπερβολικά μεγάλες. Μπορεί η λογική που θα κυριαρχήσει να είναι του τύπου "αν δεν αισθάνεσαι ντροπή δεν είσαι ικανός για την αγάπη".

Τέτοια τρομακτικά διλήματα έχουν φυσικά επιπτώσεις. Η ντροπή συνήθως συνοδεύεται και από την πιο εξωστρεφή αδελφή της, την οργή. Μπορεί να γίνει πολύ ποθητή σύντροφος, πολύ περισσότερο από την χαμηλοβλεπούσα αδελφή της. Η κακή της φήμη προέρχεται από το πρόσκαιρο των λύσεων που έχει να προσφέρει. Είναι μια λύση πάντως κι αυτή. Αν οργιστούμε αρκετά μπορεί και να πιστέψουμε πως θα κάνουμε τον κόσμο να συμπεριφέρεται όπως ακριβώς θα θέλαμε. Δεν θα είχαμε τότε κανένα λόγο να ντρεπόμαστε. Θα είχαμε πετύχει τον πολυπόθητο παντοδύναμο έλεγχο. Θα χρειαζόταν βέβαια, να κλέψουμε λίγη από τη δόξα του Θεού και δεν είναι να μπλέκεις με αυτά. Πίσω από την οργή, κρύβεται η φαντασίωση της

επανορθωτικής δύναμης της παντοδυναμίας μας, και αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς με τον εαυτό μας, το αποτύπωμα της βρεφικότητάς μας.

Ο Γιούνγκ έκανε έναν αρκετά ακροβατικό, πολύ χρήσιμο όμως, διαχωρισμό ανάμεσα σε δυο διαστάσεις του ψυχισμού. Ο διαχωρισμός ήταν αυτός μεταξύ Εγώ και Εαυτού. Ο Εαυτός για τον Γιούνγκ είναι το βασικό αρχέτυπο λειτουργίας της ψυχής που καθορίζει την επιθυμία ενότητας και ολοκλήρωσης αυτού που θα αισθανθούμε σαν προσωπικό νόημα. Είναι επίσης και η βασική δομή της αίσθησης που έχουμε για το τι είναι Θεός σαν απόλυτο κριτήριο του τι είναι πραγματικό. Χονδρικά, ο βασικός κληρονόμος του αρχετυπικού Εαυτού είναι το Εγώ. Βρίσκονται σε διαρκή διάλογο και μερικές φορές σε έντονη σύγκρουση. Μεταξύ τους υπάρχει ένας άξονας ο οποίος επί της ουσίας έχει αντικαταστήσει την νεφελώδη κατάσταση της βρεφικής παντοδυναμίας. Σε αυτόν τον άξονα κινούνται οι αναπαραστάσεις, κυριολεκτικά, του Εαυτού. Από την στιγμή που το παιδί αναγκάζεται να αποκοπεί από την ολοκληρωτική εξάρτηση από

την μητέρα του, πρέπει να δημιουργήσει μια ικανή αναπαράσταση αυτής της κατάστασης. Χρειάζεται να αισθάνεται ασφαλές αλλά όχι εξαρτημένο. Αυτόνομο, μα όχι μόνο. Θα είναι ο εσωτερικός οδηγός που θα το αποτρέπει από το να πέσει στην πνιγηρότητα του αδιαχώριστου ή την απελπισία της εγκατάλειψης. Η αποτυχία αυτού του άξονα να λειτουργήσει οδηγεί στην σύντηξη του ΕΓΩ και του ΕΑΥΤΟΥ. Υποστηρίζω πως η ντροπή και η οργή είναι πολύ έντονες συναισθηματικές αποκρίσεις όταν υπάρξει ρήξη στον άξονα που υποστηρίζει την βασική μας αίσθηση αυτονομίας. Όταν δεν καταφέρουμε να διαχωρίσουμε τον αρχετυπικό μας πόθο για την ενότητα, από την ανθρώπινη αδυναμία να την φέρει στην επιφάνεια. Η αδυναμία αυτή παραδόξως είναι και αυτό που σώζει την κατάσταση. Η ντροπή δεν είναι μόνο ένα δυσάρεστο συναίσθημα, είναι ταυτόχρονα και το σήμα της αναγκαιότητας του επαναπροσδιορισμού της θέσης μας στον κόσμο.

Όταν οι Πρωτόπλαστοι έφαγαν τον απαγορευμένο καρπό ξαφνικά ένιωσαν την

γύμνια τους και ντράπηκαν. Αναγκάστηκαν να κρυφτούν. Η βροντερή φωνή του Θεού που τους έψαχνε τους ανάγκασε να προστατέψουν με ένα φύλλο συκής τα γυμνά τους μέρη. Η ντροπή συνόδεψε την δημιουργικότητα απέναντι στην απόλυτη εξουσία Του. Είχαν μόλις κατανοήσει πως μπορεί και να διαφέρουν από τον δημιουργό τους. Η αντίδραση του Θεού ήταν άμεση και μάλλον υπερβολική, για να μην πούμε παιδιάστικη... Εξορία από τον Παράδεισο και καταδίκη στην ανθρώπινη κατάσταση. Η ανάγκη Του για την επιστροφή σε μια ονειρική πραγματικότητα συγκρούστηκε με την ανάγκη των ανθρώπων να χτίσουν ένα πραγματικό όνειρο. Έτσι κι αλλιώς, τα πρώτα συναισθήματα του στερεώματος αυτά ήταν. Η οργή του Θεού και η ντροπή των ανθρώπων.

ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΕΚΔΙΚΗΣΗ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Η εκδίκηση λένε πως είναι ένα πιάτο που τρώγεται κρύο. Πόσο περίεργη προτροπή για μια τόσο καυτή ψυχική κατάσταση. Ίσως να σημαίνει ότι η καλύτερη εκδίκηση είναι αυτή που εκτελείται με έναν ψυχρό, υπολογιστικό τρόπο, ένα παιχνίδι στρατηγικής όπου ο αντίπαλος θα είναι εντελώς απροετοίμαστος όταν η θεά Νέμεσις του χτυπήσει θριαμβευτικά τη πόρτα. Ίσως πάλι, ένα κρύο πιάτο να είναι λιγότερο θελκτικό και έτσι η προτροπή δεν είναι τίποτε άλλο από μια σοφιστική παραπλάνηση να αφήσουμε το χρόνο

να περάσει, δοκιμάζοντας την αξιοπιστία της επιθυμίας μας. Άλλωστε αν πεινάμε τόσο πολύ, και ένα κρύο πιάτο φαίνεται λαχταριστό. Όπως και να έχει η εκδίκηση μας αναγκάζει να φερόμαστε ευγενικά σε έναν σερβιτόρο(εφόσον είμαστε στα καλά μας) αναλογιζόμενοι τη τύχη του ζεστού ή έστω του κρύου πιάτου που έχουμε παραγγείλει.

Η εκδίκηση δεν είναι ένα τόσο ασυνήθιστο ζήτημα στη θεραπευτική διαδικασία. Όχι λιγότερο από ότι είναι στη καθημερινή μας ζωή. Σκεφτείτε. Πόσες φορές ένας απογοητευμένος ερωτικά σας έχει εκμυστηρευθεί την ονειροπόληση του να τον επαναπροσεγγίσει μετανιωμένος ο απαίσιος προδότης του, μόνο και μόνο για να του επιστρέψει τη περιφρόνηση: “Τώρα δε σε θέλω εγώ! Χα!”. Η εκδίκηση μοιάζει να είναι ένας ρυθμιστής της δικαιοσύνης. Λειτουργεί υπηρετώντας την ακόμη και προληπτικά. Απαιτεί ένα μάτι για ένα μάτι. Αν κάτσουμε στα αβγά μας, θα έχουμε και οι δυο τα μάτια δεκατέσσερα.

Η εκδίκηση μάλλον, ντρέπεται για το γεγονός

πως είναι εξίσου σχεσιακή με την αγάπη. Και πράγματι, δε μπορούμε εύκολα να αναγνωρίσουμε καμιά συγγένεια της με τη ψυχρή Λήθη. Η συμβουλή πως “η καλύτερη εκδίκηση είναι η αδιαφορία” προφανώς δε σημαίνει τίποτε περισσότερο από τη προσπάθεια να αποκρύψουμε την βαθιά μας σύνδεση με αυτόν που έχουμε βάλει στο μάτι. Μια σύνδεση αρνητική και επίπονη, μα παρόλα αυτά βαθιά και επίμονη. Η εκδίκηση φροντίζει, με τον ιδιαίτερο της τρόπο να διατηρεί βαθιά μέσα μας την εικόνα του κακού άλλου. Η ανάμνηση της απαίσιας αδικίας- πληγής που έχουμε υποστεί, αναπαράγεται μέσα μας διαρκώς, ενεργοποιώντας ρεύματα οργής που φορτίζουν τις εκδικητικές μας φαντασιώσεις με έναν τρόπο σχεδόν ερωτικό και σίγουρα ηδονικό. Ο θρίαμβος της δικαιοσύνης μας ανατριχιάζει, θεραπεύοντας έστω και παροδικά την απώλεια της καλής αυτοεικόνας μας ύστερα από ένα προσβλητικό συμβάν που μας στοιχειώνει και επανορθώσαμε(έστω και στη φαντασία μας) με μια ανάλογα προσβλητική επικράτηση. Άλλες

φορές η επιμονή της λαχτάρας για εκδίκηση απλά μας αποτρέπει από το να πενθήσουμε, να νιώσουμε αβοήθητοι μπρος στις φοβερές αδικίες της ζωής. Όσο αναπνέει μέσα μας η ελπίδα της εκδίκησης τίποτε δεν έχει τελειώσει ακόμη, καμιά σχέση δεν έχει οριστικά βουτήξει στο πηγάδι του παρελθόντος. Η εκδίκηση μοιάζει να έχει δύο κεφάλια. Ένα που αποζητά την επιδιόρθωση των σχέσεων μέσα από τη δίκαιη ισοφάριση των πληγμάτων και ένα άλλο που ενδιαφέρεται σχεδόν αποκλειστικά για τη καλή ναρκισσιστική μας ισορροπία.

Αν κανείς παρατηρήσει τα σχόλια κάτω από ένα ποστ για τη φριχτή μεταχείριση ενός κακοποιημένου ζώου σε μια πολύ ευγενική κατά τα άλλα ιστοσελίδα, δε θα πιστέψει στα μάτια του, με το πόσες ευχές για ακραία εξειδικευμένες μορφές καρκίνου εκτοξεύονται ενάντια στο δράστη. Η εκδίκηση μας φέρνει αντιμέτωπους με τον χειρότερο εαυτό μας και μάλιστα χωρίς το μπελά των ενοχών. Θύμα και δράστης έστω και φαντασιωσικά εξισώνονται. Θα μπορούσε κανείς να πει, ότι πλέον κανένας δεν είναι ολότελα

αθώος. Η επιθυμία της εκδίκησης μας, αν έχουμε τα μάτια μας ανοιχτά, μας συστήνει με τη Σκιά μας. Ανακαλύπτουμε πως κάπου μέσα μας διαθέτουμε μια καταπληκτική ικανότητα να προκαλούμε και εμείς πόνο. Και δεν είναι καθόλου ανάγκη η εκδίκηση να κάνει πολύ θόρυβο. Μπορεί να έχει μια παθητική, σαρκαστική και αποστασιοποιημένη φυσιολογία. Μπορεί να βράζει μέσα από μια απαισιόδοξη παραίτηση που μολύνει τα πάντα και τους πάντες γύρω της. Μπορεί να φτάσει μέχρι και σε μια περιπαιχτική μα εντελώς κυριολεκτική αυτοκτονία. Όπως και να έχει, όποιος άνθρωπος σε κάποια προσβολή δεν επιθυμεί να γυρίσει και το άλλο μάγουλο, αλλά αντιθέτως ονειρεύεται μια κάποια εκδίκηση, έρχεται αντιμέτωπος με την ομοιότητα του με τους άλλους ανθρώπους γύρω του. Αρχίζει να μοιάζει με τον εχθρό του. Αν ακολουθήσουμε αυτό το τρόπο σκέψης μπορούμε να καταλήξουμε σε θρήνους για την ανθρώπινη φύση ή να ανακαλύψουμε μια ιδιαίτερη, παράδοξη απόχρωση της ικανότητας μας για ενσυναίσθηση.

Ο Jung μιλώντας για τη Σκιά αναφέρει ότι “παραμένει στο παρασκήνιο, ανικανοποίητη και μνησικάκη, μόνο περιμένοντας για μια ευκαιρία να πάρει την εκδίκηση της με τον πιο στυγερό τρόπο”(CW 18:587). Ετούτη είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα οπτική της εκδίκησης, ως ένα λιγότερο διαπροσωπικό και περισσότερο ενδοψυχικό φαινόμενο. Η Σκιά μας, δηλαδή το σύνολο των ασυνείδητων μη αποδεκτών πλευρών μας, δε στοχεύει σε μια ηθική διόρθωση αλλά γίνεται ο φορέας αποκάλυψης του γεγονότος ότι ο ανθρώπινος ψυχισμός, έχει τη τάση προς την ολότητα και όχι προς τη τελειότητα. Αν κανείς το κατανοήσει αυτό(και ενώ ακούγεται απλό δεν είναι καθόλου εύκολο πράγμα) μπορεί να δει την εκδίκηση της Σκιάς που φανερώνεται με συμπτώματα, ατυχήματα και διάφορες συναισθηματικές αναποδιές, ως μια προσπάθεια του ασυνειδήτου να επικοινωνήσει μαζί μας. Μπορεί να τη προσεγγίσει όχι ως μια τυφλή ορμή προς τη καταστροφή, αλλά ως μια προσπάθεια να μιλήσουν τα κομμάτια μας που η ανατροφή ή η κουλτούρα μας τους έχει κόψει τη γλώσσα. Ο

φόβος της εκδίκησης αποκαθλώνει τη μονομέρεια και την ύβρι του Εγώ. Αποκαλύπτει ταπεινωτικά τις ψευδαισθήσεις του, πως αποτελεί την αρχή και το τέλος της ζωής. Η εκδίκηση της Σκιάς είναι μια εκδίκηση για τη κακοποίηση της ψυχής μας από εμάς τους ίδιους προς εμάς τους ίδιους.

Στο άρθρο “What makes revenge sweet: Seeing the offender suffer or delivering a message?” (Gallwitzer, Denzler, 2009, Journal of Experimental Social Psychology, 45, 840-844) μαθαίνουμε πως ενώ οι άνθρωποι περιμένουν να νιώσουν καλύτερα όταν παίρνουν εκδίκηση, στο τέλος δεν ανακουφίζονται αλλά μπορεί και να νιώσουν χειρότερα, ίσως αναλογιζόμενοι τις συνέπειες της δικής τους πράξης. Αυτό δεν ισχύει στη περίπτωση όπου το άτομο το οποίο εκδικήθηκαν, καταλάβει και δείξει κατανόηση για τους λόγους της τιμωρίας του. Σε αυτές τις περιπτώσεις η εκδίκηση δικαιώνει τη φήμη της που τη θέλει γλυκιά. Γλυκιά και μοχθηρή μα όπως υποθέσαμε και παραπάνω σχεσιακή.

Ο Ντοστογιέφσκι στο Υπόγειο μας

προειδοποιεί: “Όταν ο πόθος της εκδίκησης μας αδράχνει, όλα τ’ άλλα συναισθήματα εκμηδενίζονται, όσα υπάρχουν μέσα μας”. Ίσως γι’ αυτό ο Θεός στην επιστολή προς Ρωμαίους μας καθησυχάζει: “Σε εμένα ανήκει η εκδίκηση”. Ο Νίτσε Τον διορθώνει παραθέτωντας ότι “μια μικρή εκδίκηση, είναι πιο ανθρώπινη από καθόλου εκδίκηση”. Όπως και να έχει, αν παρατηρήσει κανείς λίγο καλύτερα αυτούς που φλέγονται από την ανάγκη να πάρουν το αίμα τους πίσω, τελικά θα αντιληφθεί ότι δε πάσχουν τόσο από το πόθο της εκδίκησης, αλλά από την εκδίκηση του πόθου.

ΕΡΩΤΙΚΉ ΑΪΡΕΣΗ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Ο διαμελισμένος Ορφέας, παίζοντας επίμονα και μυστηριωδώς τη λύρα του, μας γητεύει: στρέφουμε διαρκώς τη προσοχή μας στους ηλεκτρονικούς μας υπολογιστές, τα τάμπλετ και τα κινητά μας. Ο μύθος τ' έχει να μη μπορούν να του αντισταθούν ούτε οι πέτρες, ούτε τα δέντρα στις μελωδικές αφηγήσεις του. Πως είναι δυνατόν να τον αρνηθούμε εμείς; Χαϊδεύουμε με ένα ή δυο δάκτυλα τρυφερά τις οθόνες, σφιχτοκρατάμε όπως το χέρι του αξιολάτρευτου έρωτα μας τα πλαστικά ποντίκια, χάνουμε την υπομονή μας

όταν ένα βίντεο αργεί να ξεκινήσει σα να μας έστησε σε ραντεβού. Γκρινιάζουμε καμιά φορά, πως η τεχνολογία μας έχει στερήσει τη ψυχή μας ή μας αποξενώνει από τον διπλανό άνθρωπο. Αλλά αλήθεια ποιον κοιτάζουμε όταν αλληθωρίζουμε εμμονικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης; Την Αφροδίτη να μας προκαλεί ποζάροντας με duckface(η πάπια σε μερικούς μύθους ήταν σύμβολο της όμορφης θεάς), την Άρτεμη να αλυχτά ζητώντας εκδίκηση για τους πληγωμένους της σκύλους, τον Άρη να κεραυνοβολά με σαρκαστικά επιχειρήματα τους εχθρούς του, την Ήρα να μας καθησυχάζει με γνωμικά γεμάτα δηλητήριο και ζήλια, τον Ερμή να περιγελά το χρόνο στα μαυρόασπρα gifακια του...

Η αλήθεια ίσως είναι πικρή, αλλά αγαπάμε αυτά τα μαραφέτια. Πιθανόν δε μας έχουν κλέψει τη ψυχή, αλλά αντίθετα εκείνη μας αναζητάει μέσα από αυτά. Ο Freud μας διευκολύνει στο συγκεκριμένο επιχείρημα, έχοντας μιλήσει για τη “πολύμορφη διαστροφή” και ο Jung στα Σεμινάρια του στο Bollingen για τα Όνειρα μας

επιβεβαιώνει: “Δεν έχουμε όνομα κάποιας διαστροφής για το πιάνο, αλλά μπορεί να υπάρξει κάτι τέτοιο. Μπορεί ακόμη[η libido] να εισρεύσει στη κεντρική θέρμανση. Υπάρχει ένα υπόλειμμα της libido, που ρέει τόσο αργά, που θα μπορούσε να διατεθεί για το επόμενο πράγμα που θα συναντήσουμε”. Αν λοιπόν είναι ανθρώπινο να έχουμε ερωτική επιθυμία για τον καυστήρα μας, γιατί να μην είμαστε ερωτευμένοι με τα κινητά μας;

Άλλωστε μπορούμε εκεί να απολαύσουμε μια φαντασιωσική, μυθολογική πλευρά του εαυτού μας. Μαγικά φίλτρα στις φωτογραφίες που μας μεταμορφώνουν, συσσωρευμένη σοφία σε λίγες λέξεις όπως τα ξόρκια, μαντικοί διαλογισμοί σε παράδοξες ιδέες, απολλώνιες μουσικές, διονυσιακά γλέντια, κακίες, η καλοσύνη μας – όλα αφηγούνται την αλήθεια μας. Και είναι προφανέστατα αιρετικό να μιλούμε για αλήθεια, διότι όλοι είμαστε σίγουροι πως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δε φαίνεται ο “πραγματικός εαυτός μας”. Πως παρουσιάζουμε μια καλοστημένη βιτρίνα και περιμένουμε να

χορτάσει ο ναρκισσισμός μας σα ξεραμένη γη τη βροχή από επιβραβευτικά χεράκια. Όποιος στο φλερτ ή στη δουλειά του είναι αυτό που λέμε ο “πραγματικός εαυτός του” ας πετάξει τη πρώτη πέτρα. Πάντως, αν θέλουμε να είμαστε δίκαιοι, η ούτως ή άλλως προβληματική έννοια “πραγματικός εαυτός”, οπωσδήποτε περιλαμβάνει ως τμήμα και τη φαντασίωση αυτού που θα θέλαμε να είμαστε. Πως είναι δυνατόν να υποστηρίξουμε πως γνωρίζουμε κάποιον, χωρίς να ξέρουμε ή να υποθέτουμε τις απόκρυφες φιλοδοξίες του;

Αγαπάμε τα κινητά και τα pc μας, μάλλον επειδή μας προκαλούν την αίσθηση ότι εκείνα μας κοιτάζουν με αγάπη. Και είναι αυτό το ζεστό βλέμμα που μας έχει στερήσει η αδιάφορη, κυνική καπιταλιστική μονομανία. Ο Hillman γράφει: “Φυσικά και είμαι σε μια απελπισμένη ναρκισσιστική ανάγκη... επειδή ο κόσμος χωρίς ψυχή δε μπορεί να προσφέρει οικειότητα, δε μπορεί να επιστρέψει το βλέμμα μου, δε μπορεί να με κοιτάξει ελκυστικά, με ευγνωμοσύνη...” (The thought of the heart and the

soul of the world). Αν κάθε σύμπτωμα είναι και μια εκδήλωση της ψυχής μας και των παραμελημένων αναγκών της, τότε ίσως ο διαστροφικός, σχεδόν εξαρτητικός έρωτας μας για το διαδίκτυο και τους αγγέλους του είναι η εκδήλωση της ανάγκης μας να ξανασυνδεθούμε με την ανθρωπότητα. Να αποδεχτούμε πως την έχουμε απόλυτη ανάγκη και “μέσα” αλλά και “έξω” μας.

“- Μα είναι δυνατόν να βρει κανείς την αγάπη στην ανόργανη ύλη;” θα διαμαρτυρηθεί κανείς εύλογα. Μα και ο Ορφέας την Ευριδίκη του, στο Κάτω Κόσμο την έψαξε. Στο κόσμο των μη ζωντανών όντων. “- Και Θα τη βρούμε σίγουρα εκεί;” θα ρωτήσει κάποιος λίγο πιο ανυπόμονος. Μα αυτό δε σημαίνει σε τελική ανάλυση και τίποτε οριστικό. Και ο Ορφέας, όταν τη βρήκε, την κοίταξε νωρίτερα από ότι είχε ειδοποιηθεί να πράξει και τη ξαναέχασε. Είναι η νομοτελειακή δυσπιστία ή ελπίδα που εξαναγκάζει το είδος μας να διαμελίζεται από το αναπόφευκτο πένθος.

Ο Έρωτας, ως η θεμελιώδης ορμή προς τη διατήρηση της ζωής είναι εκ των πραγμάτων

αιρετικός. Το επιβεβαιώνει η μοναξιά μας, στο γνωστό μας σύμπαν. Αυτή η όψιμη μοναξιά τους είδους μας, χωρίς τα βέλη του Έρωτα, θα μας οδηγούσε σε μια φριχτή υπαρξιακή απελπισία. Σε ένα κενό σύμπαν δε θα είχαμε άλλη συντροφιά παρά τη κοσμική κατάθλιψη. Είναι ο έρωτας με τις φορτισμένες συναντήσεις του, με τις γεμάτες λυρισμό φαντασιώσεις του που μας προσκαλεί στο μυστήριο παιχνίδι της συνέχισης της ζωής. Μα δε θα πρέπει να ξεχνάμε πως η δουλειά του είναι να μας προσκαλέσει. Δε μπορεί να μας υποσχεθεί τίποτε περισσότερο. Ως γιος του Χάους, ο θεός Έρως είναι η αποδιοργανωτική έλξη προς το άλλο, ο ανανεωτικός διαμελισμός της μονόπλευρης μας ύπαρξης.

Εν συντομία, συμβαίνουν τα ακόλουθα: Σε συναντώ. Σε ερωτεύομαι. Βλέπω τα μάτια σου να με κοιτούν με θαυμασμό και αγαπώ τον εαυτό μου. Είμαστε μαζί. Προσπαθούμε να εκμηδενίσουμε την απόσταση. Το καταφέρνουμε ορισμένες φορές. Η απόσταση αναδύεται εκ νέου. Δεν είμαι σίγουρος ότι αγαπώ τον εαυτό μου. Δεν είμαι σίγουρος ότι σε συναντώ. Ποια είσαι; Ποιος

είμαι;

Αν όλα τα άλλα είναι εύκολο, λίγο πολύ, να τα αναγνωρίσουμε, το μυστήριο παραμένει: Τι υπάρχει εκεί σε αυτή την απόσταση που δημιουργείται ανάμεσα σε εσένα και εμένα; Και πως μπορούμε να αντέξουμε την απροσδιόριστη, μετέωρη αυτή απόσταση χωρίς να τραπούμε σε φυγή ή να καταπιούμε ο ένας τον άλλο;

Ο χώρος ανάμεσα μας, είναι ο προνομιακός χώρος της ψυχής. Ο τόπος που εκτυλίσσεται η κατεξοχήν ανθρώπινη περιπέτεια. Ίσως να είναι και το ηφαιστειακό ρήγμα μέσα από το οποίο αναδύθηκε η συνείδηση. Ας ονειροπολήσουμε τη στιγμή, που μια ερωτευμένη με το βρέφος της μητέρα το βοηθά να αντέξει την απόσταση μεταξύ τους, που λίγες μέρες πριν ήταν αδιανόητη. Η απόσταση αυτή γεμίζει από τη ψυχή της(εικόνες, αναμνήσεις, βιώματα, ελπίδες) βοηθώντας το μικρό πλάσμα να αρχίσει δειλά να αποκτά μια αίσθηση της δικής του ψυχής. Αν η μητέρα εκμηδενίσει την απόσταση, δε θα υπάρχει αρκετός χώρος για εκείνο(ή εκείνη). Αν η μητέρα απουσιάσει υπερβολικά το βρέφος κινδυνεύει να

κατακλυστεί θανάσιμα από το κενό.

Κάθε ερωτική συνάντηση, είναι μια ευκαιρία να πάρουμε απόσταση από τον Εγώ μας. Αυτό συμβαίνει μέσα από τη κοινωνία με το άλλο και τη βουτιά στο εμείς. Αυτή η ερωτικά φορτισμένη απόσταση, επιτρέπει στη ψυχή να αναδυθεί. Όπως γίνεται στα όνειρα. Όπως γίνεται στα ποιήματα των ερωτικά απογοητευμένων, ή τα δάκρυα των αποχαιρετισμών. Όπως γίνεται στον εργασιομανή που μισεί στα κρυφά τη δουλειά του ή την ανορεξική γυναίκα που σιχαίνεται το με κόπο διαλυμένο σώμα της. Όπως γίνεται στη ψυχοθεραπεία με τις παραξενιές της μεταβίβασης. Ο Έρως και η Ψυχή είναι ένα αιώνιο ζευγάρι που το δράμα του θα επαναλαμβάνεται ολόιδιο κάθε φορά που ένα βέλος θα τρυπά μια καρδιά που χτυπά μηχανικά και μονότονα.

Ένα άρθρο που μιλά για τον έρωτα και ξεκινά με αναφορές στον εθισμό μας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ακούγεται μάλλον ανορθόδοξο. Όμως αυτό που επιχειρήθηκε είναι να τονιστεί ο αιρετικός χαρακτήρας του έρωτα: Η ικανότητα του να τρυπώνει παντού ενοχλητικά

και να μας δίνει οδυνηρές ευκαιρίες να συναντήσουμε τη ψυχή μας. Στη δουλειά μου, είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς πως οι άνθρωποι είμαστε ερωτευμένοι με τα προβλήματα μας. Τι θα προτιμήσουμε; Να αφεθούμε στο δόγμα ότι ο άνθρωπος είναι μια μηχανή που χαλάει και χρειάζεται μια οικονομικά συμφέρουσα επιδιόρθωση, ή να ασπαστούμε την ερωτική αίρεση;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΔΩΡΉ ΔΡΟΥΛΙΑ

Η Βιριδιάνα, έχει μόλις διαλέξει τους ζητιάνους που θα φιλοξενηθούν στην άδεια έπαυλη του θείου της, ο οποίος μόλις έφυγε από τη ζωή. Πιστεύει πως με κάποιο τρόπο φταίει για το θάνατό του και μάλλον, έχει αποφασίσει να κερδίσει μια θέση στον Παράδεισο μέσω της ολοκληρωτικής αφιέρωσής της στους άτυχους αυτού του κόσμου.

Ο Ισπανός σκηνοθέτης Λουί Μπουνιουέλ στην ταινία του “Βιριδιάνα”(1961), μέσα στις τόσες ιδιοφυείς σκηνές της ταινίας έχει τοποθετήσει και την εξής: Όταν η ηρωίδα και οι ζητιάνοι της

φτάσουν στο μεγάλο σπίτι, μέσα στην ευφορία και τα εκθιαστικά σχόλια από τους ευεργετημένους, θα υπάρξει μια τεράστια παραφωνία η οποία και θα παραγκωνιστεί με επιδέξιο τρόπο. Ένας από τους ζητιάνους δε θα συμπεριφερθεί ακριβώς με σεβασμό. Θα προσβάλλει τον πιστό υπηρέτη του σπιτιού, όταν ο τελευταίος τους προειδοποιήσει πως θα έχει το νου του αν αρχίσουν να χώνουν τη μύτη τους εκεί που δεν πρέπει. Ο ζητιάνος θα ακούσει τις παραινέσεις της καλοκάγαθης Βιριδιάνα πως πρέπει να μάθει να έχει πειθαρχία και θα την ακούσει να λέει πως δεν καταλαβαίνει το λόγο που την προσβάλλει μέσα στο σπίτι της. Ο συγκεκριμένος ζητιάνος θα δηλώσει, “σιχάθηκα όλον αυτό τον οίκτο” και πως “θα ήταν καλύτερο να φύγω”. Θα ζητήσει μερικά ψιλά πριν φύγει “επειδή είναι φτωχός”. Δε θα εμφανιστεί στην ταινία ποτέ ξανά.

Η “ασέβεια” των φτωχών ζητιάνων θα ολοκληρωθεί στο τέλος, όταν οι υπόλοιποι εκμεταλλευόμενοι την απουσία της κυρίας τους θα λεηλατήσουν το σπίτι, ως την επιστροφή της,

οπότε και κάποιοι απ ' αυτούς θα αποπειραθούν να την κακοποιήσουν.

Θα ήταν αφελές να σκεφτούμε πως ο ζητιάνος είναι απλώς ένα ασεβές και αχάριστο υποκείμενο, αν και κανείς μας δε θα μπορούσε να πάρει όρκο πως δε του πέρασε αυτό από το μυαλό στη θέα ενός φορτικού ζητιάνου. Αυτή η μορφή εμφανίζεται με διάφορους τρόπους, στα όνειρα ή ακόμα και στις φαντασιώσεις μας, και σαν όλα τα σύμβολα που χρησιμοποιεί το ασυνείδητο περισσότερο μεταφέρει ένα μήνυμα παρά ζητάει κάτι.

Στις εικόνες που μπορεί να παρουσιαστούν είναι, τρομακτικοί ζητιάνοι που απειλούν ακόμα και τη ζωή μας, ήπιων τόνων βοηθοί μέσα στα όνειρα και τις φαντασιώσεις, σοφοί ή ακόμα και εμείς οι ίδιοι να έχουμε βρεθεί στην κατάσταση της απόλυτης ανημπόριας. Μπορεί τότε να δοκιμάσουμε την απόλυτη ντροπή και θλίψη, το φόβο ή ακόμα και την ανακούφιση. Η παρουσία του πολλές φορές σημαίνει πως είμαστε πολύ κοντά, ίσως περισσότερο από ποτέ, στην αποκάλυψη μιας αλήθειας για τον εαυτό μας. Ο

Οδυσσέας λίγο πριν φτάσει στον πολυπόθητο στόχο του μεταμορφώθηκε από τη θεά της Σοφίας σε έναν ταπεινό ζητιάνο. Άλλωστε, τι άλλο πέρα από ταπείνωση για το αλαζονικό Εγώ είναι η συνάντηση με μια ασυνείδητη αλήθεια; Το χαρακτηριστικό του, όπως και όλων των συμβολικών αναπαραστάσεων άλλωστε, είναι πως για να γίνει αντιληπτό το νόημά του πρέπει να του επιτραπεί να είναι ένα δικό μας κομμάτι. Τι σημαίνει όμως αυτό;

Ο ζητιάνος στη ταινία του Μπουνιουέλ αντιλήφθηκε κάτι που τον οδήγησε προφανώς να σιχαθεί τον οίκτο και να επιλέξει να συνεχίσει τη ζωή που είχε μέχρι τώρα. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ατιμία από το να υποβαθμίζεις έναν άνθρωπο στην κατάσταση του εργαλείου. Στην ουσία όταν κάποιος χρησιμοποιεί κάποιον άλλο για τους δικούς του σκοπούς τον καθιστά αόρατο σαν αυτόνομο υποκείμενο που οι πράξεις του θα μπορούσαν να έχουν κάποια επίπτωση στον κόσμο. Είναι μια αφόρητη κατάσταση πλήρους αποξένωσης, καθώς η έλλειψη αντανάκλασης της φωνής μας πάνω στον κόσμο την καθιστά

ανύπαρκτη. Πρόκειται για απάνθρωπη τιμωρία η οποία συμβαίνει συχνότερα από όσο νομίζουμε. Ο οίκτος της Βιριδιάνα είχε καταδικάσει το ζητιάνο. Δε θα μπορούσε να είναι τίποτα περισσότερο για αυτή, παρά μόνο ζητιάνος. Μπροστά σε αυτή τη μοίρα θα επιλέξει τη την αποχώρηση. Οι υπόλοιποι ζητιάνοι που έμειναν, εκτόνωσαν το μίσος τους για τον οίκτο της με πιο φανερό τρόπο. Μετατράπηκαν σε άρπαγες.

Πέρα από τις σίγουρες πολιτικές προεκτάσεις που έδωσε ο σκηνοθέτης, στην ηρωίδα του υπάρχει κάτι γνώριμο. Δε χρειάζεται απαραίτητα να συναντήσουμε ένα ζητιάνο στην πραγματικότητα αν και πιστεύω ότι είναι πάντα μια διαφωτιστική εμπειρία. Σε αυτό που μοιάζουμε με τη Βιριδιάνα είναι η μοίρα που επιφυλάσσουμε στην παρουσία του ζητιάνου στα όνειρα και τις φαντασιώσεις μας, σαν εικόνα εν γένει.

Ο οίκτος, αν και αρκετά παρηγορητικός (παραδόξως, περισσότερο για εκείνον που τον δείχνει) εγκαθιστά μια ασφαλή απόσταση από αυτή την αλλότρια μορφή ζωής που έχει χάσει

κάθε δύναμη για αυτόνομη ζωή. Περισσότερο από οποιαδήποτε συναισθηματική απόκριση απέναντι στην ανημπόρια, ο οίκτος είναι ικανός να μουδιάσει το μυαλό. Κι αυτό επειδή μπορεί να δημιουργήσει τη φαντασίωση πως η δική μας αυτονομία είναι τόσο καλά προστατευμένη που τελικά έχουμε τα αποθέματα να υποφέρουμε για τον άλλο.

Οφείλω να ομολογήσω πως δεν είναι δυνατόν να περάσει απαρατήρητος ο καταγγελτικός λόγος της παραπάνω παραγράφου. Αλήθεια, γιατί να ονομάζουμε οίκτο την έκφραση συμπόνιας και θέλησης για προσφορά; Είναι αλήθεια, πως τα προσωπικά μου κίνητρα έχουν κάποιο ρόλο σε όλα αυτά αλλά δε μιλάμε γι αυτό φυσικά.

Η μορφή του ζητιάνου κινείται στη σκιά και γι ' αυτό ακριβώς προκαλεί μερικές φορές τόσο έντονα συναισθήματα. Από την απέχθεια ως την επιθυμία σωτηρίας του. Αυτό που και οι δυο περιπτώσεις έχουν κοινό, είναι η μεγάλη απόσταση που δημιουργούν με αυτή τη μορφή, ειδικά όταν εμφανίζεται στην πραγματικότητα. Όπως όλα τα συμπλέγματα αναπαραστάσεων,

έτσι και ο ζητιάνος μπορεί να κατέχει δυνάμεις πολύ μεγάλες για να τις αντιληφθούμε με την πρώτη ματιά. Ο παραγκωνισμός του μπορεί, όπως και στην ταινία, να τον μεταμορφώσει σε ένα τρομακτικό και βέβηλο ον που μπορεί να οδηγήσει εμάς τους ίδιους στην ακραία κατάσταση αδυναμίας που μέχρι πριν λίγο βρισκόταν αυτός. Μπορεί τότε η πολύτιμη αυτονομία και πληρότητα του Εγώ μας να πληγεί από ταπεινά “ένστικτα” όπως ο φθόνος, ο τρόμος ή η βασανιστική ανάγκη μας για τον άλλο, χωρίς τον οποίο μπορεί να αισθανθούμε πως χάνουμε την ανθρώπινη μας υπόσταση.

Πως θα μπορούσε να γίνει πιο αντιληπτό αυτό; Δυστυχώς, για διάφορους λόγους, ο ψυχαναλυτικός λόγος είναι σχετικά μυστηριώδης και αυτό καταλήγει κάποιες φορές εις βάρος της κατανόησης. Μια χρήσιμη λύση είναι η αναγωγή ψυχικών δυνάμεων ή συστημάτων σε μια πιο κατανοητή γλώσσα.

Κανείς δε θα μπορούσε να παρακάμψει τη σημασία που έχουν οι αναπαραστάσεις της πραγματικότητας για τον ψυχισμό. Αποτελούν

πληροφορίες, οι οποίες παίρνουν τη θέση τους μέσα στο χάρτη που δημιουργούμε για την πραγματικότητα. Αυτό σημαίνει πως αποτελούν σημεία τα οποία εντάσσονται σε μεγάλες συστοιχίες από άλλα σημεία. Ανάλογα με τη συστοιχία μέσα στην οποία ένα σημείο βρίσκεται, αλλάζει και χροιά. Μέσω της διαφοράς του από άλλα παράγεται το συγκεκριμένο νόημα που αντιστοιχεί σε κάθε δυνατή περίπτωση. Τίποτα δε μπορεί να υπάρξει έξω από το χάρτη που κατασκευάσαμε για να κατανοήσουμε έναν κόσμο που δε φαίνεται να έχει κάποιο σκοπό, πέρα από το να κινείται. Οι πληροφορίες αυτές είναι κοινά αγαθά, που σε κάθε προσωπική ιστορία έχουν διαφορετική απόχρωση και μια μοναδική στην Ιστορία εμφάνιση. Ακόμα και το γεγονός πως η γη γυρίζει είναι σίγουρο πως έχει τόσες αποχρώσεις όσοι και άνθρωποι που περπάτησαν στον πλανήτη (αυτοί που το γνώριζαν τουλάχιστον). Το μόνο που θα χρειαζόταν, θα ήταν να ξεδιπλωθούν οι συνδέσεις αυτής της αναπαράστασης με όλες τις άλλες ενός προσωπικού κόσμου. Ακόμα και η περιστροφή της

γης, είναι σκλάβος της σιδερένιας μας θέλησης να κατασκευάζουμε την ιστορία του εαυτού μας.

Με βάση αυτά, θα μπορούσαμε να πούμε πως δεν υπάρχει πληροφορία που να μην απευθύνεται προσωπικά στον καθένα μας. Κατά μια έννοια είμαστε ανεπανόρθωτα υπεύθυνοι για τον κόσμο. Αυτό κάνει την αναπαράσταση αθάνατη. Άχρονη, άτοπη και πάντα επίκαιρη. Σαν το ασυνείδητο, αλήθεια... Η εμμονή μιας αναπαράστασης να επιστρέφει, κυρίως επειδή δεν αποσυνδέθηκε ποτέ από πάνω μας. Συνεχίζει να πράττει αυτό που ξέρει μόνο να κάνει. Να συνδέεται. Και θα το επαναλαμβάνει μέχρι να την υποδεχτούμε σαν ένα κομμάτι του εαυτού μας. Θα επαναλαμβάνεται και θα μας χτυπά την πόρτα. Μπορούμε να τη θεωρήσουμε έναν ζητιάνο και να την ελεήσουμε με το περίσσευμα της αυτονομίας μας. Τι θα μπορούσε να μας προσφέρει ένας ζητιάνος άλλωστε; Θα μπορούσαμε επίσης, να ακούσουμε το μήνυμα που μεταφέρει. Καθόλου εύκολο έργο, καθώς ο ζητιάνος είναι μια μορφή στερημένη από Λόγο και αίτιο. Κινείται σε ένα χώρο που βασιλεύει το σκοτάδι και δύσκολα θα

αναγνωρίσουμε τη βούλησή του ή τη σχέση που έχουμε μαζί του. Η μορφή του ζητιάνου θα επανέρχεται σαν τρόμος ή αλαζονεία όσο του αρνούμαστε το δικαίωμα να έχει να πει κάτι.

Κάποιος μου διηγήθηκε ένα γνώριμο περιστατικό σε όλους μας. Εξελίχθηκε σε ένα φανάρι, στο οποίο όπως συχνά συμβαίνει υπήρχε ένας ζητιάνος που παρακαλούσε για χρήματα. Μπροστά στην πρόσκαιρη έλλειψη αρκετών κερμάτων που να συμπληρώνουν ένα συμβατικά αποδεκτό ποσό ελεημοσύνης, ο πρωταγωνιστής θεώρησε σωστό να δώσει το ευτελές ποσό που υπήρχε. Ο ζητιάνος, σε μια θαυματική επίδειξη αχαριστίας (;), εκσφενδόνισε το κέρμα πίσω στο αυτοκίνητο πλήττοντας καίρια την αυτοεκτίμηση του οδηγού. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η τρέλα ή η κακία είναι οι πιο βολικές εξηγήσεις αν και δε θα μπορούσαν να σταματήσουν το ξήλωμα της βεβαιότητας. Σε ένα εκτυφλωτικό Εγώ, λίγο σκοτάδι από τον κόσμο της Σκιάς ίσως και να είναι χρήσιμο.

ΥΠΟΧΟΝΔΡΙΑΚΑ ΠΑΘΗ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

«**Ω** θανατηφόρα σιωπηλό, πανδαιμόνιο!»,
γράφει ο Νίτσε στους Διθυράμβους του Διονύσου. Σα να υμνεί την οριακή στιγμή που ο υποχονδριακός, μόλις ανακάλυψε μια καινούρια ύποπτη ελιά στη πατούσα του, ή έναν παράδοξο ήχο στα σωθικά του, ή έναν απρόσκλητο πόνο στη καρδιά του, ή ένα εξόγκωμα κοντά στο λαιμό του, ή μια ήπια αλλά επίμονη δυσφορία στην ανάσα του, ή απλώς πληροφορήθηκε πως ένας γνωστός του πέθανε αιφνιδιαστικά από μια πολύ ύπουλη ασθένεια. Πριν λίγα λεπτά, η γη γυρνούσε κανονικά, οι καθημερινές υποθέσεις

ακολουθούσαν τη ρουτίνα τους, ενώ τα σχέδια για το μέλλον έπαιρναν τη σειρά τους για την επιβίβαση στο τρένο των συνηθειών. Όμως τώρα πια, στο πανδαιμόνιο των βιαστικών συλλογισμών του δεν υπάρχει τίποτε άλλο παρά μόνο το σώμα. Ή μάλλον με σιγουριά υπάρχει μόνο ένα κομμάτι του σώματος. Αυτό που νοσεί. Μέσα από τη νοσηρή του λάμψη, αναδύονται εικόνες από λευκές ρόμπες, οδυνηρές μα ανέλπιδες θεραπείες, νεκροκρέβατα, διαθήκες, πόνος, ανημποριά. Ο υποχονδριακός στέκεται σιωπηλός ακόμη και όταν παραπονείται για τα συμπτώματά του. Σιωπηλός επειδή σχεδόν τίποτε δε μπορεί να γλυκάνει την εσωτερική του φασαρία. Σιωπηλός στη δουλειά, στην αναγκαστική βόλτα, στην αυπνία του, στο θάλαμο αναμονής του γιατρού.

Πόσο είναι εύκολο, για τους παρατηρητές να βεβαιώσουν πως όλα αυτά δεν είναι παρά παιχνίδια μιας ξέφρενης φαντασίας! Ή μιας ευαισθησίας που θα πρέπει ο καημένος υποχονδριακός να ξεφορτωθεί- να δυναμώσει! Παράλληλα και η ιατρική τους τελευταίους

αιώνες πάλευε να αντιμετωπίσει το περίεργο αυτό φαινόμενο με τα ίδια επιχειρήματα. Ο επιστημονικός λόγος ζυμωνόταν γύρω από τη διαμάχη για το εάν η Υποχονδρία είναι τελικά μια τρέλα, ή μια «νευρική» ασθένεια(ουσιαστικά το ανδρικό ανάλογο της γυναικείας υστερίας). Όσον αφορά την διάγνωση του Υποχονδριακού, ο χειρότερος του φόβος γίνεται πραγματικότητα: στη περίπτωση του η Ιατρική δεν έχει προχωρήσει και τόσο... Από τη πλευρά της ψυχανάλυσης ο Freud παραδέχεται πως η υποχονδρία αποτελεί ένα «ατιμωτικό κενό» στο οικοδόμημα της.

Η παραδόξως κωμική λέξη με την οποία έχουμε καταπιαστεί, είναι προφανέστατα ελληνική και προέρχεται από το σημείο του σώματος στη κοιλιακή χώρα ακριβώς κάτω από τα πλευρικά τόξα. Οι προπάτορες υποχονδριακοί συχνά εκεί εστίαζαν τα σωματικά τους παράπονα. Το ίδιο σημείο περιγράφει ο Πλάτωνας στον Τίμαιο ως τη κατοικία του ζωικού κομματιού της ψυχής μας που επιθυμεί τα φαγητά και τα ποτά, δε καταλαβαίνει από τις παραινέσεις του ορθού λόγου αλλά ψυχαγωγείται

από είδωλα και φαντάσματα, και κάνει τόση φασαρία ώστε ορθά τοποθετήθηκε σε τέτοια απόσταση από το κεφάλι. Παιχνίδι της τύχης ή μια αρχετυπική διαίσθηση, νομίζω πως πράγματι η υποχονδρία σχετίζεται με εκείνο το παιδικό-ζωώδες κομμάτι της ψυχής μας που αγωνιά για την επιβίωση, είναι ζωντανό και θορυβώδες, ψυχαγωγείται ή τρομοκρατείται με φαντάσματα, μερικές φορές δε πείθεται από τα καθησυχαστικά λόγια των γιατρών που εκ των πραγμάτων διακονούν τον ορθό λόγο.

Η υποχονδρία, παρότι από όλους τους φορείς της περιγράφεται ως μια κατάσταση που «σου στερεί τη ζωή», κρύβει ταυτόχρονα μια βαθιά ελπίδα και ανησυχία για την συνέχιση της. Δεν υπάρχει, νομίζω κανένα άλλο άτομο διψασμένο για τις χαρές της αυθόρμητης ζωής, όσο ο υποχονδριακός. Πίσω από τα σφιγμένα χείλη, το αποσυντονισμένο από τις βουερές σκέψεις βλέμμα, το επίμονο μουρμουρητό των συμπτωμάτων και τη παρανοϊκή κατασκόπευση των αισθήσεων, κρύβεται μια σπίθα αιφνιδιαστικά παιδική. Αν κάποιος ήθελε να είναι

θεωρητικά συνεπέστερος θα αναλογιζόταν τον όρο παλινδρόμηση. Η Anna Freud, ακολουθώντας το σκεπτικό του πατέρα της, υποστηρίζει πως η υποχονδριακή κατάσταση είναι μια επιστροφή στη σχέση μητέρας- παιδιού, όπου το σώμα είναι η αναπαράσταση του παιδιού ενώ η «μητέρα» αγαπάει και φροντίζει μονομανιακά το αδύναμο πλάσμα. Το σώμα, πραγματικό ή φαντασιωσικό, φορτίζεται ενεργειακά, ακτινοβολεί με τη ναρκισσιστική του απαίτηση, διαμελίζεται και ανασυντίθεται σε κάθε τρομερή ή παρηγορητική ιδέα, εκρήγνυται από θυμό στη παραμικρή παρανόηση, αποκτά το δικαίωμα να φοβάται, αποκτά το δικαίωμα να παραληρεί.

Ο υποχονδριακός, μονίμως αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στην ιδιαιτερότητα του και τη κοινή ανθρώπινη μοίρα. Στη πένθιμη απολογία του, άλλοτε βρίσκει ένα μεγαλειώδες προσωπικό νόημα στην ατυχία του να υποφέρει τόσο βάνανυσα- πιθανόν είναι μια μορφή τιμωρίας όπως του Προμηθέα. Άλλοτε αποδέχεται τη συμμετοχή του στην ευαλωτότητα του ανθρώπινου όντος «- Γιατί να είμαι κάτι ιδιαίτερο;

Τόσοι και τόσοι δεν αρρωσταίνουν»; Ο Kohut μας προσφέρει μια ιδιαίτερη οπτική πάνω σε αυτό το θέμα, υποστηρίζοντας πως η υποχονδρία πιθανόν να είναι ένα σύμπτωμα του φόβου της ψυχικής κατάρρευσης. Μια αλληγορία της αποσύνθεσης του εαυτού μπροστά στις πρωτόγονες μη απαντημένες μας ανάγκες να αποκτήσουμε μια υγιή αυτό-εικόνα μέσα από το καθρέφτισμα της προσωπικής μας αξίας και της συμμετοχής σε μια σημαντική ανθρώπινη κοινότητα. Ο υποχονδριακός λοιπόν είτε σταυρώνεται ως θεός, είτε αποτελεί μια σταγόνα ασημαντότητας στον αιώνιο πόνο. Και στις δύο περιπτώσεις το μαρτύριο του, επιβεβαιώνεται πανηγυρικά.

Τον ίδιο δρόμο ακολουθεί και η σχέση του με το ιατρικό προσωπικό. Από τη μία πλευρά μεγάλες προσδοκίες και από την άλλη μεγάλες αμφιβολίες. Ο γιατρός(και εδώ η Ιατρική έχει μια κάποια ευθύνη) ορίζεται ως ο παντοδύναμος Άλλος που θα προσφέρει βέβαιη ανακούφιση. Παρά τις διαβεβαιώσεις, σύντομα ο υποχονδριακός, πεισμένος από την αμεσότητα και επιμονή των ισχυρισμών του σώματος του,

υποψιάζεται πως ο γιατρός δε μπορεί να γνωρίζει τα πάντα. Και καλόπιστα θα σκεφτεί ο γιατρός «μα πως να θεραπεύσω μια ασθένεια που δεν υπάρχει;» Και καλόπιστα θα σκεφτεί ο υποχονδριακός «μα πως μπορώ να πιστέψω σε μια βεβαιότητα που δεν υπάρχει;». Κανείς δε μπορεί πια να καθρεφτίσει τον άλλο. Ούτε ο ασθενής με τη καλυτέρευση του το γιατρό, ούτε ο γιατρός με τη σοφία του τον ασθενή. Ο αμοιβαίος θυμός φορτίζει τις υποχονδρίες εκατέρωθεν. Ανταγωνιστικές υποχονδρίες που αναζητούν μια νικητήρια διάγνωση.

Άραγε όμως, τι σχέση να έχει η εμμονική ανησυχία για την υγεία με το θυμό; Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι όπου υπάρχει η μία, υπάρχει και ο άλλος. Στη συντροφιά ενός ανθρώπου που βρίσκεται στο στρόβιλο της υποχονδριακής αμφιβολίας, είναι σχεδόν αδύνατον να μη θυμώσουμε. Ίσως η οργή προκύπτει από την αδυναμία μας να σχετιστούμε ουσιαστικά με εκείνον. Ίσως είναι η διαίσθηση ότι για τον υποχονδριακό δεν είσαι πια πρόσωπο αλλά ένα ανθρωπόμορφο γραμμόφωνο που

επαναλαμβάνει ασήμαντες διαβεβαιώσεις. Ίσως η ένταση του αντι- ηρωισμού του παραιτημένου πάσχοντα, ενεργοποιεί εναντιοδρομικά σε εμάς μια ηρωική ορμή- οφείλεις ως μαινόμενος Ηρακλής να κόψεις όλα τα κεφάλια της Λερναίας Ύδρας. Ίσως πάλι, η οργή του ίδιου του υποχόνδριου, τόσο καλά απανθρωποποιημένη(μετουσιωμένη σε μικρόβια, όγκους, νυστέρια κτλ), αναζητά τον εξανθρωπισμό της, μέσα από εσένα. Δυστυχώς η παγίδα είναι μεγάλη. Ο οργή επιστρέφει στον υποχονδριακό χωρίς ιδιαίτερο μεταβολισμό, καθώς και εκείνος στα μάτια μας έχει μεταμορφωθεί σε κάτι μη ανθρώπινο: ένα ανθρωπόμορφο γραμμόφωνο που επαναλαμβάνει ασήμαντες ανησυχίες.

Και αν τελικά ο υποχόνδριος δεν αναζητά κάποιον να τον θεραπεύσει; Αν τα πάθη του, δε χρειάζονται μια παντοδύναμη Αρχή να τα σβήσει στην ψευδή βεβαιότητα της αιώνιας συνέχισης της ζωής αλλά μια ανθρώπινη παρουσία να τα δεχτεί με αγάπη και σεβασμό ώστε να εξανθρωπιστούν; Αν το ζητούμενο δεν είναι μια

ερμηνεία που έτσι και αλλιώς με ευκολία απορρίπτει, αλλά η υποδοχή με καλοσύνη και μια κάποια ελπίδα, της αφήγησης του; Σίγουρα ο Δαρβίνος ή ο Φιτζέραλντ ή ο Βολτέρος ή ο Προυστ ή ο Κάφκα(και τόσοι άλλοι) επιβίωσαν δημιουργικά, παρά τις διαμελιστικές και καταδιωκτικές τους υποχονδρίες. Η παιδική, οργιώδης ζωντάνια που λέγαμε παραπάνω ίσως δεν αναζητά λοιπόν, μια βέβαιη διάγνωση να διώξει τα δαιμόνια. Ίσως απαιτεί να παίξει με τα δαιμόνια- οσοδήποτε επίπονο και αν είναι αυτό. Ίσως αναζητά μια θέση στο κόσμο, ή έναν κόσμο για να βρει μια θέση. Ίσως ο υποχονδριακός είναι ο ίδιος ένα σύμβολο του θανάτου και της αναγέννησης. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του άλλωστε πεθαίνει αρκετά συχνά...

Παρόμοια ήταν και η μοίρα του μικρού Διόνυσου. Διαμελισμένος, χωρίς μητέρα, με τρελές γυναίκες για συνοδεία, παντού τον κοιτούσαν με καχυποψία, παντού τον κυνηγούσαν. Αλλά και πόσο φριχτή η μοίρα σε όσους δεν τον καλοδέχονταν. Πόση τρέλα και θάνατος περίμενε, όσους υποτιμούσαν αυτή την

οργιαστική, ανανεωτική, γεμάτη ζωή μεθυστική παρουσία. Ο Διόνυσος είναι ο Θεός που έρχεται. Κάμποσο ναρκισσιστής τιμωρός μα και κάμποσο γενναιόδωρος. Πάντοτε απαιτητικός και πάντοτε ξένος. Από τη στιγμή που θα φτάσει όλα αλλάζουν. Όλα τελειώνουν. Για τον Ηρόκλειτο, να μη ξεχνάμε ο Διόνυσος και ο Άδης είναι το ίδιο πράγμα. Μέσα σε κάθε υποχόνδριο ίσως υπάρχει ένας Διόνυσος που μονίμως μας υπενθυμίζει πόσο κοντά είναι η δημιουργία με τη καταστροφή. Πόσο κοντά το χτυποκάρδι του Έρωτα με την αρρυθμία. Πόσο κοντά η ανοησία με το νόημα.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΤΡΑΠΕΖΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Τρώμε μαζί. Σε ιεραρχικά, ορθογώνια ή πιο δημοκρατικά, στρογγυλά τραπέζια. Στη καταναγκαστική ή αυθόρμητη ευτυχία μιας γιορτής, ή με το υγιεινό και ίσως βαρετό σπανακόρυζο μιας οποιασδήποτε Τετάρτης. Τρώμε μαζί, μασώντας και χωνεύοντας δεκαετίες μετεμφυλιακών καυγάδων, κληρονομικών αδικιών, αδελφικών ανταγωνισμών, μισοξεχασμένων μυστικών. Τρώμε μαζί στη χαρά και το θάνατο. Τρώμε μαζί, ακόμη και όταν τρώμε “μοντέρνα”: σιωπηλοί μπροστά από τη τηλεόραση ή το tablet. Διότι αυτό

που τρώμε είναι πρώτα από όλα, ο ένας τον άλλο. Μασώντας και χωνεύοντας τις ομοιότητες και τις διαφορές μας.

Τα οικογενειακά τραπέζια είναι πάντοτε πλούσια. Τουλάχιστον σε συναισθήματα. Μεγάλες προσδοκίες καλοπέρασης ή εκνευρισμοί για την υποχρεωτικότητα τους. Επιθυμώντας βαθιά και ταυτόχρονα λογοκρίνοντας τη παλινδρόμηση μας στη παρθενική φροντίδα της θεάς Εστίας. Και εκείνη προαιώνια μεριμνά για τη φωτιά που καίει, για το ον που θυσιάστηκε μέσα στη κατσαρόλα, για το αλάτι που δίνει γεύση ή τσούζει στις πληγές μας, για τις άδειες καρέκλες που περιμένουν να φιλοξενήσουν το νέο, για τις αναμνήσεις και τις ελπίδες που αναζητούν μέσα στο χάος ένα κέντρο. Τα πάθη των συνδαιτυμόνων άλλοτε εκθέτονται στην επιφάνεια του τραπέζιού ως τα “καλά” σερβίτσια, άλλοτε κρύβονται κάτω από το τραπεζομάντιλο. Και επειδή τα πάθη, που αναζητούν καταφύγιο στα οικογενειακά τραπέζια είναι πολλά, το ίδιο συμβαίνει και με τις ιεροτελεστίες τους.

Τα οικογενειακά τραπέζια είναι σχεδόν

πάντοτε όμοια. Οι θέσεις είναι λίγο πολύ προκαθορισμένες. Οι καυγάδες για την ώρα προσέλευσης το ίδιο: το ζεστό φαγητό απαιτεί ομοφωνία. Η λαιμαργία όσων τσιμπολογούν πριν όλα σερβιριστούν, συγχωρείται ή καταποντίζεται με υποτιμητικά βλέμματα. Οι πολιτικές ή αθλητικές συζητήσεις αν και συνήθως απαγορεύονται, πρέπει τουλάχιστον να ξεκινήσουν οπωσδήποτε προς τις τελευταίες μπουκιές, όταν το πεινασμένο ζώο μέσα μας έχει κάπως ημερέψει. Οι ίδιες ιστορίες επαναλαμβάνονται, με τον ίδιο τρόπο, προκαλώντας το ίδιο γέλιο ή συγκίνηση για την εμπέδωση της οικογενειακής μυθολογίας. Οι ηλικιωμένοι, διακονώντας το πνεύμα των προγόνων, νοσταλγούν φαινομενικά αχάριστα το πόσο πιο νόστιμα και αγνά ήταν τα φαγητά στο παρελθόν. Οι νεοεισερχόμενοι, σιωπηρά κρίνονται για το εάν είναι πολύ ή λίγο αλατισμένοι. Οι εριστικοί απειλούνται με πιπέρι στο στόμα. Τα παιδιά, βιάζονται να σηκωθούν, ίσως, όχι επειδή κουράζονται εύκολα, αλλά γιατί μόνο μέσα από το παιχνίδι μπορούν να

μεταβολίσουν όλη την ψυχική ένταση του οικογενειακού τραπέζιού.

Το φαγητό, πέρα από μια φυσική αναγκαιότητα είναι και μια εξαιρετικά συμβολική λειτουργία. Το βρέφος επιβιώνει, τρώγοντας (από) το σώμα της μητέρας του. Ύστερα το νήπιο μαθαίνει νέες γεύσεις. Αποκτά χαρακτήρα, καταβροχθίζοντας τα πάντα ή υπερασπιζόμενο την εκλεκτικότητα του. Το σώμα, σε μια μαγική και μυστική λειτουργία κρατάει ότι έχει ανάγκη και εξορίζει βίαια το κακό. Το φαγητό είναι πηγή απόλαυσης ή μέσο πειθαρχίας. Πατάτες τηγανητές ή μπρόκολο; Θα επικρατήσει η “ανθυγιεινή” επιείκεια ή η εξίσου “ανθυγιεινή” ακαμψία; Το φαγητό μερικές φορές είναι παιχνίδι που μεταμορφώνει τα κουτάλια σε αεροπλάνα. Άλλες φορές η συγκλονιστική αποκάλυψη της αλήθειας πως για να τραφεί κανείς, κάτι άλλο πρέπει να πεθάνει. Και ανεξάρτητα από το αν ο κλήρος πέφτει στα αγόρια ή τα κορίτσια, κάποιος πρέπει να φαγωθεί πάνω στο καράβι που πριν ήταν αταξίδευτο. Ο Jung επισημαίνει: “Τως το ασυνείδητο σου ή τους προγόνους σου και έτσι

προσθέτεις δύναμη στον εαυτό σου. Τρώγοντας το ζώο τοτέμ, τα ένστικτα και τις εικόνες, σημαίνει να αφομοιώνεις, να ενσωματώνεις”.

Το οικογενειακό τραπέζι είναι ο τόπος που σερβίρονται και χωνεύονται συλλογικά τα οικογενειακά συμπλέγματα. Ορισμένες φορές ολοκληρώνονται ειρηνικά, με μια γλυκιά υπνηλία. Άλλες φορές τα αυτιά είναι τεντωμένα και καχύποπτα στο μάσημα, το ρούφηγμα, το μούγκρισμα. Έτοιμα να εκραγούν. Άλλες φορές εκτοξεύονται με ευγνωμοσύνη επευφημίες για τη τέχνη του μάγειρα ή της μαγείρισσας. Άλλες φορές το φαγητό πέφτει βαρύ και τα στομάχια πονάνε. Άλλες φορές ζυγίζεται με το βλέμμα το ενδεχόμενο μιας δια- τροφικής δια- ταραχής. Άλλες φορές κάποιος φέρνει γλυκά. Άλλες φορές κάποιος σκόπιμα ή από παράλειψη, δηλητηριάζεται.

Ας γίνουμε αντιφατικοί. Δε τρώμε μαζί. Άλλωστε τα ωράρια μας δε μας επιτρέπουν κάτι τέτοιο. Ο λιγοστός χρόνος που έχουμε για τον εαυτό μας, δεν μπορεί να αναλωθεί σε πεπερασμένες τυπικότητες. Οι ιδιαίτερες δίαιτες

μας, ανάλογα με τον εχθρό τους(λίπη, πρασινάδα, γλουτένη κτλ), δεν αφήνουν πολύ χώρο ταιριάσματος. Τρώμε μόνοι μας, διότι σύμφωνα με τις ψυχολογικές ιδεολογίες μας, πρέπει διαρκώς να επιβεβαιώνουμε το πόσο ανεξάρτητοι είμαστε. Γιατί δε θέλουμε να δείξουμε την αφόρητη πείνα που έχουμε να τρώμε μαζί. Και ας αντανακλάται αυτή η πείνα στον άπειρο τηλεοπτικό χρόνο που απολαμβάνουν οι μαγειρικές εκπομπές, στο εστιατόρια που ξεφυτρώνουν με ταχύτητα και εξευγενισμένα ονόματα, στο πόσο παλεύουμε να ανακαλύψουμε ποιο φαγητό είναι καλό και ποιο ο διάβολος, στο πόσο πορνογραφικά αντιμετωπίζουμε τις γεύσεις.

Τρώμε μαζί, δε σημαίνει τη ρετρό αναβίωση μιας παλαιότερης, δήθεν καλύτερης εποχής. Τρώμε μαζί για το παρόν άρθρο σημαίνει την αναγνώριση της πείνας της ψυχής μας για συμμετοχή. Σημαίνει την ανάγκη της να παλινδρομήσει, να αναζητήσει καταφύγιο, να της ετοιμάσουν μια ζεστή σούπα και να κολυμπήσει για λίγο μέσα σε αυτήν. Σημαίνει τη συνάντηση

με τους μυθολογικούς συγγενείς μας. Με τον πατέρα που γκρινιάζει για τη καθυστέρηση, με τη μητέρα που θέλει να κλείσει η τηλεόραση, με τη γιαγιά που έρχεται αργά και κουτσαίνοντας, για το θείο Κώστα που υπενθυμίζει σε όλους ένα παιδικό παρατσούκλι μας, για τα αδέλφια που μαρτυρούν και τα ξαδέλφια που συμμετέχουν στη σκανδαλιά. Η συνάντηση με τα ανίψια που φωνάζουν σαν διάβολοι και την άδεια καρέκλα που σημαίνει ότι κάποιος λείπει.

Τρώμε μαζί στα οικογενειακά τραπέζια, σημαίνει να μπορούμε να δεχτούμε μέσα από τις κοινές μπουκιές μας, τις κοινές μας ανάγκες αλλά και τις μεγάλες διαφορές μας. Να τσακωθούμε για το μπούτι ή το στήθος ή να αποφύγουμε τη προαιώνια αυτή διαμάχη υπερασπιζόμενοι τη χορτοφαγία. Να καθίσουμε με τη νεολαία ή να πούμε τα μυστικά μας δήθεν βοηθώντας στη κουζίνα. Να καταλάβουμε πως τα ψυχικά μας περιεχόμενα δε μπορούν να φαγωθούν κυριολεκτικά ωμά, αλλά με τη μεταμορφωτική δύναμη της φωτιάς, την απόκοσμη σοφία του αλατιού, το συμβολικό πνεύμα του κρασιού και

την επιβεβαιωτική ανάσα της παρέας. Να αποδεχτούμε την ανάγκη μας να “τρώμε” τους άλλους. Να τολμήσουμε να φανταστούμε ότι ίσως... είμαστε αυτό που μας τρώει...

ΘΕΡΑΠΕΙΑ, ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ, ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Η συνεδρία ξεκίνησε στις 10 το πρωί. Παρότι είχε ακυρώσει τη προηγούμενη, εξαιτίας μιας ήπιας χειμωνιάτικης ασθένειας, σήμερα φαινόταν αρκετά υγιής και είχε μια παράδοξη όρεξη αναζήτησης. Στην εργασία της, δεν είχαν υποδεχτεί και πολύ καλά την ολιγοήμερη απουσία της και ο προϊστάμενος φαινόταν να αφήνει αιχμές για την εγκυρότητα των αναφορών του πυρετού της. Ανησυχούσε πολύ για την εικόνα της και φυσικά για την καθυστερημένη προαγωγή της. Της φαινόταν εξοργιστικό, που συχνά πυκνά οι άνθρωποι την

αμφισβητούσαν και ήταν σχεδόν βέβαιη πως το ίδιο συνέβαινε και με εμένα. Προφανώς ήταν οι σπουδές μου, που δεν άφηναν τη δική μου αμφισβήτηση να τη πληγώσει.

Τέλος πάντων, πρώτα μου περιέγραψε ένα μικρό βουνό. Το κοίταζε από μια απόσταση περίπου εκατό μέτρων, καθισμένη στη πλάτη ενός λείου βράχου. Ο ήλιος ήταν ζεστός και τα φυλλοβόλα δέντρα που βρίσκονταν ακριβώς πίσω της προσέφεραν μια λεπτή, ετοιμόρροπη σκιά. Σηκώθηκε και περπάτησε λίγα μέτρα και τώρα το βουνό, έμοιαζε να είναι αρκετά ψηλό και σχετικά απότομο. Στη κορυφή του, μια πινελιά λευκού χρώματος επιβεβαίωνε την ανησυχία της ότι θα ήταν αρκετά δύσκολο να ανέβει. Από εκεί που βρισκόταν, ένα μικρό χωμάτινο δρομάκι, οδηγούσε στους πρόποδες του βουνού και της πήρε αρκετή ώρα να αποφασίσει αν θα το ακολουθήσει. Καθώς στεκόταν στην αρχή του μονοπατιού, παρατήρησε ένα χρωματιστό κομμάτι ύφασμα. Το έπιασε με τα χέρια της και χωρίς να μιλά έκανε μια κίνηση σαν να σκουπίζει από δάκρυα τα κλειστά της μάτια. Τη ρώτησα πως

νιώθει, καθώς δε μου είχε μιλήσει για κάμποση ώρα. Ενοχλήθηκε κάπως και με πιο δυνατή φωνή από πριν μου είπε πως τελικά θα ανέβει στο βουνό. Ύστερα ξανά σιωπή.

Κοίταξα το ρολόι, προσπάθησα να βρω πιο αναπαυτική θέση στη πολυθρόνα. Ομολογώ ότι μου πήρε αρκετή ώρα να επανέλθω στο τοπίο. Δεν είναι η πρώτη φορά που το παθαίνω αυτό μαζί της. Μερικές φορές μοιάζει να κλειδώνει το νου της, να τοποθετεί ένα λαβύρινθο σιωπής μπροστά της και να είναι αδύνατο να τη πλησιάσεις ακόμη και αν υποθέτεις αισιόδοξα και με μια κάποια αφέλεια, πως μεταξύ σας δεν υπάρχει κανένας Μινώταυρος. Ο Winnicott, είχε πει για τα παιδιά πως είναι υπέροχο να κρύβονται αλλά είναι μια καταστροφή αν δε τα βρουν. Αποφάσισα να τη ρωτήσω κοφτά: που βρίσκεσαι;

«Έχω ήδη φτάσει στη μέση του βουνού», με ενημέρωσε επίσης κοφτά. Διστακτικά ξεκίνησε να μου περιγράφει πως εκεί που βρισκόταν, υπήρχε ένα μισογκρεμισμένο μνημείο που διατηρούσε την επιγραφή: ΤΑΡ ΠΕΣΑ. Δεν έβγαζε κανένα νόημα. Ταρ σημαίνει πίσσα μου είπε. Ύστερα

κοίταξε καλύτερα. Κάτω από μια πέτρα υπήρχε ένα ακόμη κομματάκι από το ύφασμα που είχε βρει προηγουμένως. Ένωθε εξαντλημένη. Δεν ήθελε να προχωρήσει. «Θα καθίσω εδώ» μου είπε. «Ότι και να ξεκινήσω το αφήνω στη μέση», συνέχισε. Ο ουρανός είχε γεμίσει σύννεφα και το σκοτάδι ερχόταν γοργά. Το πρόσωπο της σκοτείνιασε και αυτό. Κοίταζε το τοπίο στο βάθος, παίζοντας με τα δάκτυλα της τα δυο κομματάκια υφάσματος. Στο μικρό χωριό απέναντι, ήδη οι καμινάδες ξεφυσούσαν και τα φωτάκια των σπιτιών τρεμόπαιζαν.

Στεκόμουν κοντά της. Μπορούσα να δω τη μοναξιά της ξεκάθαρα. Σαν ένα μικρό παιδί μονάχο στο δωμάτιο του, να στέκεται στην άκρη του κρεβατιού κρατώντας την υφασμάτινη κούκλα του και να μη ξέρει αν θα το φωνάξουν για βραδινό. Όταν πια η σιωπή της, δήλωσε ότι δεν είχε τίποτε άλλο να πει, αναρωτήθηκα με όση περισσότερη διακριτικότητα μπορούσα, για τις επιλογές της. Αποφάνθηκε πως θα ασχοληθεί λίγο με το μνημείο, θα το «τακτοποιήσει» και θα κατέβει από το βουνό. Άλλωστε και η θέα από

εκεί που έφτασε, ήταν αρκετά ικανοποιητική. Μάζεψε τα αποσίγαρα και κάποια άλλα σκουπίδια. Ξεμπέρδεψε τις πέτρες από τα γλυπτά κομμάτια, και διακόσμησε με τα υφασματάκια όσο καλύτερα μπορούσε την επιγραφή. «Έβαλα, λίγο χρώμα», μου είπε ανακουφισμένη, «πάντοτε αναρωτιόμουν γιατί τα μνημεία είναι τόσο πένθιμα».

Μετά από λίγο άνοιξε τα μάτια της, μου χαμογέλασε και ανακοίνωσε ότι ήταν πολύ όμορφα σήμερα στην ονειροπόληση της. Ένα βάρος είχε φύγει από πάνω της. Και εγώ παραδόξως ένιωθα αρκετά κοντά της. Όταν κοίταξα το ρολόι, είχε περάσει η ώρα μας κατά δέκα λεπτά. Λίγο πριν ανοίξει τη πόρτα για να φύγει ομολόγησε παιχνιδιάρικα: «δεν είχα αρρωστήσει τη προηγούμενη εβδομάδα. Απλά ήθελα λίγο χρόνο να ξεκουραστώ... Τα λέμε την επόμενη» Ήταν η πρώτη φορά που ένιωσα τόσο κοντά της.

Στο λίγο χρόνο που μου έμεινε για το επόμενο ραντεβού, ξαναεπισκέφτηκα το τοπίο. Παρατήρησα την επιγραφή. Γούρλωσα τα μάτια

όταν συνειδητοποίησα πως ήταν αναγραμματισμός της λέξης ΠΑΤΕΡΑΣ. Όλα πλέον ήταν ξεκάθαρα. Ο αυστηρός της πατέρα, μανιώδης καπνιστής και τελειομανής. Η κούκλα της που σκίστηκε, επειδή είχε κάνει λάθος στο πολλαπλασιασμό 5 επί 6. Η τακτική της να κρύβει τη βαθιά της ανάγκη για επιείκεια. Η βαθιά μοναξιά της και η απέραντη θλίψη της, πίσω από ένα λείο, πένθιμο παρουσιαστικό.

Το Συμβολόγραμμα είναι μια μέθοδος που ανοίγει ένα παράθυρο στα εσωτερικά μας τοπία. Χαλαρώνουμε ελαφριά και αφήνουμε τη φαντασία να κάνει τα υπόλοιπα. Ένα λιβάδι, ένα βουνό, η άκρη ενός δάσους, είναι μερικά από τα μοτίβα που προτείνονται ώστε ο θεραπευόμενος να ταξιδέψει με ασφάλεια μέσα στον εαυτό του, κάνοντας στη πραγματικότητα ένα ταξίδι σε έναν ενδιάμεσα χώρο που είναι ταυτόχρονα μέσα και έξω. Είναι ο χώρος του παιχνιδιού. Ο χώρος που εκφράζεται η συμβολική ικανότητα της ψυχής μας. Η γέφυρα ανάμεσα στον κυριολεκτικό κόσμο της πραγματικής ζωής, και τον μεταφορικό μα εξίσου πραγματικό της ψυχικής.

Στο Συμβολόδραμα, ή σε οποιαδήποτε προσέγγιση της ψυχή μας μέσα από τον προνομιακό χώρο της φαντασίας, παρατηρούμε την εκπληκτική της ικανότητα να αυτοθεραπεύεται. Να ξεδιπλώνει μέσα από το σύμβολο, το πρόβλημα αλλά και τη λύση του. Δεν αγαπούν όλοι οι άνθρωποι τις κορυφές. Άλλοι πάλι θα δώσουν και τη ζωή τους για να τις φτάσουν. Ο ψυχοθεραπευτής οφείλει να ακούει τους ψιθύρους του συμβόλου, ακόμη και αν είναι κάτι τόσο μικρό όσο ένα κομμάτι ύφασμα ή κάτι τόσο μεγάλο όσο ένα γκρεμισμένο μνημείο. Οφείλει κατά αυτή την έννοια να προφητεύει το παρελθόν και να νοσταλγεί το μέλλον.

ΜΑΜΟΎΝΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Κανείς δεν αγαπά τα έντομα, όπως και κανένας δεν αγαπά τα συμπτώματα. Εμφανίζονται ξαφνικά και από το πουθενά. Παραβιάζουν μουλωχτά το χώρο μας, δείχνουν απάνθρωπη αδιαφορία για τα όρια μας και μεταφέρουν μια αίσθηση βρωμιάς. Ίσως και να αφήσαμε μια πόρτα ανοιχτή. Ίσως, ακόμη χειρότερα, υπάρχει μια ύπουλη τρύπα κάπου στο σπίτι ή στη ζωή μας. Από που αποκτούν το δικαίωμα να ταράζουν τη γαλήνη του πολιτισμένου και τακτικού μας κόσμου; Αυτά τα μικρά, ασήμαντα πλάσματα, άπαξ και

εντοπιστούν στο οπτικό μας πεδίο, είναι αδύνατον να μη γίνουν το κέντρο της προσοχής. Η αντίδραση μας απέναντι τους είναι ανελέητη. Είτε τα φλιτάρουμε κάνοντας επίδειξη της διανοητικής επιδεξιότητας του είδους μας, είτε τα συντρίβουμε με το παπούτσι μας, χρησιμοποιώντας συνήθως δύναμη αρκετή για να ξεκάνουμε γίγαντα. Τα έντομα και τα συμπτώματα, είναι σε κάθε περίπτωση απαράδεκτα για τον βασιλιά- Εγώ μας.

Τα μαμούνια, όπως τα συμπτώματα εμφανίζονται σε διάφορα χρώματα. Μαύρα όπως η μελαγχολία, κόκκινα όπως ο κίνδυνος, πράσινα όπως το άγχος, κίτρινα όπως ο θυμός και το κεντρί του. Η μορφή τους είναι συνήθως, τόσο τερατώδης και εξωγήινη που τα καθιστά εκ των προτέρων αντιπαθή για το νευρικό μας σύστημα. Ακόμη και κάτι που μοιάζει με ζουζούνι(μια πιο αγαπησιάρικη εκδοχή του μαμουνιού), μπορεί να προκαλέσει φόβο και ετοιμοπόλεμη εγρήγορση ή πάγωμα στο σώμα μας. Σέρνονται, πετάνε, πηδάνε, τρέχουν, αναρριχώνται, τρώνε, τσιμπάνε. Οι κινήσεις τους μοιάζουνε βίαιες, ύπουλες- σα να

έχουν κάποιο κρυφό σχέδιο εναντίον μας. Τα κουνούπια με προτιμούν επειδή είμαι γλυκοαίματος, οι κατσαρίδες επιλέγουν να εμφανιστούν όταν κοντεύει η ώρα του ύπνου για να με ταράξουν... για να μη συζητήσω την εμμονή των ακρίδων, όποτε τις συναντώ να πηδάνε στοχεύοντας κατευθείαν πάνω μου. Τα μαμούνια και τα συμπτώματα είναι ταυτόχρονα απρόσωπα, αλλά και πολύ προσωπικά.

Ο Lockwood(1) μας προσφέρει 6 λόγους για τους οποίους είμαστε ως είδος λίγο έως πολύ εντομοφοβικοί. Τα έντομα μπορούν: 1)να εισβάλουν στα σώματα μας και τα σπίτια μας, 2)να μας αποφύγουν μέσα από τις απρόβλεπτες κινήσεις τους, 3)να αναπαραχθούν με τόσο εντατικούς ρυθμούς και να μας πνίξουν από τον υπερπληθυσμό τους, 4)να μας κάνουν κακό, άμεσα(πχ τσιμπώντας μας) ή έμμεσα(μεταφέροντας ασθένειες, καταστρέφοντας τις σοδιές μας), 5)να μας ενσταλάξουν μια δυσάρεστη αίσθηση ετερότητας καθώς δε μπορούμε με κανένα τρόπο να σχετιστούμε μαζί τους, 6)να αψηφήσουν

οποιαδήποτε προσπάθεια μας, να τα ελέγξουμε και μερικές φορές ακόμη να τα εξοντώσουμε.

Θα μπορούσαμε να κάνουμε την ακροβασία να εξηγήσουμε με τον ίδιο τρόπο γιατί είμαστε «συμπτωματοφοβικοί». Τα συμπτώματα λοιπόν εισβάλουν χωρίς ερώτηση στη ζωή μας και την αίσθηση του εαυτού μας, τα σημεία τους είναι απρόβλεπτα και αδιαφορούν για τις διαγνωστικές μας κατηγορίες, μας τρομοκρατούν και μόνο στην ιδέα ότι η συχνότητα ή η σοβαρότητα τους θα παραλύσει τη ζωή μας, μας βλάπτουν αυταπόδεικτα ή έμμεσα μέσα από το να ταράσσουν τις σχέσεις μας ή τη παραγωγικότητα μας, μας εμποδώνουν μια δυσάρεστη αίσθηση ετερότητας καθώς τις περισσότερες φορές δε καταλαβαίνουμε τι σημαίνουν ή αν σημαίνουν κάτι, αγνοούν συχνά αρκετά επίμονα τη προσπάθεια μας να τα θεραπεύσουμε-εξολοθρεύσουμε.

Έχουμε, λοιπόν, λόγους να φοβόμαστε τα ζώφια. Οι σκνίπες κατόρθωσαν να ρίξουν κατά 25 με 50 εκατομμύρια τις τιμές των ακινήτων σε μια περιζήτητη αμερικάνικη περιοχή, οι

κατσαρίδες πράγματι μεταφέρουν ασθένειες μολύνοντας το ανθρώπινο φαγητό, περίπου 500.000 άτομα στη Λατινική Αμερική έχουν σοβαρά προβλήματα όρασης εξαιτίας μιας μύγας, φημολογείται ότι ένας από τους σοβαρότερους λόγους ήττας του Ναπολέοντα στο ρωσικό μέτωπο ήταν οι ψείρες, το γαλλικό κρασί κόντεψε να εξαφανιστεί εξαιτίας μιας επιδημίας φυλλοξέρας(2). Μη ξεχνάμε επίσης ότι 3 από τις 10 πληγές του Φαραώ, είχαν ως πρωταγωνιστές τα έντομα(ακρίδες, αλογόμυγες, σκνίπες). Ο καθένας από εμάς έχει να περιγράψει τουλάχιστον μια τρομακτική ή εξευτελιστική συνάντηση με ένα μαμούνι. Μια συνάντηση με το φόβο, στη πιο άμεση- μη νευρωτική εκδοχή του.

Στα όνειρα τα μαμούνια, συνήθως συνοδεύονται από αίσθημα έντασης και αναστάτωση. Βγαίνουν μέσα από το σώμα μας, αποκαλύπτονται σε κάποιο πατάρι του σπιτιού μας που δε γνωρίζαμε ότι υπάρχει, έχουν διαστάσεις ή χρώματα που μας αφήνουν άφωνους. Σκορπιοί και αράχνες όπως χρησιμοποιούνται συμβολικά σε τεχνικές όπως το

sandplay therapy, είναι όντα που συχνά σηματοδοτούν κίνδυνο. Αλλά σε τελική ανάλυση ποιος κινδυνεύει περισσότερο από ποιον; Ο Hillman(3) παρατηρεί για τα μαμούνια στα όνειρα μας: «...έχουν κάτι να μας διδάξουν. Αποκαλύπτουν τις προθέσεις του φυσικού νου, την απαρέγκλιτη πίστη της επιθυμίας και την ορμή της επιβίωσης». Την ορμή της ζωής που αποκαλύπτεται στο καθένα από μας, είτε ταυτιζόμαστε με τον μνησικάκο μέρμηγκα είτε με τον αλαζονικό τζίτζικα. Είτε, όπως ο καημένος Γκρέγκορ Σάμσα, με μια αηδιαστική κατσαρίδα. Τα μαμούνια εισβάλουν στη φαντασία μας για να τονίσουν την αποξένωση, την αποσύνδεση, τη μονομέρεια. Μας αναγκάζουν να κοιτάξουμε κάτω στο έδαφος, χαμηλά. Μας γαργαλούν ανατριχιαστικά την ώρα που νομίζουμε ότι το μόνο που αξίζει είναι να κοιτάμε είναι τα αστέρια.

Οι αυπνίες μας έχουν κάτι από την αγχωτική μουρμούρα του κουνουπιού. Οι παράνοιες μας υφαίνονται περίτεχνα όπως ο αποπλανητικός ιστός της αράχνης. Ο πανικός, μας ανατινάζει όπως το άγγιγμα της μέλισσας στο γυμνό δέρμα.

Η εμμονή, εκνευριστική μύγα που απειλεί το καφέ μας. Η θλίψη αντηχεί μέσα μας, σαν το μονότονο ήχου του τζιτζικιού που μοιάζει μερικές φορές να αποχαιρετά το καλοκαίρι. Η ντροπή και η ήττα μας τρυπούν σαν το αόρατο σαράκι. Και όλα αυτά τα πλάσματα της φύσης, ελπίζουμε να μείνουν μακριά. Κρυμμένα σε ξεχασμένους αγρούς, σκουπιδότοπους, υπονόμους. Έξω! Μόνο την πεταλούδα επικαλούμαστε: Γεμάτη χρώματα και χορεύοντας στην βραχύβια ανεμελιά της μανίας.

Μα τα μαμούνια όπως και τα συμπτώματα αργά ή γρήγορα θα διεισδύσουν στο «σπίτι» μας. Θα γονιμοποιήσουν τη φαντασία της μόλυνσης μας από το έξω κόσμο. Θα μας υπενθυμίσουν πως το μέσα είναι απλά μια μεταφορά. Πως η ανθρώπινη ψυχή ζει στα αστέρια και τους σκουπιδότοπους, στο χώμα και τον αέρα. Εμπεριέχει και εμπεριέχεται σε αυτά. Πως η ορμή της σύνδεσης των ιδεών με τα συναισθήματα, των αστεριών με τους σκουπιδότοπους στον άνθρωπο είναι τόσο επίμονη όσο ένα σκαθάρι που υπομονετικά και αδιάφορα προχωράει το δικό του

μυστηριώδες μονοπάτι. Μάταια παρατηρώντας το
αφ' υψηλού αναρωτιόμαστε που πηγαίνει. Αυτό
ξέρει το δρόμο του. Εμείς;

(1)LOCKWOOD JEFFREY, (2013), *The Infested Mind: Why Humans Fear, Loathe, and Love Insects*. Oxford: Oxford University Press.

(2)Stewart Amy, (2011), *Wicked Bugs: The Louse that Conquered Napoleon's Army & Other Diabolical Insects*, Algonquin

(3)Hillman James, (2008), *Animal Presences: Uniform Edition of the Writings of James Hillman*, Vol. 9, Spring Publications

ΤΟ ΕΦΙΚΤΟ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΔΩΡΗ ΔΡΟΥΛΙΑ

“**Α**ισθάνομαι σαν να αντικαταστάθηκα από εμένα”. Παράδοξη έκφραση, δεν είναι; Είναι κάτι που στην πραγματικότητα έχω ακούσει, όταν κάποιος θέλησε να μου περιγράψει το βίωμα της προσωπικής αλλαγής. Μου προξένησε πολύ μεγάλη εντύπωση αφενός γιατί με έβρισκε σύμφωνο και αφετέρου γιατί περιέγραψε με πολύ μεγάλη οικονομία κάτι που δε μπαίνει πολύ εύκολα σε λέξεις. Το να νιώθεις την αλλαγή τις περισσότερες φορές σημαίνει να μην ξέρεις ούτε πότε, ούτε και πως έγινε. Μένει λίγο μυστήριο. Περισσότερο αφήνει ένα συναίσθημα πληρότητας

παρά μια σαφή θεωρία για το τι είναι.

Πως κάτι λοιπόν αντικαθιστά τον εαυτό του; Ειδικά όταν μιλάμε για την Ψυχοθεραπεία, πως κάποιος που αλλάζει ΔΕΝ χάνει την αίσθηση της ταυτότητάς του; Ή αντίστροφα, πως διατηρούμε την αίσθηση πως είμαστε τα ίδια πρόσωπα αλλά αλλαγμένα; Όσοι έχουν εμπειρία από μια θεραπευτική διαδικασία θα θυμούνται ίσως τις φορές που κλονίστηκε η αίσθηση της πραγματικότητάς τους, απειλώντας με τον αφανισμό της ταυτότητας. Όταν είμαστε κοντά στην αλλαγή, ο ίδιος μας ο εαυτός μπορεί να φανεί απειλητικός και ξένος. Όταν είμαστε κοντά στην αλλαγή ίσως και οι άλλοι να φαντάζουν τέρατα. Κάποιες φορές καταλαβαίνουμε πως δεν είμαστε κύριοι του εαυτού μας, είμαστε μέρος μιας ιστορίας που δε φτιάξαμε και ίσως ποτέ δεν επιδιώξαμε, παρόλο που δηλώσαμε πίστη σε αυτή. Κάποιες φορές ζούμε τη μοίρα κάποιου άλλου.

Η σωματική μας ύπαρξη βρίσκεται μέσα σε αυτή την παράδοξη πραγματικότητα καθημερινά. Εκατομμύρια κύτταρα αντικαθίστανται από

όμοια τους τα οποία εξασφαλίζουν τη σταθερότητα της παρουσίας μας στον κόσμο. Τα γονίδια προσφέρουν όλες τις απαραίτητες διαδικασίες για τη συνέχιση της ζωής αλλά και παραδόξως την εξασφάλιση του θανάτου.

Πως όμως αυτό μεταφέρεται και στην ψυχική πραγματικότητα αφού δε γνωρίζουμε, τουλάχιστον μέχρι τώρα, κάτι ανάλογο με τη δύναμη των γονιδίων; Δε φαίνεται να υπάρχουν γονίδια που να εξασφαλίζουν την αντικατάσταση της εικόνας που έχουμε για τον εαυτό μας από μια άλλη. Κυρίως αυτό που θα μας ενδιέφερε, είναι πως αντικαθιστούμε μια γερασμένη εικόνα με μια νέα, η οποία παρ' όλα αυτά δεν βιώνεται σαν εισβολή του έξω κόσμου στον εσωτερικό. Το γεγονός πως τις περισσότερες φορές η αλλαγή δεν εμφανίζεται τελικά σαν ένας επικίνδυνος εισβολέας αλλά μια συνεπής συνέχεια της παρουσίας μας, είναι κατά την γνώμη μου η απόδειξη πως επί της ουσίας δεν υπάρχει ούτε "εσωτερικό" ούτε "εξωτερικό". Ζούμε στο ενδιάμεσο και εκεί αλλάζουμε. Αυτό που κάνει την αλλαγή και συνεπώς την θεραπεία εφικτή

είναι πως δεν είμαστε κυρίαρχοι των εικόνων μας μα ούτε και σκλάβοι εικόνων άλλων.

Το μυστικό κρύβεται στο παράδοξο της έκφρασης. Αν καλοσκεφτούμε την έκφραση στην αρχή αυτού του άρθρου μόνο ένα συμπέρασμα είναι δυνατό. Αν αλλαγή σημαίνει την αντικατάσταση του εαυτού μας από τον ίδιο, τότε αυτό σημαίνει πως υπάρχει εαυτός που στέλνει μηνύματα από κάπου αλλού. Δεν αγνοώ τη μεταφυσική χροιά που μπορεί να δίνει το "μηνύματα από αλλού" αλλά είναι η μόνη πιθανή εξήγηση. Όπως φαίνεται είμαι ένας λάτρης του ασυνείδητου.

Ένας Σωσίας

Ο κρατικός υπάλληλος Ιακώβ Πέτροβιτς Γκολιάντκιν παλεύει καθημερινά με απλές δραστηριότητες της ζωής. Δεν ξέρει πότε και αν πρέπει να χαιρετήσει κάποιον, ειδικά αν δεν γνωρίζει τις προθέσεις του, όπως έναν συνάδελφο ή τον προϊστάμενό του. Δεν αναγνωρίζει τι χρειάζεται ο ίδιος, μόνο ο γιατρός του θα του υποδείξει πως θα έπρεπε ίσως να βγαίνει έξω περισσότερο και σε τελική ανάλυση πως θα

έπρεπε να “τσακίσει” τον χαρακτήρα του. Βρίσκεται σε πολύ δύσκολη θέση καθώς δε φαίνεται να έχει κανένα έλεγχο στις καταστάσεις μέσα στις οποίες βρίσκεται. Δε φαίνεται ο κόσμος να είναι μέρος γι' αυτόν.

Η τραγωδία του θα συνεχίσει να εκτυλίσσεται όταν θα αντιληφθεί, ύστερα από μια παταγώδη κοινωνική αποτυχία σε ένα δείπνο, έναν σωσία του στο δρόμο. Είναι πανομοιότυπος και αμέσως θα εισβάλλει στη ζωή του. Θα έρθει στο σπίτι του και θα τον ακολουθεί σχεδόν όπως η σκιά του. Ύστερα από το αρχικό σοκ ο Γκολιάντκιν θα ερμηνεύσει τον σωσία του σα δώρο. Μαζί του θα μπορούσε να έχει ένα σύμμαχο απέναντι στον κόσμο. Η συμπαιγνία τους θα τον έσωζε από την επισφαλή του θέση. Επιτέλους ένας όμοιος που θα τον καταλάβαινε! Μαζί του θα σκάρωνε ένα σωρό παγίδες στους εχθρούς του. Δυστυχώς, τα πράγματα δε θα είναι ακριβώς έτσι.

Ο νέος Γκολιάντκιν μοιάζει μεν εξωτερικά με τον ήρωα αλλά πρόκειται για έναν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα. Φαίνεται πως μπορεί να κάνει ότι δε μπορεί να κάνει ο ίδιος. Είναι

εξωστρεφής, ετοιμόλογος και κοινωνικός και κάποιες φορές ως και αλαζονικός και χειριστικός. Είναι όλα αυτά που δε μπορούσε να κάνει και να αντέξει ο ήρωας στους άλλους. Σιγά σιγά θα ξεκινήσει να εξαχρειώνει τον ήρωα μπροστά στα μάτια των άλλων. Θα τον εκθέσει τόσο πολύ που είναι σαν να προσπαθεί να κλέψει τη ζωή του.

Ο Ντοστογιέφσκι στον Σωσία, έργο που έγραψε 24 ετών(!), θα περιγράψει την αγωνιώδη πάλη ανάμεσα σε 2 όμοιους ανθρώπους η οποία θα έχει την χειρότερη δυνατή έκβαση για τον αρχικό ήρωα. Στο τέλος, ο άμοιρος Ιακώβ Πέτροβιτς δε θα μπορέσει να κατανοήσει τι συνέβη και θα οδηγηθεί με συνοπτικές διαδικασίες σε άσυλο φρενοβλαβών. Όλοι θα θεωρήσουν πως εκεί ανήκει. Ο Γκολιάντκιν θα αντικατασταθεί από τον Σωσία του, ο οποίος στην ουσία του έκλεψε τη ζωή... Ή μήπως την χάρισε στον Σωσία του; Ο ήρωας έκανε πράξη την προφητεία του γιατρού του. Τσάκισε τον χαρακτήρα του τόσο μεθοδικά που σχεδόν έκανε δώρο τη ζωή του σε μια πολύ πιο προσαρμοστική εκδοχή του εαυτού του.

Μια Θεραπεία

Θα αναρωτιόταν κάποιος: Αυτό είναι ο στόχος της θεραπείας; Να οδηγηθεί ένα κομμάτι μας στον αποκλεισμό και στη θέση του να μπει κάτι πολύ πιο προσαρμοστικό έστω και αν το μισούμε θανάσιμα; Φυσικά και όχι. Ένας τέτοιος διχασμός θα ήταν καταστροφή και το βίωμα που θα τον συνόδευε θα ήταν εφιαλτικό. Στη συνέχεια, το ηττημένο κομμάτι θα επέστρεφε για την εκδίκηση του, παίρνοντας με τη σειρά του τη θέση του Σωσία.

Αυτό που κάνει την θεραπεία εφικτή είναι η διάσωση αυτού που έλειψε τόσο πολύ στον ήρωα του Ντοστογιέφσκι. Ένας ενδιάμεσος χώρος ανάμεσα σε αυτό που θεωρούμε σίγουρο και αυτό που έρχεται να το καταστρέψει. Ένας ασφαλής χώρος ανάμεσα στο ευάλωτο κομμάτι μας που υποφέρει και τον εχθρό του. Εδώ φυσικά μιλάμε για την ασφάλεια που τόσο χρειάζεται να εγκατασταθεί κατά τη διάρκεια μια θεραπευτικής διαδικασίας. Το σημαντικότερο είναι η στάση του θεραπευτή και φυσικά η προσωπικότητά του. Τι θα χρειαζόμασταν για να νιώσουμε την

ασφάλεια; Πρώτα πρώτα ο θεραπευτής θα έπρεπε να αποφύγει την κάκιστη πρακτική του γιατρού του Γκολιάντκιν. Σε καμία περίπτωση δε πρέπει να τσακίσουμε τον χαρακτήρα μας. Δε θα χρειαστεί να γίνουμε κάτι άλλο. Η στάση της πλήρους αποδοχής των εικόνων που έχουμε για τον εαυτό μας είναι απολύτως απαραίτητη. Όχι για χάρη του σεβασμού και μόνο αλλά και επειδή πρέπει να γίνει γνωστό, σε όλη του την έκταση, αυτό που ο θεραπευτής καλείται να βοηθήσει να αλλάξει. Αυτές οι εικόνες είναι πιθανό να προκαλούν πολύ μεγάλο πόνο και δυσκολίες αλλά η αποδοχή τους από τη μεριά του θεραπευτή είναι και το πρώτο βήμα για την απάλυνση τους.

Συνιστά όμως αυτό θεραπεία; Το να συναισθανθεί και να ακούσει κάποιος αυτό που μας πονά είναι μια πολύ σημαντική αρχή. Από κάποιο σημείο και πέρα όμως πρέπει να αρχίσουν να αναδύονται διαφορετικές προοπτικές απεικόνισης του εαυτού μας και της σχέσης του με τον κόσμο. Είναι ανάγκη να μπορούμε να αντέξουμε την μοναξιά που συνοδεύει την

μετατόπιση που χρειαζόμαστε. Δε μπορεί να το κάνει κανένας για μας. Τότε βρισκόμαστε στον ενδιάμεσο χώρο της δημιουργίας ενός καινούριου εαυτού. Ίσως, η ίδια η παρουσία του πόνου να είναι η ένδειξη πως έχουμε ακούσει τον ανησυχητικό ψίθυρο ενός μηνύματος από αλλού. Ο ήρωας του Ντοστογιέφσκι πίστεψε πως έρχεται απ' έξω με τη μορφή του Σωσία του, αναλώθηκε στη μάχη εναντίον του και τελικά ηττήθηκε.

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως το μήνυμα έρχεται από μέσα αλλά θα ψάχναμε στο απέραντο σκοτάδι ενός εσωτερικού χωρίς την παρουσία του άλλου και της σχέσης μας μαζί του. Σε ένα απέραντο χώρο χωρίς διαφορές και περιγράμματα, μια σαγηνευτική τελειότητα. Σε μια ληθαργική βεβαιότητα ακίνητη στο χρόνο. Σίγουρα, δε θα μπορούσαμε να πούμε και πολλά πράγματα για ένα εσωτερικό το οποίο δε διαφοροποιείται πουθενά, εκτός και αν εισάγουμε διαφορές. Εκτός αν εισάγουμε την ατέλεια στην τελειότητα. Η εσωτερική μας ζωή διαμορφώνεται από την διωποκειμενικότητα των μηνυμάτων που ορίζουν τις διαθέσιμες εικόνες. Για να ακούσουμε

τη φωνή του μηνύματος, χρειαζόμαστε κάποιον άλλο να μας την επιστρέψει. Μάλλον, η σχέση μας με τον άλλο είναι που δημιουργεί τα μηνύματα. Και πολλές φορές βρισκόμαστε σε σχέσεις των οποίων τους κανόνες δε γνωρίζουμε ακριβώς. Πολλές φορές, ίσως να τους αγνοούμε εντελώς. Σε αυτή την περίπτωση μπορεί να μοιάζουμε λίγο και στον Γκολιάντκιν. Αν αγνοούμε τους κανόνες είναι σίγουρο πως σε κάποιο σημείο θα ηττηθούμε.

Η θεραπεία είναι εφικτή επειδή μπορούμε να δοκιμάσουμε τους κανόνες που σχετιζόμαστε. Γιατί, στη διάρκεια της θεραπείας όλα επιτρέπονται. Μπορούμε να μεταβιβάσουμε ότι θέλουμε στο θεραπευτή μας, ακόμα και αυτά που νιώθουμε απαγορευμένα ή τερατώδη. Ίσως το δυσκολότερο έργο είναι να γίνουν ανεκτές οι επιπτώσεις αυτού του «όλα επιτρέπονται». Μια από τις πιο «δυσάρεστες» είναι αν δούμε πως ίσως το να γίνουμε λίγο σαν τον Σωσία μας δεν είναι τόσο καταστροφικό όσο πιστεύαμε. Το βασικό είναι να δούμε αυτό που χρειαζόμαστε, που μπορεί να βρίσκεται στα πιο απίθανα σημεία.

Ίσως αυτό που χρειαζόμαστε για να γίνουμε πιο πλήρεις, απαλλαγμένοι από την τελειότητα, πραγματικά να έρχεται από αλλού.

ΚΟΓΙΟΤ ΚΑΙ ΜΠΙΠ ΜΠΙΠ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟ ΡΟΥΣΣΟ

Μάτια ραγισμένα και κατακόκκινα, αναζητούν ένα καταφύγιο συμπάθειας στο προκαθορισμένο ραντεβού τους με την έκπληξη. Μια ισχνή φιγούρα, αυθόρμητα κωμική, αυθόρμητα μελαγχολική, με κατσιασμένη γούνα που ελάχιστα μπορείς να τη ξεχωρίσεις από το ομόχρωμο φόντο της αμερικάνικης ερήμου. Εξαιρετικός δοκιμαστής αποτυχημένων μεταμφιέσεων και προβληματικών beta εκδόσεων, προϊόντων αποκλειστικά της Acme Corporation. Ο Wile E. Coyote είναι ένας φανατικός, πειναλέος

θηρευτής μα και το μόνιμο θήραμα του άκακου αλλά κάπως εκνευριστικού Roadrunner. Πείνα και εφευρετικότητα, παντρεύονται στο ξεπερασμένο(;) animation των παιδικών μας χρόνων, ίσως υπακούοντας τον αφορισμό του αμφιλεγόμενου Steve Jobs: “Μείνε πεινασμένος, μείνε ανόητος”.

Σκηνή μετά τη σκηνή, γινόμαστε μάρτυρες μιας ιδιαίτερης μεταμόρφωσης που πραγματοποιείται στη σιωπηλά αστεία ατμόσφαιρα του καρτούν: θηρευτής και θήραμα γίνονται ένα. Ποιος κυνηγάει άραγε ποιον; Τα όρια μεταξύ τους είναι σίγουρα θολά. Σα μάρτυρες μιας αναπόδραστης μα παράδοξης βεβαιότητας, απλά αναμένουμε το τρόπο που το κογιότ θα πέσει θύμα του αντιπάλου του- ή μήπως του εαυτού του; Είναι ακόμη δυσκολότερο να διαλέξεις μέρος. Ποιος από τους δύο, είναι τελικά περισσότερο αθώος; Ποιος έχει το δίκιο με το μέρος του; Αλλά και εμείς, τι στα αλήθεια επιθυμούμε; Καθώς αυτή η ένταση κορυφώνεται μέσα μας αλλά και στην οθόνη, αλλάζει ολόκληρος ο κόσμος. Διαβάζουμε στον Κανόνα 8,

του δημιουργού του καρτούν: «Οποτεδήποτε είναι πιθανό, κάνουμε τη βαρύτητα το μεγαλύτερο εχθρό του κογιότ». Σε αυτόν το κόσμο, αν χρειαστεί θα μείνει να αιωρείται η άκρη του βουνού, ενώ το ίδιο το βουνό θα κατακρημνιστεί εντελώς φυσιολογικά στο κενό. Επίσης σε αυτή τη μεταμορφωμένη πια έρημο του νεογέννητου χάους, η υποκειμενικότητα είναι πιο σημαντική από τους νόμους της φύσης. Η βαρύτητα, για παράδειγμα, έχει επίδραση, μόνο και μόνο όταν ο Wile E. αντιλαμβάνεται ότι περπατάει στο κενό. Τα εκρηκτικά δεν πυροδοτούνται παρά μόνο εάν πρόκειται να κάψουν τη γούνα του ιδιοκτήτη τους. Και το χάος αποκαλύπτει πως τελικά έχει μια κρυμμένη τάξη, όπως μας έχει προειδοποιήσει ο C. G. Jung.

Μιαν άλλη φορά το κογιότ φτιάχνει με μπογιές ένα ψεύτικο τούνελ στο τοίχωμα του βουνού, ελπίζοντας ότι ο εχθρός του θα παραπλανηθεί και θα φάει πανηγυρικά του μούτρα του. Με τις νεοαποκτημένες μας μαντικές ικανότητες μπορούμε εύκολα να προφητέψουμε ότι το Roadrunner, διανύει χωρίς καμία δυσκολία

αυτό το φαντασιωσικό τούνελ, ενώ ο περιπαθής Wile E. για ακόμη μια φορά ντροπιάζεται. Πληρώνει ξανά τη ξεροκέφαλη του άρνηση, να πάρει απόφαση πως ο δημιουργός του έχει επιστρατεύσει εναντίον του, όλη την εφευρετικότητα και κατεργαριά που διαθέτει. Στα αλήθεια συμβαίνει κάτι τέτοιο όμως; Από το αυτοβιογραφικό Chuck Amuck: The life and times of an animated cartoonist, ο σκηνοθέτης και εμπνευστής της σειράς Chuck Jones, γράφει για τη στιγμή που διάβασε μια περιγραφή του κογιότ στο «Roughing It» του Mark Twain: “...Δε μπορώ να εκφράσω την ανακούφιση που ένιωσα όταν βρήκα ένα σύντροφο στη προσωπική μου αδεξιότητα... είχα αρχίσει να πιστεύω πως ήμουν μια αποτυχία στη ζωή και το να βρω έναν έντονα ανίκανο συνοδοιπόρο ήταν μια ευχάριστη και θαυμάσια έκπληξη...”. Το δημιούργημα του φαίνεται να είναι ένα αγαπημένο και πολύτιμο όν. Το περιβάλλει ωστόσο με μια ιδιαίτερη μορφή σεβασμού και μια μη-βελτιωτική αίσθηση φροντίδας. Τραβάει στα άκρα την εμμονή, συμμαχεί με την ήττα, αναποδογυρίζει την εικόνα

του εαυτού, εντείνει και εμπλουτίζει τη πείνα, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για να αναδυθεί μια νέα δυνατότητα! Ας το σκεφτούμε. Θα υπήρχε διαφορετικός τρόπος να συμπαθήσουμε ένα σαρκοφάγο αρπακτικό; Θα υπήρχε άλλος τρόπος να αλλάξει η στάση μας, απέναντι στον ωμό εκπρόσωπο του ενστίκτου ή ας πούμε απέναντι στον σκοτεινό διώκτη των δικών μας εφιαλτών; Ο οποίος οσοδήποτε τρομακτικός και να είναι ποτέ δε μας πιάνει, μιας και η απόδραση μας είναι ασφαλής, προσπερνώντας το μαγικό τούνελ του ύπνου με ιδρώτα και βαριά ανάσα... Φωνάζοντας συνήθως ακατάληπτες λέξεις: «μπιπ μπιπ!»...

Ο σκύλος μας, πάντοτε πεινασμένος για φαγητό ή παρέα, άλλοτε πανέξυπνος, άλλοτε κουτός, με δυο μελαγχολικά μάτια και μια χαρούμενη ουρά, έχει κάτι από τον Wile E. αλλά σε οικιακή έκδοση. Μασώντας τις παντόφλες μας, κλέβοντας βιαστικά ότι διαφύγει της προσοχής μας, έχει τρυπώσει παιχνιδιάρικα στη ζωή μας. Είναι πραγματικά ακατανόητος ο λόγος που αγαπάμε ένα τόσο πειναλέο, βρώμικο, εμμονικό

πλάσμα. Σίγουρα μας έχει εξημερώσει και ας
καυχόμαστε για το αντίθετο. Αλλά το Κογιότ δεν
είναι μόνο εξάδελφος του σκύλου μας. Στην
Ινδιάνικη Μυθολογία αποτελεί το δημιουργό και
καταστροφέα του κόσμου, έναν ήρωα πονηρό σαν
αλεπού και χαζό σα μπούφο. Είναι πεινασμένος
για κρέας, όσο ο Προμηθέας που αντάλλαξε
κρυφά τις μερίδες των θεών με τους θνητούς, του
Ερμή που τη πρώτη μέρα της ζωής του έκλεψε το
κοπάδι του αδελφού του, και του Κορακιού που
κάθε βράδυ, τάιζε με κρέας τον κρυμμένο σε ένα
φαράγγι προφήτη Ηλία. Διαβάζουμε για τη
διαπολιτισμική θεότητα- απατεώνα, τον γνωστό
και ως Trickster: «συνήθως οι άνθρωποι τον
απεικονίζουν σα μια μορφή πεινασμένου
θεού»(Trickster Makes This World, Lewis Hyde).
Και ίσως είναι αυτή η πείνα, η ασυνήθιστη στις
υπόλοιπες θεότητες, που τον οδηγεί στη γκάφα,
την απατεωνιά ή τις σπουδαίες του εφευρέσεις.
Είναι η παραβίαση των ορίων που
αναποδογυρίζει και ανασυνθέτει το κόσμο. Ο
Wile E., σαν ένας χαριτωμένος ηλίθιος και
πονηρός- αναξιόπιστος ανταγωνιστής, κατακτά

τη συμμαχία μας, διασκεδάζει το παιδικό ναρκισσισμό μας, περιγελά αδιάντροπα τον ηρωισμό μας, μπλέκοντας το γέλιο με τη συμπάθεια, την υποτίμηση με την αποδοχή, το αναμενόμενο με την έκπληξη, το συνειδητό με το ασυνείδητο!

Ο Trickster είναι πάντα εκεί, όταν γλιστράει η γλώσσα μας σε μια παραδρομή και πέφτουμε ντροπιασμένοι στο γκρεμό της αποκάλυψης των προθέσεων μας. Ή χασκογελά πίσω από τη πλάτη μας όταν το μόνο βιβλίο που δε βρίσκουμε είναι αυτό που επειγόντως ψάχνουμε. Ή τις στιγμές που κάποιος μας παρηγορεί πως η αηδιαστική κουτσουλιά στο καινούριο μας ρούχο, είναι λεφτά ή καλοτυχία. Βρίσκεται ακόμη στο φιλόδοξο-για δημιουργία παρεξηγήσεων-σημείωμα που βρήκα, ένα μήνα πριν, κάτω από τη πόρτα του γραφείου μου: «Σ' έχω εροτεφτεί, ο δικηγόρος σου». Βρίσκεται στα «αθώα» ψυχοσωματικά μας και τα ατυχήματα που μας καλούν σε αλλαγή πορείας. Σίγουρα βρίσκεται στην έξοδο του τούνελ των ονείρων, και τα σταυροδρόμια της Έρμη-νείας. Είναι η αλεπού

στο παζάρι της αμφιθυμίας, το έξυπνο πουλί που πιάστηκε από τη μύτη, το νηστικό αρκούδι που χορεύει. Ο παιδικός μας φίλος του οποίου οι λεπτομερείς ερωτικές ιστορίες δε μπορούσαν να αποδειχθούν, επειδή συνέβησαν όλες στο χωριό. Είναι ο προστάτης θεός κάθε θεραπευτικής ανατροπής στις συνεδρίες ή τη ζωή.

Το κογιότ δε λέει ψέματα όταν κάτω από ένα αυτοσχέδιο περίπτερο προσφέρει «ΔΩΡΕΑΝ ΝΕΡΟ» σε ένα σημείο της ερήμου, έχοντας συνδέσει πανούργα το λαχαριστά γεμάτο ποτήρι με έναν εκρηκτικό μηχανισμό. Για το Roadrunner, δε μπορούμε να βάλουμε και το χέρι μας στη φωτιά, όταν απαντά με ένα πλακάτ «ΤΑ ROADRUNNERS ΔΕ ΞΕΡΟΥΝ ΝΑ ΔΙΑΒΑΖΟΥΝ ΚΑΙ ΔΕ ΠΙΝΟΥΝ». Άλλωστε στον παράδοξο κόσμο του κινουμένου σχεδίου, όπως και του ονείρου, κανείς δε ξέρει τι είναι αλήθεια και τι ψέμα. Στο παράδοξο κόσμο του κινουμένου σχεδίου όπως και των σχέσεων μας, κανείς δε μπορεί να ορκιστεί αν το προσφερόμενο νερό σε δροσίζει ή σε καίει. Διοτι ο μόνος αυθεντικός τρόπος να γίνουμε ειδικοί στις παγίδες της

πραγματικότητας είναι να βρεθούμε και στις δύο θέσεις. Να γίνουμε αυτοί που τις βάζουν αλλά και αυτοί που τις εξαπατούν.